

**ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут**

Петечел Н. М.

ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

методичні вказівки та завдання для підготовки

до семінарських (практичних) занять

студентів денної форми навчання

ОП «Міжнародне та європейське право»

спеціальності 081 «Право»

Івано-Франківськ – 2023

Затверджено на засіданні кафедри судочинства навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 6 від 24.01.2023 р.)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №3 від 15.02. 2023 р.)

Петечел Н. М. Цивільне процесуальне право. Методичні вказівки та завдання для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право, освітньо-професійної програми Міжнародне та європейське право. Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. 97 с.

Методичні вказівки та завдання для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання з навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право» розроблені на основі навчального плану підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 081 «Право» Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника» та робочого навчального плану на 2022-2023 н.р. Метою даного видання є сприяння організації роботи студентів при вивченні відповідного курсу. В посібнику викладені методичні вказівки до семінарських занять; завдання до семінарських занять, які включають короткі методичні рекомендації, перелік питань, що виносяться на обговорення під час занять, ключові терміни, індивідуальні завдання, методичні завдання, практичні завдання для закріплення теретичного матеріалу. До кожної теми поданий перелік основної та додаткової рекомендованої літератури, що включає нормативно-правові акти, міжнародні акти та нормативно-правові акти іноземних країн, судову практику, навчальні посібники та наукові праці, в яких досліджуються окреслені проблеми, та посилань на інформаційні ресурси, де висвітлюються дані питання.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	13
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ.....	17
ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	20

ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми Міжнародне та європейське право, спеціальності 081 Право, освітнього рівня «бакалавр».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система правових норм, що регулюють діяльність та пов'язані з нею процесуальні правовідносини суду та учасників судового процесу, що виникають при здійсненні правосуддя в цивільних справах.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальні положення цивільного судочинства.
2. Провадження в суді першої інстанції.
3. Перегляд судових рішень.
4. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів.

Метою викладання навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право» є формування у студентів системи знань про основні теоретичні положення науки цивільного процесуального права; про механізми судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; про структуру та систему цивільного процесуального законодавства та судової практики його застосування.

Засвоєння змісту навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право» забезпечує досягнення студентами **наступних результатів**:

Загальні компетентності:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу джерел права та результатів наукових досліджень цивільно-процесуальних відносин.

Здатність застосовувати знання цивільно-процесуальних норм у практичних ситуаціях.

Знання та розуміння предметної сфери цивільно-процесуального права та розуміння професійної діяльності.

Здатність спілкуватися мовою цивільного судочинства як усно, так і письмово.

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями в сфері цивільного процесуального права.

Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій

- Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень <https://minjust.gov.ua/m/ediniy-derjavniy-reestr-vikonavchih-provadjen>
- Єдиний державний реєстр судових рішень <https://reyestr.court.gov.ua/>
- База даних «Законодавство України» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
- Єдиний реєстр адвокатів <https://erau.unba.org.ua/>

Здатність працювати в команді.

Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). <https://reyestr.court.gov.ua/>

Фахові компетентності:

Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи при здійсненні цивільного судочинства.

Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів з цивільного процесуального права.

Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального права (конституційного, сімейного, трудового, цивільного) і цивільного процесуального права.

Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти, основні поняття та елементи цивільного судочинства.

Здатність аналізувати проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері цивільно-процесуальних відносин.

Здатність до критичного та системного аналізу, порівняння і тлумачення чинного цивільного процесуального законодавства.

Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

Здатність до самостійної підготовки проєктів цивільних процесуальних документів (позовних заяв, клопотань, судових рішень тощо).

Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення, здатність давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані із здійсненням цивільного судочинства.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО»

ТЕМА 1. Загальні положення цивільного процесуального права

Цивільне процесуальне право: поняття, предмет, метод, система. Поняття і предмет цивільного процесуального права як галузі права. Метод правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин. Система цивільного процесуального права. Система цивільного процесуального права. Місце цивільного процесуального права в правовій системі України. Норми цивільного процесуального права, їх система. Дія норм цивільного процесуального права в часі, просторі та за колом осіб.

Джерела цивільного процесуального права. Цивільне процесуальне законодавство. Судова практика в цивільному судочинстві.

Поняття, завдання, стадії цивільного судочинства. Сутність цивільного судочинства. Зміст завдань цивільного судочинства. Стадії цивільного судочинства. Види проваджень в цивільному судочинстві.

ТЕМА 2. Засади (принципи) цивільного судочинства

Засади (принципи) цивільного судочинства: поняття та значення. Поняття принципів цивільного судочинства. Значення принципів цивільного судочинства. Правові аксіоми у цивільному судочинстві.

Характеристика окремих принципів цивільного процесуального права. Принцип верховенства права. Принцип права на суд. Принцип правової визначеності. Принцип пропорційності. Принцип доступності правосуддя. Мова цивільного судочинства. Гласність судового процесу. Принцип законності. Принцип диспозитивності цивільного судочинства. Принцип змагальності. Принцип публічності та судового керівництва. Принцип процесуальної рівноправності сторін. Принцип забезпечення права на перегляд та оскарження судового рішення. Принцип безпосередності судового розгляду. Принцип обов'язковості рішень суду. Розумність строків розгляду справи судом. Неприпустимість зловживання процесуальними правами.

ТЕМА 3. Цивільні процесуальні правовідносини

Поняття та загальна характеристика цивільних процесуальних правовідносин. Поняття цивільних процесуальних правовідносин їх особливості та елементи. Підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин.

Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх класифікація. Поняття суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин. Види суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин.

Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Відводи. Визначення складу суду. Склад суду. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Наслідки відводу суду (судді). Відвід секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

ТЕМА 4. Цивільна юрисдикція та підсудність цивільних справ

Цивільна юрисдикція судів. Поняття цивільної юрисдикції. Види цивільної юрисдикції. Предметна та суб'єктна юрисдикція. Інстанційна юрисдикція.

Територіальна юрисдикція (підсудність): поняття та різновиди. Поняття підсудності у цивільному судочинстві. Правила територіальної підсудності цивільних справ. Наслідки порушення правил підсудності. Порядок передачі справи з одного суду до іншого.

ТЕМА 5. Учасники судового процесу

Склад учасників справи. Процесуальні права та обов'язки учасників справи. Неприпустимість зловживання процесуальними правами. Цивільна процесуальна правоздатність. Цивільна процесуальна дієздатність.

Процесуально – правовий статус сторін у цивільному процесі. Поняття сторін у цивільному процесі. Процесуальні права та обов'язки сторін. Процесуальна співучасть. Неналежний відповідач і порядок його заміни. Залучення співвідповідачів. Процесуальне правонаступництво.

Треті особи. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Підстави та форми участі у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Порядок порушення цивільної справи на захист прав, свобод та інтересів інших осіб. Особливості представництва інтересів громадянина або держави прокурором.

Представництво у цивільному процесі. Поняття представництва у цивільному процесі. Види представництва у цивільному судочинстві. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Повноваження представника в суді. Документи, що підтверджують повноваження представників.

Інші учасники судового процесу. Цивільно-процесуальний статус помічника судді, секретаря судового засідання, судового розпорядника. Цивільно-процесуальний статус свідка. Цивільно-процесуальний статус експерта та експерта з питань права. Цивільно-процесуальний статус перекладача. Цивільно-процесуальний статус спеціаліста.

ТЕМА 6. Умови процесуальної діяльності

Строки у цивільному процесі. Поняття процесуальних строків та їх види. Обчислення процесуальних строків. Початок перебігу й закінчення процесуальних строків. Зупинення, поновлення та продовження процесуальних строків.

Судові виклики і повідомлення. Поняття та види судових повісток. Порядок вручення судових повісток. Розшук відповідача.

Судові витрати. Поняття і види судових витрат. Судовий збір. Види витрат, пов'язані з розглядом справи. Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат. Відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати. Розподіл судових витрат між сторонами.

Заходи процесуального примусу. Поняття та види заходів процесуального примусу. Підстави та порядок застосування заходів процесуального примусу.

ТЕМА 7. Докази та доказування в цивільному судочинстві

Доказування в цивільному судочинстві. Поняття доказування в цивільному процесі. Суб'єкт та предмет доказування. Види засобів доказування: письмові, речові та електронні докази, висновки експертів, показання свідків. Обов'язок доказування та подання доказів. Факти, які не потребують доказування.

Докази в цивільному судочинстві: поняття, види, забезпечення. Поняття та види судових доказів. Оцінка доказів. Забезпечення доказів.

ТЕМА 8. Позовне провадження

Позов у цивільному процесі. Поняття позову і його елементи. Види позовів. Право на звернення до суду за судовим захистом. Зміна позову. Відмова від позову і визнання позову. Мирова угода сторін. Підстави та види забезпечення позову. Зустрічне забезпечення.

Письмові заяви учасників справи. Заяви по суті справи, їх види. Позовна заява, її зміст і форма. Заяви з процесуальних питань.

Відкриття провадження у справі. Процесуальний порядок пред'явлення позову. Залишення позовної заяви без руху, повернення заяви. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі. Правові наслідки відкриття провадження у справі. Об'єднання та роз'єднання позовів.

Підготовче провадження. Поняття, завдання та строки підготовчого провадження. Захист інтересів відповідача від пред'явленого позову. Відзив, заперечення та зустрічний позов. Порядок проведення підготовчого засідання.

Врегулювання спору за участю судді. Підстави проведення врегулювання спору за участю судді. Порядок проведення. Припинення врегулювання спору за участю судді.

Процесуальний порядок судового розгляду. Завдання та строки розгляду справи по суті. Відкриття розгляду справи по суті. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Судові дебати та ухвалення рішення. Фіксування судового процесу.

Відкладення розгляду справи та перерва в її розгляді. Зупинення провадження по справі. Закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду.

Розгляд цивільної справи в порядку спрощеного позовного провадження. Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Строк розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження. Клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Особливості подання заяв по суті справи. Процесуальний порядок розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження.

Умови та порядок проведення заочного розгляду цивільної справи. Умови та порядок заочного розгляду справи. Сутність заочного рішення, його зміст та законна сила. Порядок перегляду заочного рішення. Скасування та оскарження судового рішення.

Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. Пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. Визнання необґрунтованими активів. Правові наслідки визнання активів необґрунтованими.

ТЕМА 9. Рішення суду першої інстанції

Поняття та види рішень суду. Вимоги, яким повинно відповідати судові рішення. Зміст судового рішення. Проголошення судового рішення. Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив. Набрання рішенням суду законної сили.

ТЕМА 10. Наказне провадження

Сутність наказного провадження. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Порушення наказного провадження. Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу. Зміст судового наказу. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві.

ТЕМА 11. Окреме провадження

Загальна характеристика окремого провадження, його особливості. Справи про зміну правового статусу фізичної особи та встановлення фактів, що мають юридичне значення (визнання фізичної особи обмежено дієздатною чи недієздатною; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; усиновлення; встановлення фактів, що мають юридичне значення). Справи про визнання або відновлення неоспорюваних суб'єктивних прав (відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передача безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність; визнання спадщини відумерлою). Справи про застосування встановлених законом заходів щодо захисту прав та законних інтересів (надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; справи про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; справи про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб; справи про видачу і продовження обмежувального припису).

ТЕМА 12. Перегляд судових рішень

Поняття та сутність апеляційного провадження. Суди апеляційної інстанції.

Право апеляційного оскарження: суб'єкти та особливості реалізації. Об'єкти апеляційного оскарження. Строки апеляційного оскарження. Форма і зміст апеляційної скарги. Порядок подання та прийняття апеляційної скарги до розгляду.

Відкриття апеляційного провадження. Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги. Підстави для відмови у відкритті апеляційного провадження. Відзив на апеляційну скаргу, приєднання до апеляційної скарги, доповнення, зміна апеляційної скарги або відкликання її або відмова від неї.

Апеляційний розгляд. Підготовка розгляду справи апеляційним судом. Межі та порядок розгляду справи апеляційним судом. Порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи.

Повноваження суду апеляційної інстанції. Ухвала та постанова суду апеляційної інстанції, їх зміст. Окрема ухвала апеляційного суду. Законна сила постанови і ухвали суду апеляційної інстанції.

Поняття та сутність касаційного провадження. Право та строк касаційного оскарження. Порядок подання, форма та зміст касаційної скарги.

Відкриття касаційного провадження у справі. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги. Підстави для відмови у відкритті касаційного провадження у справі. Відзив на касаційну скаргу, приєднання до касаційної скарги, доповнення, зміна касаційної скарги або відкликання її та відмова від неї.

Касаційний розгляд. Підготовка справи до касаційного розгляду, попередній розгляд справи. Межі розгляду справи судом касаційної інстанції. Попередній розгляд справи. Процесуальний порядок та строк розгляду справи судом касаційної інстанції. Підстави для передачі справи на розгляд та особливості розгляду справи палатою, об'єднано палатою або Великою Палатою Верховного Суду. Порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи.

Повноваження суду касаційної інстанції. Порядок прийняття постанов судом касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції, її зміст. Окрема ухвала касаційного суду.

Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Строк подання заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Форма і зміст заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Розгляд заяви.

ТЕМА 13. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посада

Виконання судових рішень як частина цивільного процесу. Джерела виконавчого законодавства. Органи примусового виконання судових рішень. Повноваження суду у виконавчому провадженні. Особи, які беруть участь у виконавчому провадженні, їх права та обов'язки. Правовий статус осіб, які сприяють здійсненню виконавчих дій.

Виконавчі документи. Порядок видачі виконавчих листів. Видача дубліката виконавського листа або судового наказу. Строки пред'явлення виконавчого документа до виконання. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Відкриття виконавчого провадження. Відкладення виконавчих дій. Зупинення, припинення, закінчення виконавчого провадження. Повернення виконавчого документа. Роз'яснення виконавчого документа. Відстрочка і розстрочка виконання судових актів, зміни способу і порядку їх виконання. Заходи примусового виконання. Поворот виконання судових рішень. Порядок, строки, особливості повороту виконання в окремих категоріях цивільних справ.

Судовий контроль за виконанням судових рішень, його правова природа. Право сторони виконавчого провадження на оскарження дій або бездіяльності державного виконавця та порядок його реалізації. Розгляд скарги та судові рішення за скаргою.

Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів. Оскарження рішення третейського суду, оспорування рішення міжнародного комерційного арбітражу. Форма і зміст заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу. Відкриття провадження у справі. Підготовка справи до розгляду. Судовий розгляд справи. Підстави для скасування рішення третейського суду. Підстави для скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу.

Ухвала суду у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.

ТЕМА 14. Визнання та виконання рішень іноземних судів, міжнародних комерційних арбітражів в Україні

Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Умови визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Строки пред'явлення рішення іноземного суду до примусового виконання. Порядок подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Вимоги до клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Розгляд клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Підстави для відмови у задоволенні клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Звернення до примусового виконання рішення іноземного суду.

Визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Умови визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Порядок подання клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Розгляд клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Умови визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо його місце знаходиться за межами України. Порядок і строки подання заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Форма і зміст заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Порядок розгляду заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Підстави для відмови у визнанні і наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Ухвала суду про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу або про відмову у визнанні і наданні дозволу на виконання. Добровільне виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу про стягнення грошових коштів. Надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо місце арбітражу знаходиться на території України.

Проведення у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів. Видача виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Форма і зміст заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Порядок розгляду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Підстави для відмови у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Ухвала суду про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову у його видачі.

ТЕМА 15. Відновлення втраченого судового провадження

Поняття втрати судового провадження. Процесуальний порядок відновлення втраченого судового провадження. Рішення суду про відновлення втраченого судового провадження.

ТЕМА 16. Загальні положення міжнародного цивільного процесу

Предмет міжнародного цивільного процесу. Джерела міжнародного цивільного процесу.

Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб. Процесуальна правоздатність і дієздатність іноземців та осіб без громадянства, юридичних осіб. Процесуальне представництво іноземних осіб у цивільному процесі.

Судовий імунітет іноземних держав, її дипломатичних представників та міжнародних організацій.

Загальні правила підсудності судам України справ з іноземним елементом.

Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученням до іноземних судів.

ТЕМА 17. Альтернативні форми розгляду цивільних справ

Третейські суди. Значення третейського розгляду цивільно-правових спорів. Порядок розгляду спорів третейським судом.

Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів. Оскарження рішення третейського суду, оспорування рішення міжнародного комерційного арбітражу. Форма і зміст заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу. Відкриття провадження у справі. Підготовка справи до розгляду. Судовий розгляд справи про оскарження рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу. Підстави для скасування рішення третейського суду. Підстави для скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу. Ухвала суду у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу. Порядок оскарження постанов міжнародного комерційного арбітражу щодо наявності у нього компетенції, винесених в порядку розгляду питань попереднього характеру.

Провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів. Видача виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Форма і зміст заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Порядок розгляду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Підстави для відмови у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Ухвала суду про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову у його видачі.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття з цивільного процесуального права покликані забезпечити глибше освоєння матеріалу студентами, вироблення навичок самостійної роботи з монографічними і нормативними джерелами, вміння проводити комплексний теоретичний аналіз і робити узагальнення, оволодіння практикою застосування одержаних теоретичних знань.

Підготовка студента до семінарських занять складається з кількох етапів.

По-перше, необхідно уважно ознайомитися з планом семінару до чергової теми заняття, з'ясувати основні терміни та процесуальні категорії, продумати питання для обговорення.

По-друге, прочитати конспект відповідної лекції і матеріал з рекомендованих підручників чи посібників. При підготовці до семінару для з'ясування значення наведених у плані основних понять та незнайомих термінів, слід звертатися до відповідних юридичних словників чи енциклопедій.

Проте, основою підготовки до кожного семінару мають стати, передусім, першоджерела, зокрема чинне законодавство України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, практика Європейського суду з прав людини тощо. Саме вони дають можливість глибокого засвоєння змісту найважливіших інститутів цивільного процесуального права, механізму правового регулювання, організації судів загальної юрисдикції тощо. Лише належним чином засвоївши джерела, можна ґрунтовно підготуватися до відповідей на основні питання семінару. Також, при підготовці до семінару не обійтися без поточних матеріалів з сучасних наукових періодичних видань та матеріалів судової практики.

Для підготовки до всіх семінарських занять з цивільного процесуального права доцільно використовувати наступні нормативно-правові акти:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: **01.01.2023** URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. N 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 25.08.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

5. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 р. N 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>

6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Дата оновлення: 06.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

7. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. Дата оновлення: 10.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

8. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 18.08.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

1. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків : Право, 2016. 72 с. (Серія «Інноваційне суспільство і розвиток законодавства»). URL: <https://hr.arbitr.gov.ua/userfiles/bryncev07122016.pdf>
2. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.
3. Васильєв С.В. Порівняльний цивільний процес. Підручник. Київ: Алерта, 2015. 352 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9642/1/Vasilyev_PCP_2015.pdf
4. Грабовська О. О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 503 с.
5. Грабовська О. О. Теоретичні та практичні проблеми доказування у цивільному процесі практики : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 472 с.
6. Курило М.П. Цивільне процесуальне право України та уніфікація на його основі інших процесуальних галузей права: теорія і практика : монографія. Суми, 2014. 401 с. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/2421/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202.pdf>
7. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України. [Н. Ю. Голубєва та ін.]; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Київ: Юрінком Інтер, 2021. 838 с.
8. Немеш П. Ф. Курс цивільного процесу : загальна частина : підручник / П. Ф. Немеш, В. П. Феннич. Ужгород: РІК-У, 2020. 807 с.
9. Новели цивільного процесуального кодексу України : [Електронне видання] матер. кругл. столу (Одеса, 26 березня 2018 р.) / за заг. редакцією д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубєвої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2018. 112 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9460/Novelu%20Tsyvilnogo%20protsesu%20alno%20kodeksu%20Ykr%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
10. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: монографія / [В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.] ; за заг. ред. професора В. В. Комарова. Харків: Харків юридичний, 2008. 928 с.
11. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права : Підручник / М.М.Ясинюк, М.П.Курило, О.В.Кіріяк, Ю.В.Білоусов, О.О.Кармаза, С.І.Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М.М. Ясинюка. Київ: Алерта, 2016. URL: [http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4021/1/Цивільне процесуальне право України за ред. Ясинюка М.М. 2016.pdf](http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4021/1/Цивільне%20процесуальне%20право%20України%20за%20ред.%20Ясинюка%20М.М.%202016.pdf)
12. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Харків: Право, 2016. 600 с.
13. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. Київ, 2015. 208 с. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true>
14. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинюка. Київ: Алерта, 2021. 572 с.
15. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О. В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л. А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцевої. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

16. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О. В. Гетманцев, Л. А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

17. Цивільний процес: навч. посіб. для підготовки студентів 3-го та 4-го курсів бакалаврату. [уклад. К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.] ; за заг. ред. проф. К. В. Гусарова. Харків : ТОВ «Оберіг», 2020. 229 с.

18. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н. В., Гулька Б. І., Кота О. О. Київ: ВД «Дакор», 2021. 1028 с.

При підготовці до аудиторного заняття студенту пропонується позааудиторно виконати термінологічні, методичні та практичні завдання, виконання яких мають знайти відображення у робочому зошиті підготовки до семінарських занять з дисципліни. Однією із форм методичного завдання є реферування наукових статей.

Реферування – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документа, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків). Реферування має на меті скоротити фізичний обсяг первинного документа за збереження його основного смислового змісту, використовується у науковій, інформаційній та бібліографічній діяльності.

У разі виникнення складнощів у пошуку наукових праць для виконання методичних завдань у вигляді реферування наукових статей або для опрацювання додаткової літератури, студент може безпосередньо звернутися до керівника лекційного курсу для одержання електронного примірника затребуваного наукового джерела.

При підготовці до семінарського заняття і в ході семінару, на підставі здобутих знань, студенту при розгляді кожного питання треба визначити його головну задачу, мету та дати стислу загальну характеристику відповідного питання.

Семінар як форма навчального процесу складається з короткого вступного слова викладача. Після короткого вступного слова викладача слово надається одному зі студентів. Виступаючому для викладення своїх думок надається 5-6 хвилин. Виступ не повинен бути ні надто коротким, ні надмірно затягнутим; слід якомога повніше та чітко висвітлити поставлене питання. Інші студенти уважно слухаючи виступ колеги, роблять позначки на полях свого конспекту, а потім беруть участь в обговоренні, висловлюючи власне розуміння питань і, таким чином, здійснюють колективний пошук вірних узагальнень та висновків.

Виступаючий повинен показати знання матеріалу, вміння аналізувати його, додержуючись послідовності викладу, чітко переходячи від одного пункту свого виступу до іншого, підкреслюючи найважливіші та найсуттєвіші моменти, роблячи короткі висновки. При цьому слід говорити зрозуміло, конкретно, коректно, своїми словами, а не читати записи чи нормативний матеріал. Під час виступів можна користуватись до певної міри конспектом з семінарського заняття, нормативними актами, витягами з правових джерел.

Зміст відповіді щодо вирішення практичних завдань повинен мати фактичний, доказовий матеріал, якщо це необхідно – фрагменти документів, аналогії і порівняльний аналіз різних джерел. При вирішенні задач використання матеріалів законодавства та матеріалів судової практики України є обов'язковими (у противному випадку відповідь не буде зарахована).

Під час обговорення теоретичних питань чи вирішення практичних задач викладач може поставити додаткові запитання, що впливають з основних і логічно з ними пов'язані.

Кожен студент на семінарі повинен активно працювати, тобто уважно слухати кожного, хто виступає, продумуючи відповіді на звернені до нього запитання, репліки тощо. Під керівництвом викладача та за участі студентів аналізуються різні варіанти поставленого питання, вирішуються спірні проблеми, виправляються помилки, допущені у відповідях та виступах колег. Семінар має бути активним, творчим заняттям, де студенти вчаться формулювати і обґрунтовувати вирішення питань, чітко аргументувати свої відповіді даними із першоджерел та літератури, захищати і відстоювати свою думку у діловій дискусії.

Після обговорення під керівництвом викладача основних питань теми та перевірки правильності виконання методичних та практичних завдань, викладач підсумовує мету та завдання, досягнуті в результаті проведеного заняття, та оголошує оцінки.

Семінарські заняття є обов'язковими для відвідування. На них ведеться облік поточної успішності студентів. Тому пропущений семінар, незважаючи на причину пропуску, так само як і незадовільна оцінка одержана в процесі семінарського заняття, підлягають обов'язковому відпрацюванню.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальна робота є видом поза аудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи практичного характеру, яка здійснюється в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право» у формі виконання індивідуального науково-дослідницького завдання.

За змістом індивідуальне завдання – завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі лекційних, практичних занять.

В межах кожної теми семінарського заняття заплановано виконання індивідуальної роботи у формі підготовки постатейного матеріалу до Цивільного процесуального кодексу України, підготовки тематичної збірки наукових праць/періодичних видань, формулювання задачі, складання глосарію, підготовка презентації (одне на вибір студента).

Кожне із завдань містить специфіку виконання.

I. Підготовка постатейного матеріалу до Цивільного процесуального кодексу України є формою індивідуальної роботи, яка спрямована на поглиблення, засвоєння змісту норм цивільного процесуального права та їх правильного застосування при розгляді та вирішенні цивільних справ.

Цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про міжнародне приватне право», законів України, що визначають особливості розгляду окремих категорій справ, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору. Проведення в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи. При цьому базовим нормативним актом, який регламентує порядок здійснення правосуддя в цивільних справах, є Цивільний процесуальний кодекс України.

Разом із тим застосування конкретних норм цивільного процесуального права потребує врахування вимог чинного законодавства, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду України, постанов Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, правових висновків Верховного Суду України, в яких дається тлумачення чинного цивільного процесуального законодавства, та судової практики.

Оскільки джерелами цивільного процесуального права є міжнародні договори і, зокрема, Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод, то при застосуванні цивільного процесуального законодавства також потрібно враховувати вимоги міжнародних договорів та практику Європейського суду з прав людини. Тому застосування статей Цивільного процесуального кодексу України в реальній судовій практиці потребує системного знання масиву чинного законодавства та практики його застосування.

Постатейний матеріал до Цивільного процесуального кодексу України може складатися до його окремих статей або відповідних глав.

Форма підготовки постатейного матеріалу:

1. Назва і текст статті Цивільного процесуального кодексу України.

2. Порядок подачі постатейного матеріалу:

2.1. Витяги з Конституції України.

2.2. Витяги з законів України.

2.3. Витяги з міжнародно-правових договорів.

2.4. Витяги з рішень Європейського суду з прав людини.

2.5. Рішення Конституційного Суду України.

2.6. Витяги з постанов Пленуму Верховного Суду.

2.7. Витяги з правових висновків Верховного Суду України.

2.8. Дані судової практики по конкретних цивільних справах.

3. Постатейний матеріал оформляється з посиланням на джерела відповідно до вимог бібліографічного опису. Представляється на папері та електронному носії.

II. Підготовка тематичної збірки наукових праць/періодичних видань.

Студент повинен добре знати джерела та літературу з обраної теми. Цілком очевидно, що вибір необхідних джерел та літератури потребує певних умінь. Допомогу в їх пошуках надають різноманітні каталоги (алфавітний, систематичний, каталог назв тощо), «Юридичний реферативний журнал», відкриті книжкові фонди, реферативні огляди, бібліографічні покажчики, посилання в книгах і статтях, каталоги архівних фондів і описів тощо. Так, в *алфавітному* каталозі картки розташовані за прізвищами авторів або назвами, якщо книга має кілька авторів (більше ніж три) або це збірник статей. У *систематичному* каталозі всі книги поділено за відділами, які, у свою чергу, поділяються на підвідділи, кожний з яких має свій шифр. До того ж, у читальному залі кожної бібліотеки є відкриті фонди. Як правило, до них включається довідкова, методична і періодична література – газети, журнали.

Студент не повинен забувати, що на сьогодні більшість країн світу працює з розгалуженою системою електронних наукометричних баз, вихід на які можливий через роботу автоматизованого пошуку літератури за допомогою комп'ютера. Відповідно до наказу МОН України №1286 від 19.09.2017 року ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» включено до Переліку вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, яким надається доступ до Scopus та Web of Science. З огляду на це, студент зобов'язаний не обмежуватися пошуком наукових джерел з окресленої тематики виключно на національному рівні, а здійснювати пошук в електронних наукових базах даних Scopus та Web of Science.

Крім цього, наукова бібліотека ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» розробила та запустила в роботу Електронну бібліотеку повнотекстових видань. Студент може ознайомитися з працями викладачів ННЮІ з тієї чи іншої проблематики навчальної дисципліни за наступним посиланням: <http://lib.pu.if.ua/elibrary.php>.

III. Формулювання задачі є формою індивідуальної роботи студентів, яка здійснюється шляхом опрацювання певних процесуальних питань за матеріалами конкретної цивільної справи.

Мета запровадження такої форми індивідуальної роботи – «наближення» студента до судової практики, посилення практичної спрямованості навчальної діяльності та набуття умінь правильно тлумачити норми права та застосовувати їх при вирішенні конкретної цивільної справи, напрацювання навиків фактичного та юридичного обґрунтування власної точки зору, правової позиції та складання цивільно-процесуальних документів.

Формулювання умов задачі повинно здійснюватися за матеріалами судової практики на основі фабули конкретної справи. Фабули справи можна знайти на сторінках Інтернет – ресурсів:

1) Єдиний державний реєстр судових рішень: www.court.gov.ua

2) Верховний Суд України: www.supreme.court.gov.ua/supreme/

При складанні умов задачі студент повинен:

а) вивчити обставини конкретної цивільної справи, а саме: уточнення заявлених вимог, сукупності юридичних фактів, якими вони обґрунтовуються, та кола наданих до суду доказів для їх доведення; уточнення заперечень проти заявлених вимог, сукупності юридичних фактів, якими вони обґрунтовуються, та кола наданих до суду доказів для їх доведення; визначення кола осіб, які заінтересовані у розгляді справи, та їх процесуального статусу;

б) здійснити правову кваліфікацію правовідносин, що є предметом судового розгляду: з'ясування характеру спірних правовідносин; визначення сукупності норм права, що регулюють ці відносини; визначення предмета доказування, кола належних та допустимих у справі доказів;

в) ретельно вивчити та проаналізувати законодавство, що підлягає застосуванню;

г) сформулювати правову позицію шляхом її фактичного (посилання на юридичні факти та інші обставини, які мають правове значення для розгляду справи, їх аналіз) та юридичного обґрунтування (посилання на відповідні норми матеріального та процесуального права, які підлягають застосуванню);

д) скласти відповідний перелік питань до умови задачі та запропонувати відповідь на сформульовані питання.

Перевірку та оцінювання індивідуальних завдань проводить керівник лекційного курсу. Виконане індивідуальне завдання можна здати керівнику лекційного курсу безпосередньо або надіслати на електронну пошту: nadiia.petechel@pnu.edu.ua

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1 (2 ГОД.)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

 Методичні рекомендації. Тема є вступною до вивчення основного курсу, її засвоєння допоможе зорієнтуватися в змісті навчальної дисципліни, дасть загальне уявлення щодо предмету навчальної дисципліни.

Метою вивчення теми є набуття знань про предмет та ознаки цивільного процесуального права, на базі яких усвідомлюється значення цивільного процесуального права, його місця в системі юридичних дисциплін.

Для глибокого і системного вивчення теми слід насамперед з'ясувати поняття цивільного процесуального права.

Цивільне процесуальне право – самостійна галузь права, що становить систему правових норм, яка регулює діяльність та пов'язані з нею цивільні процесуальні відносини суду та інших учасників процесу. В науці цивільного процесуального права питання щодо предмета правового регулювання цієї галузі права носить дискусійний характер. Цивільне процесуальне право регулює суспільні відносини імперативно-диспозитивним методом.

В результаті вивчення теми студент повинен знати:

- загальну характеристику цивільного процесу та цивільного процесуального права;
- джерела цивільного процесуального права;
- стадії та види цивільного судочинства;
- систему норм цивільного процесуального права, їх дію у часі та просторі.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Поняття цивільного процесуального права та його місце в правовій системі України.
2. Предмет, метод та система цивільного процесуального права.
3. Поняття та види цивільного судочинства.
4. Стадії цивільного процесу.
5. Джерела цивільного процесуального права: загальна характеристика.
6. Норми процесуального права, їх система. Дія норм процесуального права в часі, просторі та за колом осіб.

 Ключові терміни: джерела цивільного процесуального права; метод цивільного процесуального права; предмет цивільного процесуального права; система цивільного процесуального права; стадії цивільного процесу; цивільне процесуальне право; цивільне судочинство; цивільний процес.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте презентацію (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.

2. Підготуйте тематичну добірку з посиланням на вихідні дані опублікування наукових праць, присвячених проблемам джерел цивільного процесуального права за останні три роки.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Визначте, які законодавчі акти з названих нижче належать до джерел цивільного процесуального права України:

- Конституція України;
- Цивільний кодекс України;
- Кодекс цивільного судочинства України;
- Кодекс про шлюб та сім'ю України;
- Закон України «Про власність»;
- Закон України «Про міжнародне приватне право»;
- Адміністративно-процесуальний кодекс України.

Практичні завдання

Задача 1. Петров, який ніде не працює і не має постійного місця проживання, самовільно оселився в однокімнатній квартирі, що належить Ю. Юрченку на праві приватної власності.

Який порядок захисту порушеного права Ю. Юрченка?

Задача 2. Керуючись нормами ЦПК України та доктриною цивільного процесуального права визначте вид провадження (позовне/наказне/окреме), яке буде порушено судом при розгляді наступних справ:

- 1) у спорі між Ляпіним та Свіденко про розподіл будівлі;
- 2) за заявою про встановлення факту перебування Ломоносова на тяжких роботах;
- 3) у спорі між подружжям Іванових про розірвання шлюбу;
- 4) за заявою про встановлення факту родинних відносин між Шевченко та Симоненко;
- 5) у спорі між Коваленко та державним виконавцем з приводу неправомірних дій державного виконавця при виконанні рішення у цивільній справі;
- 6) у спорі між Кашкіною та Пеньківським про визнання договору купівлі-продажу недійсним;
- 7) за заявою Іванова про видачу судового наказу про стягнення боргу з Петренка за договором позики;
- 8) за заявою про визнання Бичкова недієздатним;
- 9) у спорі між колишнім подружжям Соколових про визнання Соколова таким, що втратив право користування жилим приміщенням;
- 10) за заявою про надання права на шлюб;
- 11) за зверненням прокурора міста Луцька в інтересах Луцької міської ради до В.Васютина про звільнення самовільно зайнятої ділянки;
- 12) за заявою ПАТ «Укртелеком» в особі Чернівецької філії ПАТ «Укртелеком» про стягнення з О.Кульчика заборгованості за надані телекомунікаційні послуги.

Задача 3. Суд розглянув спір між подружжям Тищенко про розподіл сумісного майна. Але сторони вирішили оскаржити рішення як незаконне.

Які стадії провадження можуть виникнути по справі в цьому випадку?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Про застосування судами Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#n10>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес): Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text>

Додаткова література:

1. Васильєв С.В. Джерела цивільного процесуального права України: традиції й інновації: монографія. Харків : Еспада, 2013. 432 с.
2. Гетманцев О.В. Джерела цивільного процесу України: поняття та види. *Збірник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*. Вип. 33. Київ, 2006. С.249-255.
3. Гетманцев О. Зміст предмета цивільного процесуального права: історичні витоки сучасних доктрин. *Вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 559. Правознавство. С.71-78. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/559/14.pdf>
4. Гетманцев О. Методологія науки цивільного процесуального права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 578. Правознавство. С.76-79. URL: <http://www.lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/578/14.pdf>
5. Гетманцев О. Системний підхід у науці цивільного процесуального права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 597. Правознавство. С.69-73. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/597/13.pdf>
6. Захарова О.С. Завдання цивільного судочинства. Деякі теоретичні проблеми. *Адвокат*. №11. 2009. С.10-13. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Advokat/2009_11/2009-11-Zaharova.indd.pdf
7. Комаров В. Цивільне процесуальне право: проблеми методології науки, диференціації та уніфікації судових процедур. *Право України*. 2012. №1-2. С.154-174.
8. Капустинський В., Хотинська-Нор О. Взаємозв'язок понять «судова влада», «правосуддя» і «судочинство» у контексті сучасного реформування. *Право України*. № 9. 2012. С.363-367.
9. Романюк Я., Бейцун І. Актуальні питання реформування цивільного процесуального законодавства України. *Право України*. №8. 2012. С. 289-305.
10. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Харків: Право, 2016. 600 с.
11. Чурпіта Г. В. Щодо поняття «вид цивільного судочинства». *Міжнародний гуманітарний університет. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція : зб. наук. пр. / Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса, 2015. Вип. 15, т. 2. С. 68-70.*

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2 (2 ГОД).

ЗАСАДИ (ПРИНЦИПИ) ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

 Методичні рекомендації. Засади (принципи) цивільного процесуального права – це основні ідеї, положення, керівні засади щодо питань здійснення правосуддя у цивільних справах, закріплені нормами цивільного процесуального права.

При вивченні теми слід дослідити різноманітні позиції вчених стосовно розкриття змісту окремих принципів, проблеми їх класифікації.

При розкритті змісту принципів слід керуватися Конституцією України, практикою Європейського суду з прав людини, Цивільним процесуальним кодексом України та Законом України 2016 року «Про судоустрій і статус суддів».

Питання для обговорення

1. Поняття, значення та система засад (принципів) цивільного судочинства України.
2. Проблеми класифікації принципів цивільного процесу.
3. Конституційно-правові принципи цивільного процесу в Україні.
4. Принципи, що закріплені в законодавстві про цивільне судочинство.

 Ключові терміни: доступність правосуддя; засади (принципи) цивільного процесуального права; принцип безпосередності; принцип верховенства права; принцип гласності судового розгляду; принцип диспозитивності; принцип законності; принцип змагальності; принцип об'єктивної істини; принцип обов'язковості судового рішення; принцип пропорційності; принцип процесуальної рівності сторін; система принципів цивільного процесуального права.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте презентацію (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.
2. Підготуйте тематичну добірку з посиланням на вихідні дані опублікування наукових праць, присвячених проблемам принципам цивільного процесуального права за останні три роки.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. З використанням нормативно-правових актів, коментарів до цивільно-процесуального законодавства, монографій, авторефератів дисертацій та навчальних посібників **виписати:** 1) п'ять визначень понять засад (принципів) цивільного процесуального права; 2) п'ять визначень принципу гласності; 3) п'ять визначень принципу законності.

Практичні завдання

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. Берлусконі з Олешою тривалий час перебували у шлюбі, від якого в 1995 році народилася дитина. Згодом Берлусконі залишив сім'ю і відмовився від утримання дитини. Олеша пред'явила позов про стягнення з нього аліментів. Берлусконі не володів українською мовою, відшукати перекладача не вдалося, тому Олеша, частково володіючи італійською мовою, на пропозицію суду погодилася бути перекладачем, проти чого не заперечував і Берлусконі. Суд розглянув справу і позов задовольнив.

Берлусконі подав апеляційну скаргу, посилаючись на те, що Олеша неправильно перекладала, тому він не міг зрозуміти зміст процесуальних дій, які здійснювалися в судовому засіданні.

Яким має бути рішення суду касаційної інстанції?

Задача 2. Районним судом розглядалася цивільна справа за позовом Тарасенка до Григоренка про визнання права власності на жилий будинок. До судового засідання відповідач з'явився разом зі своїм представником і заявив суду усне клопотання про допуск його до участі у справі, оскільки хворіє і не має можливості особисто брати участь у розгляді справи.

Суддя відмовив у задоволенні клопотання на підставі того, що представник не є фахівцем у галузі права та не подав нотаріально посвідченої довіреності.

Чи не порушують дії судді принципів цивільного процесу? Про які принципи йдеться в умовах задачі?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до С

Задача 1. ПАТ «Український мобільний зв'язок» звернулося в суд з позовом до громадянина В. про стягнення заборгованості за надані послуги зв'язку.

Ухвалою районного суду м. Калуш позовна заява залишена без руху у зв'язку з тим, що, по-перше, позивач не додав до позовної заяви копій усіх документів, що додав до позову для відповідача; по-друге, всупереч ст. 9 ЦПК України позовна заява викладена російською, а не українською мовою. Позивачу надано строк до 22 лютого 2022 р. для усунення недоліків позовної заяви. Ухвалою цього ж суду від 24 лютого 2022 р. позовну заяву визнано неподаною та повернуто позивачу через те, що останній в установлений суддею строк не усунув недоліків позовної заяви.

Чи є правильними дії суду? Чи порушені засади цивільного судочинства? Якщо так, то які?

Задача 2. При розгляді справи за позовом Ткаченка до спадкоємців про поділ будинку місцевий суд зробив одногодинну перерву на відпочинок. Після перерви була проведена заміна судді, який раптово захворів і був відправлений до лікарні. Новий суддя спочатку вирішив питання про забезпечення позову по іншій справі, а потім продовжував розглядати справу про поділ будинку.

Чи мало місце в цих діях порушення принципів цивільного процесуального права і яких?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Т до Я

Задача 1. Місцевий суд Яремчанського району Івано-Франківської області за позовною заявою С. Чорноуса ухвалив рішення про розірвання шлюбу із О. Чорноус. Жодних інших вимог в позовній заяві заявлено не було. Через 2 місяці після

ухвалення рішення про розірвання шлюбу в суд звернулася О. Чорноус з позовом про стягнення аліментів з відповідача С. Чорноуса на двох дітей, оскільки батько відмовляється добровільно їх утримувати. Відповідач заперечував проти розгляду справи про стягнення аліментів, мотивуючи тим, що між ним і колишньою дружиною було укладено письмовий договір про передачу справи на розгляд до третейського суду. Вислухавши сторін, ознайомившись з письмовими заявами сторін, суддя відмовив у прийнятті заяви про стягнення аліментів до розгляду.

Дайте аналіз правової ситуації з точки зору дії принципів цивільного процесуального права.

Задача 2. При розгляді справи про захист честі, гідності та ділової репутації позивачем були надані як докази особисті листи позивача та звукозапис розмови позивача з відповідачем.

Відповідач звернувся до суду з клопотанням про розгляд справи в закритому судовому засіданні. Позивач заперечував проти таких дій.

На початку судового розгляду суддя оголосив, що судовий розгляд проводитиметься в закритому судовому засіданні.

Чи правомірні дії суду? Чи порушуються в цій ситуації принципи цивільного процесу?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Про застосування судами Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>

3. Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text>

Додаткова література:

1. Андрушко А.В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України: Монографія. Харків: Консум, 2005.

2. Євграфова Є. Доступність правосуддя: можливість судової реформи. *Право України*. 2012. № 8. С. 279-287.

3. Ізарова І. О. Закритий судовий розгляд справ в порядку цивільного судочинства: практика Європейського суду. *Юридичний вісник*. 2014. №2. С. 307-312.

4. Ізарова І. О. Проблеми реалізації принципу публічності під час ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 61-66.

5. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків: Право, 2008. 240 с.

6. Сакара Н. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: монографія. Харків: Право, 2010. 256 с.

7. Рябченко Ю. Ю. До питання визначення верховенства права як основоположного принципу цивільного судочинства і співвідношення його з принципом законності. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 72-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2017_1_15

8. Тертишніков В. І. Принципи цивільного процесуального права. Харків, 1991.

9. Тимченко Г.П. Принципи цивільної юрисдикції: Теорія, історія, перспективи

розвитку: монографія. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. 412 с.

10. Ясинок М.М. Принцип усності, безпосередності та безперервності у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Еспада, 2007. 152 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3 (2 ГОД).

ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

 Методичні рекомендації. Цивільні процесуальні відносини – одна із ключових складових загальної частини цивільного процесуального права. Зважаючи на те, що суд виступає обов'язковим учасником цивільних процесуальних відносин, необхідно розкривати сутність та елементи цих правовідносин з огляду на їхню публічно-правову природу.

Окрему увагу слід приділити категорії цивільної процесуальної правосуб'єктності суду як суб'єкта правовідносин. Незважаючи на те, що до цієї категорії неможливо застосувати класичну конструкцію цивільної процесуальної правоздатності та цивільної процесуальної дієздатності, правовий статус суду у цивільному процесі слід визначати через категорії «цивільної юрисдикції», «територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ», «повноважень», «дискреційних повноважень» та ін., переважна більшість яких викликає неоднозначне тлумачення та застосування, інколи навіть полярність думок у цивільній процесуальній доктрині.

Правовий статус учасників цивільного процесу, який складається насамперед із цивільних процесуальних прав та процесуальних обов'язків, недостатньо повністю визначено процесуальним законом.

Окремим предметом додаткового аналізу повинні виступити цивільні процесуальні відносини за участю помічника судді, судового розпорядника та секретаря судового засідання.

Питання для обговорення

1. Поняття, особливості та підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
2. Елементи цивільних процесуальних правовідносин.
3. Класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин.
4. Право- та дієздатність в цивільному процесі. Зв'язок цивільної процесуальної право- та дієздатності з матеріальною право- та дієздатністю.
5. Суд як обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Правове положення та склад суду.

 Ключові терміни: зміст цивільних процесуальних правовідносин; об'єкт цивільних процесуальних правовідносин; особи, які беруть участь у справі; особи, які сприяють здійсненню правосуддя; передумови виникнення цивільно-процесуальних правовідносин; процесуальні юридичні факти; суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин; суд; склад суду; цивільні процесуальні правовідносини; цивільно-процесуальна дієздатність; цивільно-процесуальна правоздатність; цивільна юрисдикція.

Індивідуальне завдання

1. **Підготуйте** постатейний матеріал до ст. 15 ЦПК України.
2. **Підготуйте есе** (до 10-12 сторінок) на одну із запропонованих тем:
  - 1) Генезис теорії цивільних процесуальних правовідносин в науці цивільного процесуального права.
  - 2) Принципи сучасної системи цивільної юрисдикції.
  - 3) З використанням довідково-правових систем **підготуйте добірку джерел** національного законодавства, що містять норми, присвячені питанням цивільної юрисдикції (підвідомчості судам загальної юрисдикції).
  - 4) **Підготуйте** з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

Практичні завдання

Задача 1. Визначте, які з перелічених відносин є цивільними процесуальними та назвіть їх суб'єктів: 1) позивач подав позовну заяву на прийомі у судді; 2) позивач і відповідач розмовляють в коридорі районного суду перед судовим засіданням по суті позовної заяви; 3) в судовому засіданні позивач ставить питання свідку, уточнюючи його показання; 4) прокурор подає заяву до суду про визнання усиновлення недійсним; 5) при розгляді справи в суді сторони уклали мирову угоду; 6) адвокат відповідача заявляє клопотання про призначення експертизи.

Задача 2. Малиновська М. (17 років) пред'явила позов до Гузара В. про встановлення батьківства і стягнення аліментів на утримання дочки. Позивачка зазначила, що вона перебувала з відповідачем у фактичних шлюбних відносинах, вела з ним сумісне господарство, незважаючи на те, що у відповідача є сім'я і на його утриманні двоє дітей. Про ці обставини знають свідки: Полінкевич П. і Задорожний М., яких вона просила викликати в судове засідання.

При розгляді справи в судовому засіданні було встановлено, що позовна заява подана неповнолітньою особою, у зв'язку з чим позов суд залишив без розгляду.

Проаналізуйте ситуацію з позицій процесуальної правосуб'єктності.

Задача 3. При розгляді цивільної справи Київським районним судом м. Харків до початку з'ясування обставин справи та перевірки їх доказами представник відповідача заявив відвід головуючому в судовому засіданні відповідно до ст. 36 та ст. 39 ЦПК України. Заяву про відвід обґрунтовувано тим, що відповідач видав головуючому судді довіреність на право користування власним автомобілем, що викликає сумніви в об'єктивності та неупередженості судді. Копію довіреності надано суду.

Чи підлягає задоволенню заява про відвід судді? Чи вичерпний перелік підстав для відводу міститься у ст. 36 ЦПК України?

Задача 4. Деснянським районним судом м. Києва розглядається позовна заява про визнання порядку користування житловим будинком та земельною ділянкою. Перед початком слухання справи відповідач заявив письмове клопотання про відвід головуючого по справі, вважаючи, що судя Фомін В.М. прямо чи побічно заінтересований в результаті розгляду справи.

Суд, вислухавши думку осіб, що беруть участь у справі, та дослідивши матеріали справи, дійшов висновку, що заява не підлягає задоволенню з наступних підстав. Згідно з ЦПК України ч. 1 ст. 36 суддя не може брати участі в розгляді

справи і підлягає відводу, якщо:

- він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу;
- він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі;
- було порушено порядок визначення судді для розгляду справи;
- є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді.

Вказаний перелік підстав є вичерпним. Відповідачем не надано суду обґрунтованих підстав, передбачених ст. 36 ЦПК України, згідно з якими суддя Фомін В.М. не може брати участі в розгляді даної справи.

Керуючись ст.ст.36, 40 ЦПК України, суд відмовив у задоволенні клопотання відповідача про відвід судді Фоміна В.М. та продовжив розгляд справи.

Чи правильно вчинив суд першої інстанції?

Нормативні акти та література:

Додаткова література:

1. Бичкова С.С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: монографія. Київ: Атіка, 2011. 420 с.
2. Єфімов О. М. Цивільні процесуальні правовідносини та передумови їх виникнення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 32. Том 2. С. 32–35.
3. Захарова О.С. Цивільні процесуальні відносини в системі правових відносин в Україні. *Академія адвокатури України. Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 2(33). С. 34-40.
4. Захарова О.С. Виникнення, розвиток та ускладнення цивільних процесуальних правовідносин. *Правовідносини: проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. матеріали IV міжнар. наук.-прак. конф. (Київ, 15 листоп. 2013 р.). До 150-річчя акад. Всеукр. акад. наук. Олексія Михайловича Гуляєва (1863-1923) / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Рада молодих вчених. Київ : Ніка-Центр, 2013. С. 89-92.
5. Кімчинська С. В. Норма цивільного процесуального законодавства як елемент механізму цивільного процесуального регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 2. Том. 1. С. 123–126.
6. Кімчинська С. В. Юридичні факти як елемент механізму цивільного процесуального регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2015. Випуск 14. Том 2. С. 26-28.
7. Комаров В.В., Радченко П.І. Цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти. Харків, 1991.
8. Штефан А. Об'єкт і зміст цивільних процесуальних правовідносин. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 64-69.
9. Цувіна Т.А. Право на суд у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Слово, 2015.
10. Діденко Л. В. Цивільно-процесуальні відносини: теоретичні аспекти :

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №4 (2 ГОД).

ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ ТА ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

📖 Методичні рекомендації. При підготовці до цієї теми слід враховувати спірність думок науковців щодо розмежування понять «компетенція», «юрисдикція», «підвідомчість», а також дискусійні питання визначення підвідомчості між судамм загальної юрисдикції, адміністративними та господарськими судами.

Серед видів цивільної юрисдикції закон виокремлює предметну та суб'єктну, інстанційну, територіальну.

Окремо слід зупинити увагу на територіальній юрисдикції (підсудності). Підсудність – сукупність цивільних справ, які підлягають розгляду і вирішенню по суті в даній конкретній ланці судової системи і в конкретному суді цієї ланки. Питання підсудності визначаються ст.ст. 26-32 ЦПК України.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та види цивільної юрисдикції.
2. Підстави та критерії розмежування цивільної, господарської та адміністративної юрисдикції.
3. Наслідки порушення правил юрисдикції цивільних справ суду.
4. Поняття територіальної юрисдикції (підсудності). Загальна характеристика видів підсудності.
5. Передача цивільної справи з одного суду до іншого.

🔑 Ключові терміни: підсудність; територіальна підсудність; загальна територіальна підсудність; альтернативна підсудність; договірна територіальна підсудність; виключна підсудність; підсудність кількох вимог, пов'язаних між собою; інстанційна юрисдикція; предметна юрисдикція; суб'єктна юрисдикція; цивільна юрисдикція.

📁 Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань, опубліковані за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

📋 **Методичне завдання** (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Проаналізуйте, які справи розглядаються судами в порядку різних видів судочинства і складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

	Цивільне судочинство	Господарське судочинство	Адміністративне судочинство

Справи, що розглядаються			

Практичні завдання

Задача 1. Під час розірвання шлюбу з'ясувалося, що квартира, щодо якої було заявлено позовну вимогу, не належить до спільного сумісного майна подружжя. Відповідно відповідач подав заяву про передачу справи до суду за його місцем проживання.

Як визначити підсудність в цій справі? Чи могли подружжя домовитись про розгляд справи в конкретному суді? Якщо так, то чи може потім один з них порушити цю домовленість та звернутися до суду за правилами підсудності, визначеними законом? Які підстави передачі справи до іншого суду та порядок?

Задача 2. Суддя апеляційного суду Харківської області звернувся до Київського районного суду м. Харкова з позовом до ТОВ «Агросоюз» про відшкодування шкоди, спричиненої його автомобілю внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, що сталася з вини водія ТОВ «Агросоюз». Відповідач звернувся до Верховного суду з клопотанням про визначення підсудності даної справи, оскільки однією зі сторін у справі є суддя.

Суддя Верховного суду ухвалою задовольнив клопотання відповідача та визначив підсудність цивільної справи Чутівському районному суду Полтавської області.

Чи правомірні дії відповідача та судді Верховного суду? Який вид підсудності має застосовуватися до аналізованої цивільної справи?

Задача 3. Прокурор звернувся до Печерського районного суду м. Києва з позовною заявою в інтересах малолітньої Г.К. Ількової до О.К. Ількової про позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів. Суддя Печерського районного суду м. Києва повернув позовну заяву прокурору у зв'язку з тим, що остання не підсудна даному суду, оскільки відповідач зареєстрований на території Святошинського району м. Києва.

В апеляційній скарзі прокурор просив ухвалу Печерського районного суду скасувати як таку, що постановлена з недодержанням правил підсудності. Свої вимоги прокурор мотивував тим, що малолітня Г.К.Ількова, в інтересах якої він звертався з позовом до суду, проживає в дитячому будинку, що розташований на території Печерського району м. Києва.

Чи підлягає апеляційна скарга прокурора задоволенню? Який вид підсудності має застосовуватися до аналізованої цивільної справи?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції: Закон України від 12.08.2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1632-18>

2. Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів: Указ Президента України № 449/2017 від 29.12.2017 р. URL: www.president.gov.ua/documents/4492017-23382

3. Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах: Указ Президента України № 452/2017 від 29.12. 2017 р. URL: www.president.gov.ua/documents/4522017-23378

4. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №3 від 01.03.2013 р. «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>

5. Рішення ЄСПЛ у справі Бочан проти України № 7577/02 від 03.05. 2007 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_209

Додаткова література:

1. Бессараб Н. М. Юрисдикція та підсудність цивільних справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. М. Бессараб ; Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса, 2015. 19 с. URL: http://mgu.edu.ua/docs/vchen_rada/disertacii/Bessarab_AKD.pdf

2. Васирина Н.В. Окремі питання застосування правил виключної підсудності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». Частина 1. Том 1. 2013. № 22.

3. Задорожна А.П. Підсудність як самостійний правовий інститут цивільного процесуального права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 41. Том 1. С. 103–106.

4. Задорожна А.П. Юридична природа інституту підсудності в галузі цивільного процесуального права. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип.6. Т. 1. С. 93–97.

5. Задорожна А.П. Дотримання правил підсудності цивільних справ. *Науковий вісник публічного та приватного права: збірник наукових праць*. 2017. Вип. 1. С. 47–51.

6. Задорожна А.П. Наслідки порушення правил підсудності. *Науковий вісник публічного та приватного права: збірник наукових праць*. 2017. Вип.2. С. 88–92.

7. Керноз Н.Є., Берднік І.В. Проблемність законодавчого врегулювання підсудності та її видів у національному законодавстві. *Молодий вчений*. 2014. №11(14). С. 160–165.

8. Погребняк О.С. Підсудність справ про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Evp/2011_2_1/Pogrebny.pdf

9. Романюк Я.М., Майстренко Л.М. Проблеми розмежування адміністративної та цивільної судових юрисдикцій щодо земельних спорів: перспективи розв'язання унаслідок оновлення процесуального законодавства. *Право України*. 2017. № 8. С. 83–99.

10. Чурпіта Г.В. Цивільна юрисдикція та підсудність сімейних справ, які розглядаються в порядку непозовного цивільного судочинства. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2(3). С. 96-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5

11. Філіп'єв А. О. Право сторін на вибір суду в окремих джерелах міжнародного цивільного процесу Європейського Союзу. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 2(6). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12faopys.pdf>.

УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

✎ **Методичні рекомендації.** Сторонами в цивільному процесі виступають позивач і відповідач (ст. 48 ЦПК). Їхня цивільна процесуальна правоздатність і цивільна процесуальна дієздатність визначаються законом (ст. 46, 47 ЦПК). Процесуальні права та обов'язки сторін визначаються ст. 43, 49 ЦПК.

Процесуальна співучасть (ст. 50 ЦПК) – це участь в одному процесі декількох позивачів або відповідачів, права вимоги чи зобов'язання яких не виключають один одного. Слід вивчити підстави та види співучасті (обов'язкова та факультативна; активна, пасивна, змішана).

Заміна неналежного відповідача (ст. 51 ЦПК) – це процесуальна дія суду, яка оформлена ухвалою, щодо виведення із цивільного процесу неналежного відповідача і допущення (залучення) належної сторони, не припиняючи розгляду справи.

Інститут процесуального правонаступництва регламентується ст. 55 ЦПК. Важливо зрозуміти, в чому полягає відмінність між процесуальним правонаступництвом і заміною неналежного відповідача.

Треті особи – це особи, які беруть участь у справі, вступаючи в розпочату первісним позивачем справу для захисту своїх прав або охоронюваних законом інтересів.

Залежно від прояву матеріально-правової заінтересованості треті особи бувають двох видів – треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору (ст. 52 ЦПК), та треті особи, які не заявляють таких вимог щодо предмета спору (ст. 53 ЦПК).

Правовий статус третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, прирівняний до процесуального статусу позивача. Тому щодо участі третіх осіб можуть застосовуватися положення про процесуальну співучасть та процесуальне правонаступництво.

Відповідно до ч. 2 ст. 4 ЦПК України до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, державні чи суспільні інтереси. Ця норма є виявом дії принципу публічності у цивільному процесі.

Виходячи із закріпленої у Конституції України соціальної сутності держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини проголошене головним обов'язком держави, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість її діяльності (ст. 3 Конституції України). Це загальний принцип. Однак у системі державних органів визначено окремі з них, які наділяються функціями захисту прав людини і громадянина чи створення умов для цього. Такими повноваженнями можуть бути наділені також недержавні організації, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи.

Метою їх участі у цивільному процесі є захист прав, свобод та інтересів іншої особи, з якою цей орган чи особа не перебувають у відносинах представництва. Для деяких органів чи осіб така діяльність складає частину повноважень (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи опіки та піклування тощо). Для інших – це право може бути надане вказівкою закону (наприклад, представник психіатричного лікувального закладу у справах про обмеження фізичної особи у дієздатності чи визнання її недієздатною).

Судове представництво – це процесуальна діяльність правоздатних і дієздатних суб'єктів від імені та в інтересах осіб, які беруть участь у справі.

Інститут судового представництва регулюється ст.ст. 58-64 ЦПК та Законом України від 05.07.2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

На першу частину заняття з теми студентам слід підготувати питання для обговорення №1, 2, 3; виконати методичні завдання №1, 2 та розв'язати задачі № 1, 2.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки учасників судового процесу. Цивільна процесуальна правоздатність та цивільна процесуальна дієздатність. Зловживання процесуальними правами та їх наслідки.
2. Сторони в цивільному процесі. Процесуальна співучасть і процесуальне правонаступництво у цивільному процесі.
3. Треті особи: поняття, види, процесуально-правовий статус.
4. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.
5. Поняття, ознаки та види судового представництва. Повноваження представника в суді: обсяг та оформлення.
6. Інші учасники судового процесу.

☑ Ключові терміни: адвокат; активна співучасть; відповідач; довіреність; договір про надання правових послуг; договірне представництво; диспозитивні права сторін; експерт; експерт з питань права; законне представництво; змішана співучасть; неналежний відповідач; ордер; органи державної влади, які уповноважені державою здійснювати функції захисту прав, свобод та інтересів інших осіб; органи місцевого самоврядування; пасивна співучасть; перекладач; позивач; помічник судді; представник; прокурор; підстави участі прокурора в цивільному судочинстві; процесуальна співучасть; процесуальне (судове) представництво; процесуальне правонаступництво; секретар судового засідання; свідок; спеціаліст; сторони в цивільному процесі; судовий розпорядник; треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору; треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору цивільно-процесуальна дієздатність; цивільно-процесуальна правоздатність; форми участі прокурора в цивільному процесі; форми участі органів державної влади та органів місцевого самоврядування в цивільному процесі.

📁 Індивідуальне завдання

1. З використанням довідково-правових систем **підготуйте** добірку джерел національного законодавства, що містять норми, присвячені питанням цивільної юрисдикції.
2. **Підготуйте** з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань, опубліковані за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.
3. **Складіть** на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

4. Підготуйте статистичні дані щодо кількості цивільних справ, що розглядалися судами Івано-Франківської області за позовами прокурора в інтересах громадянина або держави за останні три роки у вигляді діаграми, схеми, тощо.

Методичне завдання:

1. Віднайдіть цивільно-процесуальні норми, що конкретизують зміст процесуальних прав та обов'язків позивача (крім ст.43, 49 ЦПК). Заповніть схему:

Зміст процесуального права	Зміст процесуального обов'язку	Санкція за невиконання процес. обов'язку
Наприклад, має право об'єднати в одній позовній заяві кілька вимог, пов'язаних між собою (ч.1 ст.188 ЦПК)	повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб(ч.1 ст.177 ЦПК)	у разі не виконання позивачем вимог ст. ст.175, 177 ЦПК суддя залишає позовну заяву без руху (ч. 1 ст. 185 ЦПК)

2. Заповніть схему, визначивши процесуальні відмінності третіх осіб від сторін в цивільному процесі:

Критерії розмежування	Треті особи	Сторони (позивач, відповідач)

Практичні завдання

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. У серпні 2008 р. Л. Бурчак звернулася до суду з позовом до А.Бурчака про визнання права власності на ½ частину квартири, посилаючись на те, що квартира придбана за час шлюбу та за рахунок спільних коштів, однак після розірвання шлюбу відповідач заперечує її право на частину квартири та чинить перешкоди у користуванні нею.

У лютому 2009 р. Л. Бурчак доповнила свій позов вимогою до А.Бурчака та К.Ільчук про визнання договору дарування зазначеної вище квартири, укладеного 9 листопада 2008 р. між А.Бурчаком та К.Ільчук, недійсним з тих підстав, що квартира є її, позивачки, спільною сумісною власністю з А.Бурчаком, а вона своєї згоди на її відчуження не давала.

Дарницький районний суд м. Києва рішенням від 15.11.2010 р. позов задовольнив: визнав за Л. Бурчак право власності на ½ частину квартири та ухвалив вселити її у зазначену квартиру; визнав недійсним договір дарування квартири, укладений 9.11. 2008 р. між А. Бурчаком та К.Ільчук.

Визначте сторін у цій справі? Який вид співучасті має місце по цій справі?

Задача 2. В справі за позовом працівника Тимощука до ТзОВ «Зірка» про поновлення на роботі, директор Фігляр брав участь у справі як третя особа, яка не заявляє вимоги на предмет спору. Під час розгляду справи Фігляр помер і суд застосувавши положення процесуального законодавства про правонаступництво, залучив до участі у справі новопризначеного директора Мірчука.

Дайте правову оцінку діям суду.

Задача 3. К.Курочкін, який зловживав наркотичними речовинами, продав приватизовану квартиру і через 2 місяці помер. Його дванадцятирічний син Максим, який проживав разом з батьком К.Курочкіним, став бездомним.

Прокурор району пред'явив позов про визнання договору купівлі-продажу недійсним. Суддя залишив позовну заяву без руху, мотивуючи ухвалу тим, що в заяві не зазначалося, чи мав місце дозвіл органу опіки та піклування на укладення договору (до позовної заяви не були подані відповідні документи), чи призначено опікуна над неповнолітнім і чому останній не може пред'явити позов від імені підопічного.

На ухвалу суду прокурор подав апеляційну скаргу.

На підставі норм процесуального та матеріального права проаналізуйте спірну ситуацію і визначте, хто правий: прокурор чи суддя.

Задача 4. Розглядаючи справу про усиновлення в частині дослідження доказів суд заслухав покази свідків, ознайомився з медичними довідками про стан здоров'я усиновлювачів та висновком органу опіки та піклування, з'ясував думку дитини і ухвалив рішення на користь усиновлювачів.

Орган опіки та піклування подав скаргу на рішення суду, вважаючи його незаконним. Свою скаргу орган опіки та піклування мотивував тим, що суд не отримав згоди органу опіки та піклування на усиновлення і тим самим порушив вимоги ст. 221 СК України.

Як повинен вчинити в цій ситуації апеляційний суд? Які форми участі органів місцевого самоврядування в процесі?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до С

Задача 1. Паскевич, керуючи за дорученням автомобілем «Шкода», що належить його братові, в результаті створеної аварійної ситуації підлітком Косенком (15 років), який виїхав велосипедом на проїжджу частину дороги, вчинив наїзд на автомобіль ГАЗ-3110, що стояв біля аптекоуправління. Аптекоуправління звернулося до суду з позовом на Паскевича про відшкодування збитків.

У судовому засіданні Паскевич заявив, що він є неналежним відповідачем і попросив притягти відповідачами батьків неповнолітнього Косенка.

Визначте сторін у справі. Який порядок заміни неналежної сторони в цивільному процесі?

Задача 2. 06 травня 2014 р. о 10.05 год. на перехресті вулиць С. Петлюри і Саксаганського сталася ДТП за участю автомобілів під керуванням гр. Іванова Романа Сергійовича та Петрова Павла Вікторовича. Постановою суду винним у цій ДТП було визнано гр. Іванова Р. С., який працює водієм у ТОВ «Експедитор» і в момент зіткнення відповідно до шляхового листа пересувався на службовому автомобілі ТОВ «Експедитор» у робочих справах. Петров П.В. звернувся до суду з позовом про відшкодування завданої в результаті ДТП матеріальної шкоди.

Визначте, хто із зазначених осіб повинен мати процесуальний статус відповідача, третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, в цьому судовому процесі. Аргументуйте відповідь.

Задача 3. В позовній заяві органу опіки та піклування про позбавлення П.Іваненка батьківських прав щодо доньки Ірини (9 років) орган опіки та піклування визначений позивачем, матір Ірини – співпозивачем, П.Іваненко – відповідачем.

Чи правильно визначено процесуальне положення вказаних осіб?

Задача 4. Завод «Електрон» подав позов до О.Савченка про стягнення 17000 грн. за вчинену матеріальну шкоду. У судові засідання з'явився директор заводу. Оскільки директор не подав довіреності, суд не допустив його до участі у справі і слухання справи відклав. Наступного разу директор подав у суд довіреність на ведення справи за підписом свого заступника. Суд знову не допустив його до участі у справі, зазначивши в ухвалі, що заступник директора не мав права уповноважити свого керівника на ведення справи.

Чи правильні дії суду? Чи може керівник представляти інтереси свого підприємства в суді? Як оформляються його повноваження?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Т до Я

Задача 1. Проскурін подав позов про виселення Скригіна з житлового будинку, що належав позивачеві, посилаючись на потребу в житловому приміщенні у зв'язку з одруженням сина і народженням онука. При розгляді справи у суді Проскурін помер. Сини померлого Віктор і Федір звернулися до суду з клопотанням допустити їх до участі у справі як співпозивачів.

Чи підлягає задоволенню клопотання братів Проскуріних? У чому відмінність вступу у процес правонаступників від заміни неналежної сторони?

Задача 2. О. Драч звернулася до суду з позовом до В.Драча про стягнення аліментів на утримання їхньої 8-річної дочки Тетяни, оскільки відповідач не надає матеріальної підтримки. Одночасно до суду звернулася В.Агрус, колишня дружина В.Драча, з проханням допустити її до участі в справі як третю особу, оскільки їй відомо, що сторони шлюбу не розривали, проживають однією сім'єю; а позов, на її погляд, подано з метою зменшити розмір аліментів, які вона одержує від відповідача на користь 13-річної дочки Ірини.

Ухвалою суду В.Агрус допущена до участі у справі як третя особа.

Чи правильні дії суду?

Задача 3. І.Василенко за дорученням О.Ковальчука представляв його інтереси у цивільній справі за позовом до Я.Ільїна про розірвання договору купівлі-продажу житлового будинку. Справу розглядав суддя В.Комаров. Одночасно І.Василенко працював у цьому суді секретарем судового засідання, але як секретар іншого судді – Ф.Чобітка.

Суддя В.Комаров не допустив І.Василенко як представника О.Ковальчука до участі у справі, мотивуючи тим, що оскільки він працює у цьому суді секретарем судового засідання, він не може виступати в якості представника О.Ковальчука у цій справі.

Чи правильні дії судді В.Комарова? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. У лютому 2015 року Станіславська правозахисна організація споживачів «Об'єднання громадян «Захист» (далі – об'єднання громадян «Захист») в інтересах П.С. Кожуха звернулася до суду з позовом до приватного торгово-промислового підприємства «Сінгл» (далі – підприємство «Сінгл») про розірвання договору купівлі-продажу автомобіля, стягнення збитків, неустойки та відшкодування моральної шкоди.

Ухвалою Івано-Франківського міського суду у відкритті провадження у справі відмовлено, оскільки заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства. Постановляючи таку ухвалу, суд першої інстанції виходив з того, що «Об'єднання громадян «Захист» та підприємство «Сінгл» є юридичними особами, а тому спір між ними підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Ухвалою апеляційного суду ухвалу Івано-Франківського міського суду скасовано, а справу направлено для продовження її розгляду до суду першої інстанції. При новому розгляді справи суд першої інстанції вищезазначену позовну заяву залишив без розгляду на підставі того, що «Об'єднання громадян «Захист» немає повноважень на ведення справи, адже воно не надало довіреності на підтвердження права представляти в суді інтереси позивача.

Дайте правову оцінку діям судів першої та апеляційної інстанцій.

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року із змінами і доповненнями станом на 05.01.2017 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 01.12. 2005 року із змінами і доповненнями станом на 21.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

3. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 року станом із змінами і доповненнями на 17.10.2019 року. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. із змінами і доповненнями станом на 14.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року із змінами і доповненнями станом на 31.10.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

6. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 року із змінами і доповненнями станом на 19.09.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>

7. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 року із змінами і доповненнями станом на [31.10.2019](#) року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>

8. Про забезпечення представництва в судах України інтересів Президента України та створених ним допоміжних органів і служб: Указ Президента України від 12.08.2010 року № 809/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/663/2019>

9. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 12.04.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України

щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99>

11. Справа за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес): Рішення Конституційного Суду України, № 18-рп/2004 від 01.12.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04>

12. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 09.06. 2017 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf/

Додаткова література:

1. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія. Київ : Атіка, 2011. 420 с.

2. Бичкова С.С. Визначення неналежної сторони у цивільному процесі України. *Форум права*. 2010. № 4. С. 75–80. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10bccspu.pdf>

3. Бичкова С.С. Окремі аспекти процесуального правонаступництва. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_3/PB-3/PB-3_48.pdf

4. Бичкова С.С. Подання висновків на виконання своїх повноважень як форма участі у цивільному процесі органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Криміналістичний вісник*. № 2 (14). 2010. С.24-29. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/krvis/2010_2/24-29.pdf

5. Бичкова С.С. Треті особи у цивільному процесі України: поняття, ознаки і види URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ppip/2010_9/Bichkova.pdf

6. Бобровник О.В. Третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору в справі, що зумовлена посвідченням договору купівлі-продажу. *Часопис Київського університету права*. №4. 2005. С. 168-171. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2005_4/2005_4.pdf

7. Гузе К. А. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 21 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/10003>

8. Єремєєва Н.В. Реалізація цивільної процесуальної правосуб'єктності територіальних громад за законодавством України. URL: http://www.confcontact.com/2009_03_18/is2_eremeeva.php

9. Лазько Г.З. Функції профспілок у цивільному процесі України: теоретико-правові аспекти. *Вісник*. 2012. №2. С. 62–65. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAPSV_pdu/2011_2/St_11.pdf

10. Лемик Р. Підстави участі нотаріуса у цивільній справі у статусі третьої особи. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2012. Випуск 55. С. 155–158; URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_yu/2012_55/155civ55.pdf

11. Немеш П.Ф. Розмежування законного представництва та інших видів представництва у цивільному процесі, що не пов'язані з видачею довіреності. *Адвокат*. 2011. №7. С. 23–25.

12. Нецька Л., Пилипенко І. Правовий статус прокурора в цивільному процесі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. №1. С. 74-79. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnapu/2012_1/12Necka.pdf

13. Петренко В.С. Зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві. *Young Scientist*. № 6 (33). June, 2016. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/66.pdf>

14. Пушай В.І. Теоретико-прикладні проблеми сингулярного та процесуального правонаступництва. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія: Право*. 2013. №1062, вип.14. С.105-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2013_1062_14_27

15. Рожик Ю. Правова природа висновків органів місцевого самоврядування в цивільному процесі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pgip/2009_11/Rozhyk.pdf

16. Русин О.Ю. Відповідальність судового представника в цивільному процесі за неналежне виконання своїх функцій. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2016. №2. С. 39-42. URL: http://lsei.org.ua/2_2016/11.pdf

17. Русин О.Ю. Представництво юридичних осіб в цивільному процесі. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. ст. / Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, Юрид. ін-т. Івано-Франківськ, 2014. Випуск 36. С. 154-163.*

18. Рябченко Ю.Ю. Особливості участі третіх осіб у справах про захист прав споживачів. URL: [:http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2011_4/PB-4/PB-4_48.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2011_4/PB-4/PB-4_48.pdf)

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №6 (4 ГОД).

УМОВИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації. Вивчення питання процесуальних строків має практичний характер, адже використанні студентами знання безпосередньо залежать від вміння застосувати їх при вирішенні питань своєчасного звернення з апеляційними та касаційними скаргами, визначення поважних причин для поновлення пропущених процесуальних строків. При підготовці до теми необхідно звернути увагу на поняття та види процесуальних строків у цивільному процесі, їх значення для учасників судового процесу, наслідки їх пропуску.

Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод до судової процедури пред'являється вимога справедливості та публічності. Ухвалення правосудного рішення та виключення процесуально-правових порушень можливе у випадку, коли судовий розгляд здійснюється із дотриманням вимог гласності та змагальності. Відкритий доступ до суду осіб, які беруть участь у справі, та інших учасників цивільного судочинства, належним чином повідомлених про час і місце розгляду справи чи вчинення окремої процесуальної дії, є одними з необхідних умов демократичного суспільства та забезпечення справедливого та публічного судочинства на засадах змагальності.

Правові норми глави 7 Розділу I ЦПК України, які регулюють порядок здійснення судових викликів і повідомлень, є інститутом цивільного процесуального права. При цьому право заінтересованої особи на отримання інформації про час і місце розгляду справи чи окремого процесуального питання забезпечується при розгляді справи в суді першої інстанції, при перегляді та примусовому виконанні судових рішень.

Судові витрати – це витрати, що виникають у зв'язку з розглядом цивільних справ та виконанням судових рішень.

Види судових витрат: 1) судовий збір; 2) витрати, пов'язані з розглядом

справи (витрати на професійну правничу допомогу; пов'язані з явкою до суду сторін та їх представників; пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням судових експертиз; пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження, забезпечення доказів та інші витрати).

Важливим є таке поняття, як ціна позову, оскільки виходячи з ціни позову, обчислюється розмір судового збору, що стягується зі спорів майнового характеру. Слід знати й те, яким чином вираховується розмір судового збору при об'єднанні вимог майнового та немайнового характеру.

Треба звернути увагу на питання про підстави та порядок повернення судового збору, а також про відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати. Окремо доцільно проаналізувати процедуру розподілу судових витрат.

Вивчаючи заходи процесуального примусу, слід детально розглянути кожен захід процесуального примусу, що може бути застосований до учасників цивільного процесу, підстави його застосування, а також порядок застосування заходів процесуального примусу.

На першу частину заняття з теми студентам слід підготувати питання для обговорення №1, 2, 3, 4; виконати методичні завдання №1, 2 та розв'язати задачі № 1, 2.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та види процесуальних строків.
2. Порядок обчислення та перебіг процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків.
3. Поняття та види судових повісток.
4. Порядок вручення судових повісток.
5. Поняття та види судових витрат у цивільному процесі.
6. Судовий збір: поняття, порядок сплати, відстрочення та розстрочення сплати судового збору, повернення судового збору.
7. Витрати, пов'язані з розглядом справи.
8. Поняття заходів процесуального примусу, підстави їх застосування та види.
9. Порядок застосування окремих заходів процесуального примусу.

☑ Ключові терміни: безоплатна правова допомога; видалення із залу судового засідання; заходи процесуального примусу; належне повідомлення; попередження; привід; процесуальний строк; розподіл судових витрат; судові повідомлення; судові витрати; судовий виклик; судовий збір; судові повістки; тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; ціна позову; штраф.

Індивідуальне завдання

1. **Підготуйте** з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань, опубліковані за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. **Складіть** на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Проаналізуйте різні процесуальні строки і складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

Строк	Правове регулювання	Правила обчислення	Початок і закінчення перебігу	Можливість поновлення чи продовження
Відкриття провадження у справі в суді першої інстанції	Ч. 1 ст. 187 ЦПК України	Протягом 5 днів	З дня надходження заяви до суду або закінчення строку встановленого для усунення недоліків, та не пізніше наступного дня після отримання судом у порядку передбаченому частиною третьою цієї статті, інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи - до ухвали суду про відкриття провадження у справі	Не передбачена

Практичні завдання

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. Апеляційний суд відмовив Петрову у прийнятті апеляційної скарги тому, що ним був пропущений встановлений законом строк на подачу апеляційної скарги. Петров звернувся з касаційною скаргою до Верховного суду, в якій просив скасувати ухвалу апеляційного суду про відмову у прийнятті апеляційної скарги.

У касаційній скарзі Петров зазначив, що останній день звернення з апеляційною скаргою припав на неробочий день (суботу) і не повинен бути зарахований. Останнім днем строку на оскарження треба вважати понеділок, а саме тоді він звернувся з апеляційною скаргою.

Про зазначені обставини Петров забув зазначити в апеляційній скарзі, вважаючи, що судом це буде враховано й без нього.

Чи буде задоволена касаційна скарга Петрова?

Задача 2. М.П.Арканова звернулася до суду з позовною заявою до Л.П. Петухова про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої дорожньо-транспортною пригодою. Під час попереднього судового засідання було з'ясовано,

що позивачу невідоме місце проживання відповідача, а позов пред'явлено за останнім відомим місцем проживання відповідача, де останній не проживає.

Які дії мають вчинити позивач та суддя з метою належного повідомлення відповідача про час та місце судового засідання?

Задача 3. О.Смага подала позов до В.Мурашка про стягнення аліментів на утримання дочки. Задовольняючи позов, суд стягнув з відповідача судовий збір. Оскаржуючи судові рішення, відповідач посилався на те, що при пред'явленні позову О.Смага була звільнена від сплати судового збору, через що він не зобов'язаний його сплачувати.

Чи обґрунтована скарга відповідача? В якому розмірі стягується з відповідача судовий збір у таких випадках?

Задача 4. Суд, розглядаючи справу про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя, постановив ухвалу про оголошення перерви для подачі доказів. Після цього між учасниками процесу склалася бійка, в ході якої було заподіяно шкоду майну суду.

Суддя знову відкрив судові засідання та видалив з залу судового засідання учасників бійки, заборонивши їм відвідувати судові засідання з розгляду справи в подальшому, а також викликав судового розпорядника з метою оцінки заподіяної шкоди.

Проаналізуйте умови задачі. Чи правильно діяв суд в цій ситуації? Чи правильно суд застосував заходи процесуального примусу?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до С

Задача 1. Суд ухвалив рішення про відмову Гиренку у позові про поновлення на роботі. Через два дні Гиренко був збитий автомобілем і в тяжкому стані потрапив до лікарні, де знаходився на лікуванні два місяці. Після того Гиренко звернувся до адвоката за порадою щодо можливості оскарження судового рішення.

Якою має бути відповідь адвоката? Чи відрізняється продовження процесуального строку від його поновлення?

Задача 2. У районному суді м. Суми розглядалася справа за позовом Бойко про поновлення на роботі. Суд з метою найшвидшого розгляду справи вирішив вручити судову повістку позивачці через кур'єра. Коли кур'єр прийшов за адресою проживання позивачки, її не було вдома, тому судова повістка була вручена під розписку матері. Бойко в судові засідання не з'явилася. Суд вважав, що він належним чином повідомив позивачку про розгляд справи, але вона зловживає своїми правами, тому залишив її заяву без розгляду.

Бойко, отримавши поштою ухвалу суду, подала апеляційну скаргу, в якій зазначила, що вона не була належним чином повідомлена. Про те, що повістку для неї отримала її матір, вона вперше почула у суді. Кур'єр суду не повинен був вручати повістку матері, тому що вона похилого віку, їй 80 років, і вона нічого не пам'ятає.

Чи мало місце порушення порядку вручення повістки?

Задача 3. При розгляді справи за позовом Н.Ільїної до ательє «Силует» про стягнення збитків, завданих неякісним виконанням замовлення, за клопотанням позивачки судом була призначена товарознавча експертиза для визначення якості матеріалу та робіт.

Позов було задоволене повністю. Одночасно суд поклав на позивачку витрати по проведенню експертизи.

Чи правильно вчинив суд?

Задача 4. Сторони справи, надаючи докази, зауважили, що кілька свідків не виявили бажання відвідати судові засідання, хоча сторони наполягали на цьому. Суд відмовився постановити ухвалу про їх привід, мотивуючи це тим, що достатньо буде судового виклику для зазначених свідків.

Проаналізуйте умови задачі. Чи правильно діяв суд в цій ситуації?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Т до Я

Задача 1. При розгляді справи за позовом Іваничко до Лисенка про стягнення аліментів відповідачем було заявлено зустрічний позов про оспорування батьківства. На клопотання відповідача суд призначив генетичну експертизу, висновок за якою він отримав через півроку.

Чи допустив суд порушення процесуальних строків? Визначте критерії розумності строку розгляду справи.

Задача 2. Експерт Литвинчук не з'явився у судові засідання, оскільки він не був повідомлений про розгляд справи. Як йому потім стало відомо, секретар судового засідання факсом повідомила керівника експертної установи, де працював Литвинчук, про розгляд справи у суді та про необхідність його явки до суду. Ця інформація була залишена на робочому столі експерта.

За неповагу до суду на нього було накладено штраф.

Чи можна вважати, що експерт Литвинчук був належним чином повідомлений про розгляд справи? Чи правомірні дії суду щодо накладення на експерта штрафу?

Задача 3. Остапова Тетяна Ігорівна звернулася до суду з позовом до Ілющенка Олега Степановича про стягнення боргу за розпискою. У прохальній частині свого позову Остапова Т. І. зазначила: «Прошу стягнути з Ілющенка Олега Степановича борг у сумі 40 000 грн». Рішенням суду позов було задоволено повністю.

Суд вирішив: «Стягнути з Ілющенка Олега Степановича на користь Остапової Тетяни Ігорівни 40 000 грн». Зазначене рішення суду першої інстанції не оскаржувалось відповідачем і набуло законної сили. Вже після отримання в суді виконавчого листа Остапова Т. І. виявила, що ані в рішенні суду, ані у виконавчому листі не зазначено про покладення на відповідача оплати судового збору, який вона сплатила.

Визначте, чия це помилка: позивачки, яка не просила в позові про стягнення з відповідача судового збору, чи суду, який за загальним правилом не може виходити за межі позовних вимог позивача? Які дії має вчинити Остапова Т. І., щоб стягнути з Ілющенка О. С. Суму оплаченого судового збору?

Задача 4. Розглядаючи справу за позовом Смітюх до Євтушенка про встановлення батьківства, суд як свідка викликав сестру Євтушенка. Свідок не з'явилася у судові засідання та повідомила суд, що вона вагітна і не хоче хвилюватися, оскільки це може вплинути на стан її здоров'я.

Суд постановив ухвалу про її привід через органи внутрішніх справ.

Визначте правомірність дій суду.

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах : Гаазька конференція з міжнародного приватного права від 15.11.1965 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_890
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06. 2011 року із змінами і доповненнями станом на 16.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
3. Про судовий збір: Закон України від 08.07. 2011 року із змінами і доповненнями станом на 01.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
4. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 01.07.1996 р. № 710: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 року. № 542. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/542-2017-%D0%BF>
5. Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави: постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2006 року № 590 із змінами і доповненнями станом на 14.03.2018 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2006-%D0%BF>
6. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 року №8 із змінами і доповненнями станом на 25.10.2019 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-%D0%BF>
7. Про затвердження Порядку розшуку боржника – фізичної особи: наказ МВС України 27.08.2008 року № 408. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1078-08?lang=ru>
8. Про фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням платежів на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, що прийняті за наслідками розгляду справ проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2005 року № 1289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2005-%D0%BF>
9. Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ: постанова Пленуму ВС України від 01.04.1994 року № 3. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-94>
10. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11. URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html
11. Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах: постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-14?lang=ru>

Додаткова література:

1. Банчук О. А., Куйбіда Р. О. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав та основних свобод до процедури здійснення судочинства. Київ: «ІКЦ «Леста»», 2005. 116 с.
2. Капля О.М. Вплив судового збору на рівень доступності судочинства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. Випуск 2. Том 2. 2017. URL: http://www.lj.kherson.ua/2017/pravo02/part_2/10.pdf

3. Кондрат'єва Л.А, Прокопюк А.Л. Судові витрати в цивільному процесі. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 597. Правознавство. С. 74–78. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/597/14.pdf>
4. Куцик К. Заходи процесуального примусу, які застосовуються до порушників порядку в залі судового засідання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 19-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_4_5
5. Куцик К. Класифікація заходів процесуального примусу у цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 24-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_11_6
6. Куцик К. В. Щодо визначення поняття процесуального примусу в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 41(1). С. 116-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_41%281%29__31
7. Навроцька Ю. Процесуальна форма інформування через пресу в цивільному судочинстві. *ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ*. 2011 №53. С. 211 – 217.
8. Навроцька Ю. В. Строки судового розгляду в цивільному процесі України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 3. С. 149–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_3_20
9. Сапейко Л.В. Розшук відповідача в цивільному процесі та компенсація витрат на його проведення. *Форум права*. 2011. №3. С.687 – 691.
10. Сакара Н.Ю. Інститут судового збору в практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 35(2.1). С. 192-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35
11. Сакара Н. Ю. Про правову природу «розумного строку» судового розгляду. *Юрист України*. 2014. № 3. С. 84-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2014_3_16
12. Сакара Н. Ю. Основні засади цивільного судочинства та розумність строків розгляду справи судом. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 142. С. 77-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2018_142_8
13. Сакара Н. Ю. Про правову природу судового збору. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 135-146. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_132_16
14. Ханік-Посполітак Р.Ю. Доступність правосуддя в цивільному процесі в контексті Закону України «Про судовий збір». URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2194/1/Khanyk-Pospolitak_Dostupnist_pravosuddia_v_tsyvilnomu.pdf
15. Хотинська-Нор О. Інститут судових повісток у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №9. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/7.pdf>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №7 (4 ГОД).

ДОКАЗУВАННЯ ТА ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Методичні рекомендації. Суд не може вирішити жодної справи не встановивши її обставин. Оскільки завданням суду є захист прав та інтересів, то для виконання такого завдання суд у кожному конкретному випадку повинен встановити, чи існує те право, про захист якого просить позивач, чи покладено на відповідача відповідний обов'язок і у чому він полягає, тобто з'ясувати спірні правовідносини. При цьому права і обов'язки не виникають самі собою. Їх виникнення, зміну і припинення закон пов'язує із настанням певних юридичних фактів. Тому суду для з'ясування дійсних правовідносин необхідно спочатку встановити, які юридичні факти здійснювалися.

Відповідно до закону суд може обґрунтовувати своє рішення тільки тими фактами, які були доказані у процесі, тобто, були встановлені у судовому засіданні за допомогою судових доказів.

Розгляд теми передбачає вивчення багатьох питань, перше з яких – мета та предмет доказування.

Судовий доказ має свій зміст та процесуальну форму. Крім того, доказ повинен відповідати вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності. Кожне з цих понять є об'єктом для уважного вивчення.

Особливу увагу слід звернути на перелік засобів доказування, який міститься в ч. 2 ст. 76 ЦПК України. Цей перелік є вичерпним.

Кожен доказ має свої відмінні особливості, які визначають специфіку їх залучення в процес, дослідження та оцінку. В теорії цивільного процесуального права для кращого виявлення окремих особливостей доказів розроблено декілька видів їх класифікації.

Необхідно також чітко знати правила розподілу обов'язку доказування, процесуальний порядок подання, витребування, дослідження та оцінки доказів, права та обов'язки суб'єктів доказування.

При вивченні теми слід керуватися гл. 5 розділу I ЦПК України (ст.ст. 76-119), гл. 6 розділу III ЦПК України (ст.ст. 228-239).

На першу частину заняття з теми студентам слід підготувати питання для обговорення №1, 2, 3, 4; виконати методичні завдання №1 та розв'язати задачі №1, 2, 3.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття, суб'єкти та етапи судового доказування в цивільному процесі.
2. Предмет і тягар доказування в цивільному процесі. Факти, які не підлягають доказуванню.
3. Поняття та класифікація судових доказів у цивільному процесі.
4. Належність, допустимість, достовірність та достатність доказів.
5. Засоби доказування в цивільному судочинстві.
  - 5.1. Пояснення сторін, третіх осіб, їх представників. Визнання обставин, відмова від визнання обставин. Допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків.
  - 5.2. Показання свідків.
  - 5.3. Письмові докази.
  - 5.4. Речові докази. Огляд доказів за їх місцезнаходженням. Огляд речових доказів, що швидко псуються. Повернення речових доказів.
  - 5.5. Електронні докази.
  - 5.6. Висновок експерта.
6. Забезпечення доказів.

☑ Ключові терміни: визнані факти; висновок експерта; доказування; допустимість засобів доказування; дослідження доказів; додаткова експертиза; докази; достовірність доказів; достатність доказів; експертиза; забезпечення доказів; загальновідомі факти; законні презумпції; комісійна експертиза; комплексна експертиза; належність доказів; оцінка доказів; предмет доказування; преюдиційні факти; письмові докази; повторна експертиза; показання свідків; пояснення сторін; речові докази; свідок.

Індивідуальне завдання

1. **Підготуйте** з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань, опубліковані за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. **Складіть на прикладі матеріалів** Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. **Визначіть та відобразіть** у таблиці предмет доказування (факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення) у наступних справах:

№	Категорія справи	Предмет доказування
1	Наприклад, Справи про усиновлення	1) можливість конкретної особи бути усиновлювачем (досягнення усиновлювачем повноліття; дієздатність усиновлювача; різниця у віці між усиновлюваним та усиновлювачем; факт того, що особа за станом здоров'я може бути усиновлювачем); 2) можливість усиновлення даної дитини (вік усиновлюваної дитини; статус дитини-сироти або позбавленої батьківського піклування; наявність в усиновлюваної дитини рідних братів і сестер; згода батьків на усиновлення дитини); 3) відповідність усиновлення інтересам дитини тощо
2	Справи про визнання права власності	
3	Справи про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки	
4	Справи про позбавлення батьків батьківських прав	

Практичні завдання

Задача 1. К.Ларкіна здала в ремонт годинник «Карт'є» (виробництво Франції). В майстерні годинник загубили. К.Ларкіна пред'явила позов до суду про відшкодування шкоди, оскільки годинник був загублений з вини відповідача.

До позовної заяви позивачка додала квитанцію майстерні про прийом в ремонт годинника «Карт'є». Проте відповідач заперечував проти повного задоволення позовних вимог. Він не заперечував втрату годинника, але в своїх поясненнях посилався на те, що зданий К.Ларкіною годинник був підробкою під фірму «Карт'є», отже, сума збитків повинна бути меншою удвічі.

Оцініть наявні докази, розподіліть тягар доказування.

Задача 2. Ухвалюючи рішення про визнання недійсним іпотечного договору за позовом Старченка до АКБ «Укрсоцбанк», суд виходив з того, що оспорюваний договір укладений без належної згоди іншого члена подружжя та стосовно майна, яке перебуває у спільній сумісній власності.

Судом встановлено, що шлюб між Старченком та Бондар зареєстровано 3 листопада 2016 року. Рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 22 липня 2016 року, яке набрало законної сили, встановлено факт проживання однією сім'єю без шлюбу Старченка та Бондар у період з лютого 2016 року до листопада 2016 року. 12 квітня 2017 року між Бондар та АКБ «Укрсоцбанк» укладено договір кредиту та іпотечний договір, предметом якого є нерухоме майно.

Керуючись ЦПК України, суд виходив із того, що зазначене вище рішення має преюдиціальне значення для визнання майна, яке є предметом іпотеки, спільною сумісною власністю Старченка та Бондар.

Чи правильні дії суду?

Задача 3. Мироненко пред'явив позов Смирнову про стягнення боргу в сумі 22000 грн. за розпискою, і підтверджуючи свої вимоги, просив допитати свідків Василика та Сердюка, які були присутні при укладанні договору позики і підписалися у розписці.

Смирнов заперечував проти позову, посилаючись на те, що в присутності своєї дружини Смирнової повернув борг, але розписку в позивача не витребував.

Визначте, які факти входять до предмета доказування по цій справі. Вирішіть питання про належність і допустимість доказів у цій справі.

Задача 4. При підготовці до судового розгляду справи про визнання заповіту недійсним суддя без відповідного клопотання сторін, і не уточнивши їх згоду, призначив експертизу, доручивши її проведення судово-експертному закладу.

В ухвалі про призначення судово-психіатричної експертизи перед експертом було поставлено питання, чи може заповіт бути визнаний недійсним внаслідок того стану, в якому перебував спадкодавець в момент складання заповіту.

Керівник експертного закладу повернув ухвалу про призначення експертизи без виконання, мотивуючи це тим, що в штаті закладу є тільки один експерт, який може проводити судово-психіатричну експертизу, але в цей час він не має можливості провести експертне дослідження, оскільки завантажений роботою.

Чи правильно сформульоване питання, поставлене перед експертом? Чи має право керівник судово-експертного закладу не виконувати ухвалу суду про призначення експертизи?

Задача 5. Подаючи позов про поділ майна, Петренко просив суд: 1) негайно допитати свідка Косенка, який знаходився в лікарні у тяжкому стані; 2) розшукати грошовий вклад відповідачки в банках м. Харкова; 3) накласти арешт на кореспонденцію, що надходить на поштамт на ім'я відповідачки, тому що вона одержує листи від свого знайомого з порадами, як ввести в оману суд і не дати можливості виграти процес.

Як повинен діяти суддя? Вкажіть підстави, способи, порядок забезпечення доказів.

Задача 6. У суді розглядалася справа про встановлення батьківства. Позивачка звернулася до суду з проханням заслухати запис, зроблений за допомогою диктофона і який свідчить про визнання відповідачем свого батьківства.

До якого засобу доказування відноситься аудіо запис? Чи є цей запис допустимим доказом? Яке рішення може прийняти суддя?

📖 Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 року із змінами та доповненнями станом на 14.11.2019 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 року із змінами і доповненнями станом на 05.10.2017 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
3. Про затвердження Порядку передачі судом речових доказів, які є об'єктами, що вилучені з цивільного обороту або обмежено оборотоздатні: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2006 року №236 із змінами та доповненнями станом на 14.03.2018 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2006-%D0%BF>
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року із змінами та доповненнями станом на 14.01.2020 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
5. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: Наказ Міністерства юстиції України від 12.12.2011 року із змінами та доповненнями станом на 17.01.2020 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11>
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 30.05. 1997 року «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» із змінами, внесеними згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 15 від 25.05. 1998 року. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0008700-97>

Додаткова література:

1. Андрійцьо В.Д. Теоретичні проблеми доказування в цивільному судочинстві України: монографія / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Ужгород : ІВА, 2014. 408 с.
2. Бесарабчик В.О. Допустимість письмових доказів у цивільному судочинстві України. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ppip/2011_10/Besarabchik.pdf
3. Гарієвська М.Б. До питання про дискреційні повноваження суду у процесі доказування. URL: <http://ndippp.gov.ua/Schorichnuk/Garievska.pdf>
4. Гарієвська М.Б. До питання активності суду в процесі доказування: порівняльно-правовий аспект. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ppip/2010_9/Garievska.pdf
5. Грабовська О. О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 503 с.
6. Дрогозюк К. Діяльність суб'єктів доказування при розподілі тягара доказування на окремих стадіях цивільного процесу України. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2017. Vol. 4, Iss. 6. С. 230-236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2017_4_6_36

7. Зеленьяк Е.С. Інститут оцінки доказів у цивільному процесі: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. Ужгород, 2014. 221 с.

8. Іванченко О.П. Процедура розкриття доказів на стадії підготовки справи до судового розгляду у цивільному процесі України. *Часопис Київського університету права*. № 1. 2010. С.173-178. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chkup/2010_1/173.pdf

9. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі. [Електронний ресурс]: дис. ... канд. юрид. наук :12.00.03. Харків, 2016. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Kalamaiko/d_Kalamaiko.pdf.

10. Кучер Т.М. Співвідношення висновків експерта та спеціаліста як засоби доказування в цивільному процесі: питання теорії та практики. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 2(10). С.31-40. URL: www.vru.gov.ua/content/article/visnik10_03.pdf

11. Новікова Н. А. Поняття та ознаки свідка в цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2016. №6. С. 41-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_6_10

12. Новікова Н.А. Показання свідків у цивільному процесі: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2018. 245 с. URL: https://drive.google.com/file/d/19KliImCvwKmGx2dEs_HAD3G5yAz8fEqC/view

13. Тертишніков В. Докази як інструмент судового доказування у цивільному судочинстві. *Право України*. №10. 2011. С.77-89.

14. Фурса С., Цюра Т. Докази і доказування у цивільному процесі. Київ, 2005. 256 с.

15. Ханік-Посполітак Р.Ю. Пояснення сторін як докази в цивільному процесі. *Вісник Академії адвокатури України*. Число 2 (18). 2010. С. 156-158. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vaau/2010_2/text/10hprycp.pdf

16. Шкребець Д.В. Поняття і види доказів у цивільному процесі. URL: http://www.kul-lib.narod.ru/bibl.files/index-2011_4/248.pdf

17. Штефан А. С. Поняття судового доказування у цивільному процесі. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8, № 1. С. 64-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2015_8_1_10

18. Ясинок М. Висновок експерта як доказ у справах щодо обсягу правосуб'єктності фізичних осіб. *Право України*. №4. 2010. С.146-152.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №8 (4 ГОД).

ПОЗОВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

 Методичні рекомендації. Засобом захисту прав особи у позовному провадженні є позов – матеріально-правова вимога позивача до відповідача, звернена через суд про захист порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або інтересу, який здійснюється у певній, визначеній законом, процесуальній формі.

Позов має кілька елементів, до яких належать: предмет, підстава, зміст.

Закон, крім категорії «позов», використовує термін «право на позов», не розкриваючи його зміст. Право на позов – складне поняття, яке складається з двох правомочностей: 1) право на процес, на діяльність суду щодо розгляду та вирішення спору; 2) право на одержання захисту у визначеному процесуальному порядку.

Слід вирізняти передумови права на пред'явлення позову та умови реалізації права на пред'явлення позову. Значення передумов на пред'явлення позову полягає в тому, що якщо нема тієї або іншої передумови, то у позивача нема права на пред'явлення позову і суддя повинен відмовити в прийнятті позовної заяви.

Право на пред'явлення позову може бути здійснене тільки у порядку, встановленому законом. Основними складовими порядку є: дотримання правил цивільної юрисдикції; дієздатність позивача (ст.ст. 46, 47 ЦПК); дотримання належної форми позовної заяви (ст. ст. 175, 177 ЦПК).

Вивчаючи інститут забезпечення позову, необхідно звернути увагу на те, що ст. 150 ЦПК України встановлює перелік видів забезпечення позову. Суд, який постановив ухвалу про забезпечення позову, має право замінити один вид забезпечення позову іншим (ст. 156 ЦПК України), скасувати заходи забезпечення позову (ст. 158 ЦПК України).

На першу частину заняття з теми студентам слід підготувати питання для обговорення №1, 2, 3; виконати методичні завдання №1, 2 та розв'язати задачі № 1, 2.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та елементи позову. Види позовів.
2. Право на позов і право на пред'явлення позову.
3. Об'єднання та роз'єднання позовів: поняття, підстави, правові наслідки.
4. Захист відповідача проти позову:
  - 4.1. Заперечення проти позову: поняття, види, значення.
  - 4.2. Зустрічний позов: поняття, умови пред'явлення.
5. Порядок забезпечення позову:
  - 5.1. Підстави та види забезпечення позову.
  - 5.2. Розгляд заяви про забезпечення позову, виконання ухвали про забезпечення позову.
  - 5.3. Зустрічне забезпечення.
  - 5.4. Заміна виду забезпечення позову або скасування заходів забезпечення позову.

☑ Ключові терміни: активна підстава позову, елементи позову, забезпечення позову, зміст позову, зустрічне забезпечення. зустрічний позов, масові (групові) позови, матеріальний об'єкт спору, пасивна підстава позову, позовне провадження, позов, предмет позову, підстава позову, позови про присудження, позови про визнання, перетворювальні позови, право на пред'явлення позову, тотожні позови.

📁 Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань, опубліковані за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

3. Підготуйте статистичні дані щодо кількості розгляду міськими судами Івано-Франківської області заяв про забезпечення позову за останні два роки із вказівкою на категорію справи, в якій постала потреба забезпечити позов.

📖 **Методичне завдання** (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. **Визначте та відобразіть** у таблиці види позову.

№	Категорія цивільної справи	Вид позову
1	про визнання батьківства та стягнення аліментів	
2	про визнання права власності на майно	
3	про визнання шлюбу недійсним	
4	про відшкодування витрат на лікування та моральної шкоди, спричиненої дорожньо-транспортною пригодою	
5	про поновлення незаконно звільненого працівника на посаді	
6	про неналежне виконання умов договору позики	
7	про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав	
8	про усунення перешкод у реалізації права власності на будинок	
9	про визначення порядку користування квартирою	
10	про захист прав споживачів	

✍ **Практичні завдання**

Завдача 1. Миколаєнко пред'явила позов до Петренка про встановлення батьківства і стягнення аліментів, посилаючись на те, що з відповідачем вони проживали впродовж трьох років у її будинку, вели спільне господарство, турбувалися один про одного. Він придбав дитячі речі, але напередодні народження дитини залишив її та не надає матеріальної допомоги.

Визначте предмет і підстави позову. До якого виду належить цей позов?

Завдача 2. Ботова звернулася до суду з позовом до своєї доньки Рогожиної про стягнення коштів на утримання дітей. У позові Ботова просила стягнути аліменти на утримання її онуків – Миколу 7 років і Катерини 5 років через те, що її дочка залишила дітей їй на виховання і переїхала жити в інше місто, продавши квартиру, в якій вона мешкала і була зареєстрована разом із дітьми, і які тепер залишилися без засобів для існування.

Батько дітей за вчинення кримінального правопорушення позбавлений волі на тривалий час. Позивач (бабуся) перебуває у скрутному матеріальному становищі, отримує тільки одну пенсію. Мати категорично відмовляється взяти дітей до себе через те, що вона народила немовля.

Суддя відмовив у прийнятті позову від Ботової про стягнення коштів на утримання онуків.

Чи правильні дії судді? Кому належить право на позов у цьому випадку?

Завдача 3. А.Фрадкіна пред'явила позов про виключення частини майна з акту опису майна, що було описано державним виконавцем та підлягало реалізації. Опис

майна проводився у зв'язку з тим, що її брат М.Фрадкін своїми злочинними діями завдав збитків підприємству, де він працював, та вироком суду був визнаний винним, позбавлений волі з конфіскацією майна.

А.Фрадкіна у позовній заяві послалась на те, що частка майна, зазначеного в акті опису, є її власністю. Одночасно вона просила зупинити реалізацію майна в порядку забезпечення її позову.

Суддя відмовив їй у вжитті заходів по забезпеченню позову.

Чи правильно вчинив суддя? Як має бути оформлена відмова у забезпеченні позову? Який порядок її оскарження?

Задача 4. Г.Деревцова звернулась до суду з позовом до І.Деревцова про стягнення аліментів на утримання їх сина. Відповідач пред'явив зустрічний позов про визначення місця проживання дитини, вважаючи, що сину буде зручніше проживати з ним, а не з матір'ю, тому аліменти повинна сплачувати вона на користь І.Деревцова.

Суд відмовив у прийнятті зустрічного позову, мотивуючи відмову тим, що пред'явлена відповідачем зустрічна вимога не становить предмет судового розгляду, а повинна розглядатись органами опіки та піклування.

Чи правомірна відмова суду? Відповідь обґрунтуйте з посиланням на норми Сімейного кодексу України. Які підстави прийняття зустрічного позову до спільного розгляду з первісним?

Задача 5. В.Маланій пред'явила позов до В.Сергеєва про стягнення аліментів на дитину. Відповідач під час судового розгляду подав зустрічний позов про визначення місця проживання дитини з ним і поділ спільного майна подружжя.

Суд прийняв зустрічний позов, мотивуючи це рішення тим, що первісний і зустрічний позови взаємопов'язані.

Чи правильно діяв суд?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду) від 28.04.2010 року №12-пп/2010//: URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=110759>

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06. 2009 р. №2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції». URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/623809DCB56E022BC2256C95003CF7EA>

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12. 2006 р. № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову». URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/623809DCB56E022BC2256C95003CF7EA>

Додаткова література:

1. Бичкова С.С. Зустрічний позов як цивільна процесуальна форма захисту інтересів відповідача. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 10 (122). С. 41-44. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/vvsu/2010_10/10-2010/102010-6.pdf

2. Братель О. Категорії «позов» і «позовна заява» як складові цивільних

- процесуальних юридичних фактів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 4-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_2_2
3. Васильченко М.М. Заперечення проти позову: навч. посібник. Харків, 1974. URL: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1197_page_3.html
4. Головка К. Спірні питання порядку розгляду заяв про забезпечення позову в цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12.
5. Губська А. В. Групові позови в цивільному процесі : монографія. Київ, 2015. 180 с.
6. Захист невизначеного кола споживачів в ЄС та в Україні. Київ, 2009. URL: http://www.consumerinfo.org.ua/upload/iblock/b62/class_action_eu_ukraine.pdf
7. Корольов В.В. Способи забезпечення цивільного позову, не передбачені ЦПК України. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 3(7). С. 72–82 URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik07_06.pdf
8. Луспеник Д. Зустрічне забезпечення. Кілька складних питань щодо застосування нового інституту, з якими стикнуться судді. *Закон і Бізнес*. 2017. № 34 (1332). URL: http://zib.com.ua/ua/print/130073kilka_skladnih_pitan_schodo_zastosuvannya_zustrichnog_o_zabez.html
9. Миколаєць В.А. Груповий позов у цивільному процесі України : автор. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 20 с.
10. Пашук А.Й. Позов в радянському процесуальному праві. Львів, 1971.
11. Татулич І.Ю. Цивільна процесуальна форма в суді першої інстанції в Україні: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 192 с.
12. Шурина О.А. Інститут забезпечення позову: теоретичні та практичні проблеми реалізації. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (22). 2018. С.177-180. http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2018/42.pdf
13. Ясинок М.М., Запара С.І., Кройтор В.А., Кравцова Т.М. Масові (групові) та похідні позови в процесуальному праві України: постановка проблеми. Науково-практичний посібник. Київ: Правова єдність, Алерта, 2019.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №9 (2 ГОД).

ПОДАННЯ ПОЗОВУ ДО СУДУ.

ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ

☞ **Методичні рекомендації.** *Право на пред'явлення позову може бути здійснене тільки у порядку, встановленому законом. Основними складовими порядку є: дотримання правил про підсудність; дієздатність позивача; дотримання належної форми позовної заяви.*

Позов подається до суду у формі позовної заяви, яка відповідає предмету, підставі та змісту позову, а також вимогам щодо змісту, форми та документального супроводження, встановленим ст.ст. 175-177 ЦПК України та іншими нормативними актами, зокрема тими, що регулюють спірні матеріальні правовідносини.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Процесуальний порядок пред'явлення позову. Наслідки його недотримання.
2. Позовна заява як процесуальна форма виразу позову, її зміст (реквізити).
3. Порядок виправлення недоліків.
4. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі.
5. Правові наслідки відкриття провадження у справі.

☑ Ключові терміни: відкриття провадження у справі, відмова у відкритті провадження у справі, залишення заяви без розгляду, повернення позовної заяви, позовна заява, позовне провадження.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останній календарний рік. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

Практичні завдання

Задача 1. Суддя повернув позивачці К.Кириленко позовну заяву про визнання шлюбу недійсним між нею і Ф.Федорцевим тому, що вона не додала до заяви свідоцтво про шлюб і не сплатила судового збору.

Чи правильні дії судді? Яким чином можна усунути недоліки позовної заяви?

Задача 2. Подружжя Синьових уклало угоду про те, що майно, яке було придбано за час шлюбу, залишається в дружини, а вона, у свою чергу, не буде вимагати від чоловіка сплати аліментів на утримання дитини від шлюбу. Вони також домовились, що не будуть звертатись за вирішенням спору до суду.

Чи буде факт наявності такої угоди підставою для відмови у відкритті провадження у справі за позовом про поділ спільного майна подружжя? Чи є законною відмова від судового захисту?

Задача 3. Г.А. Підченко звернулась до Фрунзенського районного суду м. Харкова з позовом до ВАТ «Харківський завод тракторних двигунів» про стягнення заборгованості по заробітній платі, компенсації за затримку розрахунків та стягнення моральної шкоди. При вирішенні питання щодо відкриття провадження у справі суддею була постановлена ухвала про залишення позовної заяви без руху та надано позивачці строк для усунення недоліків. В обґрунтування зазначеної ухвали судом покладено той факт, що позивачкою Г.А.Підченко не було додано до позовної заяви копій усіх документів для відповідача.

Чи правильні дії суду?

Задача 4. Прокурор у березні 2012 року звернувся до суду із заявою про позбавлення батьківських прав подружжя Остапенко щодо неповнолітньої доньки Галини, оскільки батьки пиячать та не займаються вихованням дитини. Суд, дослідивши обставини справи, в задоволенні заяви відмовив.

Через півроку представник органу опіки та піклування звернувся до суду з аналогічною заявою, вказавши, що за минулі півроку відповідачі продовжують пиячити і також не займаються вихованням доньки.

Суддя відмовив у відкритті провадження, оскільки раніше було ухвалене рішення суду за тотожними вимогами прокурора.

Чи правомірні дії судді? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. До Нововодолазького районного суду Харківської області від імені Н.П. Кузьменської з позовом до М.Г. Кузьменської про визнання її такою, що втратила право користування житловим приміщенням, звернувся адвокат С. При вирішенні питання про відкриття провадження у справі суддею було з'ясовано, що до позовної заяви не додано документа, що підтверджує повноваження представника Н.П. Кузьменської – адвоката С.

На цій підставі судом постановлено ухвалу про повернення позовної заяви.

Адвокат С. повторно звернувся до суду з тим самим позовом, додавши до нього ордер, який видано адвокатським об'єднанням. Суд відмовив у відкритті провадження у справі, посилаючись на те, що цивільне процесуальне законодавство не допускає повторного звернення до суду з тотожним позовом.

Проаналізуйте дії суду. Визначте та дайте характеристику підставам повернення позовної заяви.

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06. 2009 року №2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції». URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/623809DCB56E022BC2256C95003CF7EA>.

Додаткова література:

1. Братель О. Категорії «позов» і «позовна заява» як складові цивільних процесуальних юридичних фактів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №2. С.4-12. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/02/2.pdf>

2. Водоп'ян Т.В., Кубай І.Ю. Відмова у відкритті провадження у справі та касаційного провадження: проблемні питання цивільного судочинства. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1. С. 10-15. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/3.pdf>

3. Луспеник Д.Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Харків: Харків юридичний, 2006. 480 с.

4. Полюк Ю. І. Деякі зміни цивільного процесуального законодавства щодо реалізації права на звернення до суду за захистом: порівняльно-правовий аспект. *Форум права*. 2018. № 2. С. 98–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2018_2_14

5. Полюк Ю.І. Право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав за цивільним процесуальним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2019. 20 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11518/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%AE.%D0%86..pdf?sequence=4&isAllowed=y>

6. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: Монографія / Комаров В.В., Тертишніков В.І., Баранкова В.В. та інші; за заг. ред. професора В.В. Комарова. Харків: Харків юридичний, 2008. – 928 с.

7. Сенік С. Відмова у відкритті провадження у цивільній справі. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Вип.53. С.218-224. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_yu/2011_53/218civ53.pdf

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №10 (2 ГОД).

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

 Методичні рекомендації. Підготовче провадження – обов'язкова стадія цивільного процесу, яка становить собою сукупність процесуальних дій учасників процесу, спрямованих на з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду і на забезпечення своєчасного та правильного розгляду та вирішення цивільної справи.

Мета цієї стадії полягає у сприянні охороні прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом створення умов для забезпечення правильного та своєчасного вирішення справи й ухвалення законного та обґрунтованого рішення. Завданнями підготовки є: створення можливостей для врегулювання спору до судового розгляду, в тому числі примирення сторін; визначення характеру спірного правовідношення та матеріальної норми права, яка підлягає застосуванню; визначення предмета доказування, тобто фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи; визначення складу учасників процесу у справі, їх процесуального становища та способів забезпечення своєчасної явки цих суб'єктів у судові засідання; з'ясування кола доказів, необхідних для вирішення справи та забезпечення їх своєчасного надання.

Ці завдання виконуються шляхом вчинення комплексу процесуальних дій судді та інших учасників процесу (гл. 3 розд. III ЦПК), що складають зміст підготовчого провадження.

Питання для обговорення

1. Поняття та загальна характеристика підготовчого провадження
2. Зміст і порядок проведення підготовчого засідання.
3. Врегулювання спору за участю судді.

 Ключові терміни: підготовче провадження; підготовче засідання; судові доручення.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останній календарний рік. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

Практичні завдання

Задача 1. Працівник залізничної станції В.Воронін був звільнений з роботи у зв'язку з скороченням штатів. Вважаючи своє звільнення незаконним, він звернувся до суду з заявою про поновлення на роботі. У позовній заяві він зазначив, що фактично скорочення штатів на станції не було. Штатний розклад не змінився, а на його посаду через 2 дні після звільнення була прийнята інша особа. Крім того, він посилався на те, що на його утриманні знаходиться матір пенсійного віку і двоє неповнолітніх дітей.

Які матеріали треба зібрати під час підготовки справи до судового розгляду? Хто має бути залучений до участі у справі?

Задача 2. У підготовчому засіданні у справі за позовом Р.Іванова та П.Кузьменка про визнання права власності на частину будинку відповідач визнав позов повністю. Сторони виявили бажання укласти мирову угоду. Суд відмовив у затвердженні мирової угоди, посилаючись на те, що вона суперечить вимогам закону.

Чи правомірні дії суду? Які дії суду, якщо відповідач визнав у попередньому судовому засіданні позов? Який процесуальний акт слід ухвалити?

Задача 3. К.Гук звернулась до суду з позовом про стягнення боргу з І.Миколаєва. В заяві вона зазначила, що два роки тому вона надала відповідачу гроші у борг, але відповідач в обумовлений строк їх не повернув, посилаючись на те, що він має від неї розписку на підтвердження повернення боргу, копію якої позивачка додала до позовної заяви.

Під час підготовчого засідання суддя уточнив вимоги та заперечення сторін і розглянув клопотання позивачки про забезпечення доказів шляхом призначення судової експертизи для підтвердження факту підробки розписки про повернення грошей. За результатами розгляду клопотання суддя постановив ухвалу про призначення експертизи та повідомив сторін про те, що справа до судового розгляду буде призначена після проведення експертизи та отримання висновків експерта.

Відповідач заперечував проти зазначених підготовчих дій, вважаючи, що це затягне розгляд справи.

Чи правомірні дії судді? Чи допускається оскарження ухвали суду, постановленої в цьому випадку?

Задача 4. Неповнолітня Климова подала позов на Іванова про встановлення батьківства і стягнення аліментів на дочку. Іванов сплачує аліменти за рішенням суду на сина Сергія від першого шлюбу. У підготовчому засіданні суд притягнув до участі у справі матір Сергія, батьків неповнолітньої Климової, призначив судово-медичну експертизу.

Чи правильні дії суду? Як процесуально оформлюється підготовче провадження?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 12.06.2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду». *Вісник Верховного Суду України*. 2009. №7 (107).

Додаткова література:

1. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Оптимізація підготовки цивільних справ до судового розгляду як складові наближення процесуального законодавства України до європейських стандартів судочинства. *Форум права*. 2009. №1. С. 56–62. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-1/09bness.pdf>

2. Васильєв С.В. Довідник з підготовки до судового розгляду окремих категорій цивільних справ. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Еспада, 2009. 448 с.

3. Кармаза О. О. Інститут врегулювання спору за участю судді в цивільному, господарському та адміністративному процесах України. *Науковий вісник публічного*

та приватного права. 2018. Т. 1 Вип. 3. С. 37–42. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/3/tom_1/10.pdf

4. Короєд С. О. Врегулювання спору як самостійне завдання цивільного судочинства за проектом нової редакції ЦПК України: вплив інституту врегулювання спору за участю судді на ефективність цивільного процесу. *Судова апеляція*. 2017. № 3 (48). С. 79–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2017_3_11

5. Остафійчук Л. А. Принципи врегулювання спору за участю судді. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 256-268. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2019_146_24

6. Прущак В. Є. Характеристика спеціальних принципів врегулювання спору за участю судді. *Новели цивільного процесуального кодексу України : матеріали «круглого столу»* (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2018. С. 102–105. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9513/Prushchak%20102-105.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Татулич І. Ю. Врегулювання спору за участю судді. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Чернівці, 18–19 жовтня 2018 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А. С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці, 2018. 392 с.

8. Чабаненко М. М., Лежнєва Т. М. Правова природа врегулювання спору за участю судді (в контексті структури цивілістичного процесу). *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 135–137.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №11 (4 ГОД.)

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

☞ **Методичні рекомендації.** Судовий розгляд – це основна стадія цивільного процесу, метою якої є правильний та своєчасний розгляд та вирішення цивільної справи по суті.

Судове засідання включає в себе чотири послідовні частини (етапи): 1) підготовча (організаційна) частина; 2) розгляд справи по суті; 3) судові дебати; 4) ухвалення та проголошення рішення.

Всі частини судового засідання знаходяться в тісному взаємозв'язку одна з одною, складаючи в сукупності єдиний процес судового розгляду.

Суд не завжди розглядає і вирішує справу в одному судовому засіданні. Нерідко виникають обставини, які перешкоджають розгляду та вирішенню справи в судовому засіданні. В таких випадках розгляд справи відкладається або провадження у справі зупиняється, закривається чи заява залишається без розгляду.

При вивченні теми слід керуватися гл. 5-8 розділу III ЦПК України.

На першу частину заняття з теми студентам слід підготувати питання для обговорення № 1, 2; виконати методичні завдання № 1, 2 та розв'язати задачі № 1, 2, 3.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Судове засідання – процесуальна форма судового розгляду. Права та обов'язки головуєчого.

2. Зміст складових частин судового засідання: відкриття судового засідання; з'ясування обставин справи та дослідження доказів; судові дебати та ухвалення рішення суду.
3. Зміни у позовному спорі:
  - 3.1. Відмова позивача від позову.
  - 3.2. Визнання позову відповідачем.
  - 3.3. Мирова угода сторін.
4. Ускладнення судового розгляду.
  - 4.1. Відкладення розгляду справи: поняття, підстави, правові наслідки.
  - 4.2. Зупинення провадження у справі. Відмінність відкладення розгляду справи від зупинення провадження у справі.
  - 4.3. Закінчення провадження без ухвалення рішення суду по справі: закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду: підстави, процесуальне оформлення, правові наслідки.
3. Фіксування судового процесу.

✎ Ключові терміни: відкладення розгляду справи; відмова від позову; визнання позову; залишення заяви без розгляду; зупинення провадження у справі; копіювання технічного запису; нарадча кімната; оголошення перерви; перерва в судовому засіданні; протокол судового засідання; репліка; строки судового розгляду; судова промова; судовий розгляд; судові засідання; судові дебати.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останній календарний рік. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задач з теми семінарського заняття (5 задач).

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Визначіть та відобразіть у таблиці дії, які повинен вчинити суд, якщо в момент перевірки явки учасників процесу з'ясувалося, що:

№	Практична ситуація	Дії, які повинен вчинити суд
1	відповідач не повідомлений про день судового розгляду	
2	свідок написав на повістці, що відмовляється від явки до суду	
3	до повістки, яка вручена позивачеві, додана довідка про те, що він знаходиться в стаціонарному відділенні лікарні	
4	з поважних причин не з'явився експерт, письмовий висновок якого є в матеріалах справи	
5	в залі судового засідання присутні декілька підлітків, які оголосили себе	

	групою підтримки свідка Ілюка	
6	Світличний, який з'явився в судові засідання в якості перекладача погано знає мову, на якій розмовляє позивач	

2. Визначіть та відобразіть у таблиці, які дії повинен вчинити суд (закрити провадження у справі, залишити заву без розгляду або вчинити інші процесуальні дії) в наступних практичних ситуаціях з нормативним обґрунтуванням своєї позиції:

№	Практична ситуація	Дії суду	Нормативне обґрунтування
1	позивач двічі, а відповідач тричі без поважних причин не з'явилися в судові засідання		
2	між подружжям укладено договір про передачу на вирішення третейському суду справи про розірвання шлюбу та поділ спільного сумісного майна		
3	позивач, що пред'явив позов про авторство на художній твір, є недієздатним		
4	працівник відмовився від позову про визнання незаконним його звільнення, оскільки його прийняли на роботу назад		
5	сторони уклали мирову угоду у справі про визнання батьківства		
6	позивач, який звернувся до суду з позовом про зміну причини звільнення, помер		
7	позивачем по справі про компенсацію шкоди, заподіяної зіпсуттям вантажу при його перевезенні залізничним транспортом, не дотримано претензійного порядку		

Практичні завдання

Задача 1. Григошвілі звернувся до суду з позовом про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю в результаті нещасного випадку на виробництві. Суддя, підготувавши справу, призначив її до розгляду в судовому засіданні.

У визначений день та час в судові засідання з'явились позивач Григошвілі, директор заводу Василенко, перекладач, оскільки Григошвілі погано розумів українську мову, залучений як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача заступник начальника цеху Ткаченко, з вини якого сталася аварія на заводі, прокурор, два свідка, викликані на прохання позивача Григошвілі, три свідка, викликані на прохання директора заводу, адвокат, який представляє інтереси позивача.

Визначте послідовність виступів всіх викликаних в судові засідання осіб як при розгляді справи по суті, так і в судових дебатах.

Задача 2. У зв'язку із перебуванням позивача в тривалому службовому відрядженні суд з власної ініціативи зупинив провадження у справі. Після повернення позивача з відрядження (через три роки), провадження у справі було поновлено. У судовому засіданні відповідач просив суд відмовити в позові, посилаючись на пропуск строку позовної давності.

Чи може бути прийнята судом ця обставина як підстава для відмови у позові? Визначте правомірність дій суду та складіть відповідний процесуальний акт.

Задача 3. В січні 2018 року Паніна звернулася до суду із позовною заявою, в якій зазначила, що 03 липня 2014 року помер її двоюрідний брат Трофімов, внаслідок чого відкрилась спадщина, до складу якої входить 1/3 частини квартири № 3, що знаходяться по вулиці Філатова, 4 в смт. Романів Житомирської області. Посилаючись на те, що вона є спадкоємцем, Паніна звернулася до приватного нотаріуса для оформлення спадщини. Однак, нотаріусом 08 листопада 2016 року їй було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом у зв'язку з відсутністю документів, які підтверджують родинні відносини зі спадкодавцем. Позивачка просить суд ухвалити рішення, яким встановити той факт, що вона являється двоюрідною сестрою Трофімова та визнати за нею право власності на спадкове майно. При розгляді справи в суді було встановлено, що у листопаді 2016 року Паніна уже зверталася до Романівського районного суду Житомирської області із подібним позовом. Рішенням Романівського районного суду Житомирської області від 18 липня 2017 року, яке набрало законної сили 19 вересня 2017 року, у задоволенні позову Паніної про визнання права власності на нерухоме майно у порядку спадкування та встановлення факту родинних відносин було відмовлено.

Як повинен діяти суд у вказаній ситуації? Обґрунтуйте відповідь.

Задача 4. Розглядаючи справу по суті Івано-Франківський міський суд у зв'язку із неявкою без поважних причин на перше судове засідання представника позивача адвоката С. С. Кізими з врахуванням думки учасників цивільної справи відклав розгляд цивільної справи призначивши дату наступного судового засідання. Однак, за два дні до дати наступного судового засідання адвокат С. С. Кізима у зв'язку із раптовим погіршенням стану свого здоров'я звернувся до суду через канцелярію з клопотанням про повторне перенесення судового засідання.

Яке рішення в цій ситуації має бути прийняте судом? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Малишко звернувся з позовом до Климова про відшкодування 10000 грн. матеріальної шкоди та 4000 грн. моральної шкоди. В перше судове засідання з поважних причин не з'явився позивач і суддя відклав розгляд справи. В друге судове засідання не з'явився з поважних причин відповідач і суддя знов відклав розгляд справи. В третє судове засідання надійшло клопотання відповідача про розгляд справи за його відсутністю. Малишко в судовому засіданні заявив два клопотання: перше – про заочний розгляд справи, друге – про зменшення розміру позовних вимог на 1000 грн.

Суддя не задовольнив жодного клопотання і пояснив позивачу, що при заочному розгляді справи позивач не може змінити розмір позовних вимог без повідомлення про це відповідача і постановив ухвалу про відкладення розгляду справи.

Дайте правову оцінку діям судді.

Задача 6. Суд першої інстанції в ухвалі про відкриття провадження у справі зобов'язав позивача надати відповідні докази, які стосуються обрахунку заявленої ним до відшкодування боржником суми заборгованості за порушення кредитного договору.

Однак в обумовлений в ухвалі судом строк позивач не виконав покладений на нього обов'язок у зв'язку із чим суд прийняв рішення про залишення позову без розгляду.

Чи правомірними є дії суду? Відповідь обґрунтуйте.

📖 Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Пріма-Сервіс» ЛТД щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України та за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини шостої статті 12, частини першої статті 41 Кодексу адміністративного судочинства України, частини другої статті 197 Цивільного процесуального кодексу України, а також частини восьмої статті 81-1 Господарського процесуального кодексу України (справа про фіксування судового процесу технічними засобами) від 08.12. 2011 року № 16-рп/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-11>

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 12.06.2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції». *Вісник Верховного Суду України*. 2009. №8 (108).

3. Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №11 від 17.10 2014 року «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>

Додаткова література:

1. Воробель У. Б. Процедурні особливості залишення заяви без розгляду у зв'язку з повторною неявкою позивача. *Вісник Вищої ради юстиції*. №1 (9). 2012. С.73-93.

URL:<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/18/1/%d0%9f%d0%be%d0%b2%d1%82%d0%be%d1%80%d0%bd%d0%b0%20%d0%bd%d0%b5%d1%8f%d0%b2%d0%ba%d0%b0%20%d0%bf%d0%be%d0%b7%d0%b8%d0%b2%d0%b0%d1%87%d0%b0.pdf>

2. Кампо В. Фіксування судового процесу технічними засобами: проблеми сучасної конституційно-судової практики. *Віче*. № 2. 2013. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/3478/>

3. Луспеник Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Харків: Харків юридичний, 2006. 480 с.

4. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіріяк, О. О. Карма за, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алерта, 2016. 734 с.

5. Трач О. М. Окремі підстави обов'язкового зупинення провадження у цивільній справі. *Університетські наукові записки*. № 63. 2017. С.95-105. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1648.pdf>

6. Трач О. М. Поняття зупинення провадження у справі в цивільному процесі. *Університетські наукові записки*. № 55. 2015. С. 42-50. URL:

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №12 (2 ГОД.)

РІШЕННЯ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

☞ Методичні рекомендації. У порядку цивільного судочинства суди ухвалюють рішення, постанови, постановляють ухвали та видають судові накази.

Рішення суду – це судові рішення, якими завершується судовий розгляд, вирішується справа по суті, дається відповідь на матеріально-правову вимогу позивача, пред'явлену до суду.

Вивчаючи правову природу рішення суду студент повинен акцентувати увагу на вимогах, яким повинно відповідати судові рішення. Основні вимоги закріплені в ст. 263 ЦПК України – рішення повинно бути законним та обґрунтованим. Проте до рішення пред'являють й інші вимоги. Воно повинно бути ухвалене у порядку, встановленому цивільним процесуальним законом, викладатися у чітко визначеній формі та відповідати вимогам щодо змісту.

При вивченні питання про усунення недоліків судового рішення, ухваленого судом першої інстанції, слід пам'ятати, що з моменту ухвалення рішення суду набуває властивості незмінності. Після оголошення рішення по справі суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення. Тільки деякі визначені в законі недоліки можуть бути виправлені судом, який його ухвалив, а саме: 1) виправити описки та арифметичні помилки (ст. 269 ЦПК України); 2) ухвалити додаткове рішення, усунувши його неповноту (ст. 270 ЦПК України); 3) роз'яснити рішення суду, якщо воно є незрозумілим (ст. 271 ЦПК України).

Щодо питання про законну силу судового рішення в науковій та навчальній літературі висловлені різні точки зору. Опрацювання рекомендованої літератури допоможе студенту з'ясувати суть наукової дискусії та продумати свою позицію з цього питання.

Ухвалами суду вирішуються усі питання процесу, які не пов'язані із вирішенням справи по суті. Вони можуть стосуватися порушення справи та підготовки її до розгляду, забезпечення доказового матеріалу, ходу процесу. Ухвалами оформлюють відповіді суду на заявлені клопотання та заяви тощо.

Судовий наказ – форма судового рішення, що ухвалюється у справах наказного провадження про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та форми судових рішень.
2. Вимоги, яким повинно відповідати судові рішення.
3. Зміст рішення суду (його складові частини).
4. Умови набрання законної сили судовим рішенням та його правові наслідки.
5. Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив.
6. Ухвали суду, їх види та зміст.

☑ Ключові терміни: виключність рішення; виправлення описки чи явної арифметичної помилки; додаткове рішення суду; законна сила рішення суду; законність судового рішення; обґрунтованість судового рішення; окрема ухвала;

описка у рішенні суду; оцінка доказів; помилка у рішенні суду; постанова; преюдиційність рішення; протокольні ухвали; реалізованість рішення; самостійні ухвали; судові рішення; ухвала.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задач з теми семінарського заняття (5 задач).

3. Підготуйте презентацію (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Складіть схему, яка містить порівняльно-правовий аналіз понять «судове рішення» та «судова ухвала».

2. Перевірте, чи правильно викладені резолютивні частини судових рішень:

1) стягнути з О. В. Васютина щомісячні аліменти на утримання дочки Надії 2010 року народження на користь У. І. Васютиної, починаючи з 01 лютого 2018 року до повноліття дитини;

2) стягнути з П. П. Петренка, який проживає за адресою: м. Калуш, вул. С. Бандери, 23 на користь Р. В. Тучкіна 5000 грн., одержаних в борг на три місяці для придбання матеріалів на ремонт квартири;

3) припинити діяльність засобу масової інформації, оскільки редакція газети порушила законодавство про засоби масової інформації.

Практичні завдання

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. До суду із позовною заявою про розірвання шлюбу звернулась М. Петрик. Суд ухвалив рішення про розірвання шлюбу, однак у рішенні суду не було визначено місце проживання неповнолітнього сина, хоча це питання обговорювалось у судовому засіданні та було вирішено по суті, що дитина залишається проживати із позивачкою.

Як має діяти М. Петрик? Який процесуальний акт має ухвалити суд?

Задача 2. У квітні 2016 року Смирнова звернулася з позовом до Карпової про розірвання договору довічного утримання. Смирнова зазначала, що 04 липня 2014 року між нею та відповідачкою був укладений нотаріально посвідчений договір довічного утримання (догляду), оскільки вже на той час позивачка була особою похилого віку, хворіла та потребувала стороннього догляду. Відповідно до умов договору вона передала у власність Карповій належну їй на праві власності квартиру, а відповідачка зобов'язалася надавати довічне матеріальне забезпечення та здійснювати догляд.

З моменту укладення договору довічного утримання відповідачка не виконувала взяті на себе зобов'язання у зв'язку з чим її син Карпов змушений був надсилати кошти на оплату доглядальниці, а з листопада 2015 року взагалі не надає будь-яку

допомогу та не виконує обов'язків по догляду.

Рішенням Ленінського районного суду м. Миколаєва позов задоволено.

Відповідачка подала апеляційну скаргу, в якій зазначила, що рішення суду першої інстанції є неправильним, незаконним і несправедливим. Зокрема, судом першої інстанції порушені норми матеріального і процесуального права. Так, за правилами ЦПК України обов'язок по доведенню підстав позову, в даному випадку факту невиконання відповідачем зобов'язання за договором, покладено на позивача, а норми ч. 2 ст. 614 ЦК України встановлюють таку підставу відповідальності за порушення зобов'язання, як вина. Отже, обов'язок по доведенню відсутності вини у порушенні зобов'язання покладається на особу яка порушила зобов'язання.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції з таких підстав: в судовому розгляді не було доведено, які конкретно умови договору довічного утримання не виконувалися або порушувались, а також в чому саме полягало їх невиконання. Крім того, на підтвердження виконання умов щодо забезпечення продуктами харчування та ліками відповідачкою надані копії квитанцій та чеків, що не було спростовано позивачкою.

Яким вимогам повинно відповідати судове рішення? Оцініть законність та обґрунтованість рішення суду першої інстанції, виходячи з доводів апеляційної скарги відповідача, а також виходячи з мотивів, наведених апеляційним судом.

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до С

Задача 1. В суді розглянута справа за позовом Петренко до селянської спілки «Перемога». Суд постановив рішення, в резолютивній частині якого вказав: позов задоволено повністю; визнати за Петренком Г. С. право на земельну частку (пай) в селянській спілці «Перемога» у розмірі 2,86 в умовних кадастрових гектарах; зобов'язати Козівську районну державну адміністрацію виділити належну земельну частку (пай) в розмірі 2,86 в умовних кадастрових гектарах із земель резервного фонду, що знаходяться на території Козівківської сільської ради Козівського району Тернопільської області після того, як позивачем будуть надані всі необхідні документи.

Які недоліки має наведена резолютивна частина судового рішення. Якими процесуальними засобами їх можна усунути?

Задача 2. Розглянувши у відкритому судовому засіданні цивільну справу за позовом Зотова В. А., Зотової Т. З. до Тарасова П. С., треті особи Головне управління юстиції у м. Києві, державний нотаріус Шостої Київської державної нотаріальної контори Прокопенко Н. Ф. про визнання недійсним договору купівлі-продажу квартири, стягнення 700 000 грн. (гроші сплачені позивачами при купівлі квартири) та стягнення моральної шкоди в розмірі 25 000 грн., суд в резолютивній частині рішення зазначив:

«1. Позов Зотова В. А., Зотової Т. З. до Тарасова П. С., треті особи Головне управління юстиції у м. Києві, державний нотаріус Шостої Київської державної нотаріальної контори Прокопенко Н. Ф. про визнання недійсними договору купівлі-продажу квартири – задовольнити. В решті позовних вимог – відмовити.

2. Визнати недійсним з моменту укладення договір купівлі-продажу квартири за адресою м. Київ, вул. Соборна, 5, кв. 17 від 31.10.2000 між Тарасовим П. С. на користь Зотова В. А. та Зотової Т. З.».

Чи є підстави для постановлення додаткового рішення? Обґрунтуйте відповідь. Складіть правильний варіант резолютивної частини рішення.

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Т до Я

Задача 1. Рішенням Кременчуцького районного суду Полтавської області від 01 квітня 2014 року по справі за позовом Чертополох Ганни Миколаївни до Кам'янопотоківської сільської ради Кременчуцького району Полтавської області, треті особи: Друга Кременчуцька державна нотаріальна контора Полтавської області, Реєстраційна служба Кременчуцького районного управління юстиції Полтавської області про визнання права власності на будинок в порядку спадкування позов було задоволено повністю, визнано за Чертополох Г. М. в порядку спадкування за законом, після померлої Чертополох Варвари Григорівни право власності на 1/12 частку житлового будинку, що знаходиться за адресою: Полтавська область, Кременчуцький район, с. Максимівна, вул. Радянська, 8, та згідно технічного паспорту № 15, виготовленого станом на 20.12.2013 рік складається з житлового будинку літ. «А-1».

Рішення суду набрало законної сили. Чертополох Г. М. звернулася до Реєстраційної служби Кременчуцького районного управління юстиції Полтавської області, з метою реєстрації за нею права власності 1/12 частку житлового будинку на підставі вказаного рішення, однак їй було відмовлено у такій реєстрації у зв'язку з тим, що в рішенні суду не зазначено загальну та житлову площу будинку згідно технічного паспорту № 18 виготовленого станом на 30. 12.2013 рік.

Яким чином Чертополох Г. М. може захистити свої права?

Задача 2. Смирнов К. С. звернувся до суду із заявою про роз'яснення рішення суду, в якій зазначив, що районним судом м. Києва розглянута цивільна справа за його позовом до ДП «Українська правова інформація» про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, компенсації за втрату частини грошових доходів у зв'язку з порушенням термінів виплати та зобов'язання звільнити з роботи.

Рішенням районного суду м. Києва від 22.12.2016 року позов задоволено частково: стягнуто з ДП «Українська правова інформація» на користь Смирнова К. С. 63 534 грн. 24 коп. середнього заробітку за час вимушеного прогулу, а в решті позовних вимог відмовлено.

У своїй заяві про роз'яснення рішення суду Смирнов К. С. просить суд відповісти на питання, чи підлягають вирахуванню зі стягнутої суми середнього заробітку (63 534 грн. 24 коп.) податки та обов'язкові збори.

Чи є передбачені законом підстави для роз'яснення рішення? Обґрунтуйте відповідь.

📖 Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Слободянюка Івана Івановича щодо офіційного тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 08.07.2010 року №18-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-10#Text>

2. Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 року із змінами і доповненнями станом на 03.10.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

3. Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05.06.2012 року змінами і доповненнями станом на 02.06.2016 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4901-17>

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» від 25.05.2006 року №740 у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 року № 10-2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18>

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України №14 від 18.12.2009 року «Про судові рішення у цивільній справі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text>

6. Рішення ЄСПЛ у справі Ромашов проти України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_227

7. Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_256

Додаткова література:

1. Андронов І. В. Види судових актів у цивільному процесі України. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 5. С. 74-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jipu_2017_5_14

2. Андронов І. В. Законна сила судового рішення в цивільному процесі України. *Юридичний вісник*. 2016. № 4. С. 100-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2016_4_15

3. Андронов І. В. Законна сила судової ухвали в цивільному судочинстві. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 27. С. 129-132 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_27_27

4. Андронов І. В. Категорія «істина» та обґрунтованість судового рішення в цивільному процесі. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 4. С. 34-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2017_4_6

5. Андронов І. В. Сутність рішення суду в цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 5-9. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/2.pdf>

6. Братель О. Рішення суду як процесуальний юридичний факт цивільного судочинства України. *Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право*. 2017. Вип. 1. С. 55-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2017_1_11

7. Заворотько П. П., Штефан М. Й. Судове рішення. Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1971.

8. Лисенко Л. С. Нові підходи до класифікації ухвал в цивільному процесі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 90. С. 78-82.

9. Луспеник Д. Д. Законність, обґрунтованість і справедливість судового рішення – основні чинники авторитету судової влади (коментар). *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1 (113).

10. Луспеник Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Харків: Харків юридичний, 2006. 480 с.

11. Майка М. Б. Сутність та зміст законної сили ухвали суду у цивільному процесі. *Науковий вісник УжНАУ*. Ужгород, 2016. Вип. 37. С. 16-20.

12. Сенік С. В. Форма, структура та зміст ухвал суду як судового акта в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43 (1). С. 135-139. URL:

13. Фролова О. В. До питання про вимоги до ухвал суду. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. Ч. 2. С. 71-76.

14. Фролова О. В. Місце ухвал суду в системі судових актів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Випуск 3. Том 1. С. 76-80.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №13 (2 ГОД.)

УМОВИ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ

☞ Методичні рекомендації. *Заочний розгляд справи – це форма судового розгляду цивільної справи за відсутності відповідача, який не з'явився до суду без поважних причин, з наданням йому права звернутися із заявою про перегляд рішення по справі судом, який його ухвалив.*

Заочний розгляд справи не є самостійною формою розгляду та вирішення спору про право, оскільки підстави для його застосування з'ясовуються, як правило, у підготовчій частині судового засідання. Тому головуючий, у випадку неявки відповідача, запитавши згоди позивача та вислухавши думку інших осіб, які беруть участь у справі, з приводу заочного розгляду справи, постановляє з цього питання ухвалу.

Безпосередній розгляд справи та ухвалення рішення відбуваються за загальними правилами з винятками і доповненнями, встановленими законом на випадок відсутності у судовому засіданні відповідача.

Особливість заочного розгляду цивільної справи полягає в тому, що в його рамках неможливою є зміна позивачем предмета або підстави позову, розміру позовних вимог (ст. 280 ЦПК України).

Процесуальний порядок розгляду справи визначений ст.ст. 280-289 ЦПК України.

☞ Питання для обговорення

1. Умови та порядок заочного розгляду справи.
2. Сутність заочного рішення, його зміст та законна сила.
3. Порядок перегляду заочного рішення.
4. Скасування та оскарження судового рішення.

☑ Ключові терміни: заочний розгляд справи; заочне рішення; перегляд заочного рішення

✍ Практичні завдання

Задача 1. Розглянувши цивільну справу за позовом Сокура до співвідповідачів Соколових про стягнення збитків суд ухвалив заочне рішення, при цьому у судові засідання не з'явився один із співвідповідачів.

Чи допустив суд процесуальні помилки? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. У суді розглядалась цивільна справа за позовом Мартиненко до Тищенко про розірвання договору оренди квартири. У судові засідання з'явився лише позивач, який змінив предмет позову з розірвання договору оренди квартири на

виселення із квартири. Суд, визнавши причини неявки відповідача неповажними, розглянув справу та ухвалив заочне рішення.

Чи допустив суд процесуальні помилки? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Суд допустив заочний розгляд справи за позовом Л.Чапаєнко до О.Чапаєнко про відібрання дитини для виховання та ухвалив заочне рішення. Через 10 днів після проголошення заочного рішення суддя направив відповідачу, який не з'явився, лист, у якому повідомив, що справа розглядом закінчена та ухвалено заочне рішення.

Які процесуальні помилки допустив суддя?

Задача 4. По справі за позовом Червоного до Гриненка про захист честі і гідності суд допустив заочний розгляд справи, та за результатом цього розгляду ухвалив заочне рішення. Відповідач у строки та в порядку, визначеному законом, подав до суду заяву про перегляд заочного рішення.

Визначте строки та порядок розгляду судом заяви про перегляд заочного рішення.

Нормативні акти та література:

Додаткова література:

1. Горбонос Ф.В., Івашук Н.Л. Поняття та умови заочного провадження справ у судах. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 147–151.

2. Коссак С. Заочний розгляд справи за процесуальним законодавством України та зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. №6.

3. Луспеник Д.Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Харків: Харків юридичний, 2006. 480 с.\

4. Навроцька Ю. Конкуренція способів оскарження заочного рішення в цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. №6. С.57-61.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №14 (2 ГОД.)

РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

 Методичні рекомендації. В порядку спрощеного позовного провадження обов'язково підлягають розгляду малозначні справи, а також справи, що виникають з трудових відносин, справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України.

Малозначними в ЦПК вважаються справи, в яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також нескладні справи, визнані судом малозначними. Не можуть вважатися малозначними справи, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, а також справи, в яких на позову перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму.

За клопотанням позивача в порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка справа, крім тих, які заборонено розглядати у спрощеному провадженні.

В порядку спрощеного позовного провадження можуть розглядатися спори про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину,

стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя.

Не допускається розгляд за правилами спрощеного позовного провадження у цивільному процесі сімейних, спадкових спорів, а також спорів з приводу приватизації житлового фонду та якщо ціна позову перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму тощо (ч. 4 ст. 274 ЦПК).

До особливостей спрощеного позовного провадження слід віднести наступні позиції: 1) скорочені строки подання заяв по суті справи (15 днів для відзиву, 10 днів – для пояснень на відзив, строки подання інших заяв встановлюються судом); 2) підготовче засідання не проводиться; 3) справа розглядається без повідомлення сторін за наявними матеріалами – суд досліджує докази та письмові пояснення, викладені в заявах по суті справи; 4) за клопотанням сторони справа розглядається у судовому засіданні з викликом сторін, однак суд може відмовити у цьому за наявності одночасно двох умов: предмет позову є стягнення грошової суми у розмірі, який не перевищує 100 прожиткових мінімумів, та характер правовідносин і предмет доказування не вимагають проведення судового засідання з викликом сторін.

Спрощене позовне провадження є альтернативою наказного: за всіма категоріями справ наказного провадження позивач, за його бажанням, може звернутися до суду в порядку спрощеного позовного провадження.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження.
2. Вирішення питання про розгляд цивільної справи в порядку спрощеного позовного провадження.
3. Особливості подання заяв по суті справи.
4. Процесуальний порядок розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження.

☑ **Ключові терміни:** малозначна справа, спрощене позовне провадження

📁 **Індивідуальне завдання**

Підготуйте статистичні дані щодо кількості цивільних справ, що розглядалися судами Івано-Франківської області у порядку спрощеного позовного провадження за останній календарний рік.

✍ **Практичні завдання**

Задача 1. Судом 6 жовтня 2017 р. було ухвалено заочне рішення, яким задоволено позовні вимоги Гомінко до Луніна та Мусіна про стягнення суми боргу в розмірі по 3000 грн. з кожного. В заяві про перегляд заочного рішення від 9 листопада 2017 р. Лунін та Мусін просили рішення скасувати, посилаючись на те, що вони не отримували судові повістки про день, час і місце слухання справи.

Ухвалою суду від 14 грудня 2017 р. вказана заява залишена без задоволення.

Лунін та Мусін не погодились з ухвалою і 28 грудня 2017 р. подали апеляційну скаргу на вказану ухвалу. Просили скасувати ухвалу та постановити нову про перегляду заочного рішення.

Перевіrivши матеріали справи, судова колегія залишила апеляційну скаргу без розгляду.

Чи допущені процесуальні помилки судами? Чи правильно діяли відповідачі?

Задача 2. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі.

Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Як визначити, чи підлягає справа розгляду в порядку спрощеного позовного провадження?

№.....
справа №.....

УХВАЛА

про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття спрощеного позовного провадження

10 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Моторного (транспортного) страхового бюро України до Петренка Олексія Анатолійовича про стягнення в порядку регресу страхового відшкодування,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить стягнути з відповідача у порядку регресу сплачене страхове відшкодування у розмірі 132 673,08 грн. Свої вимоги мотивує тим, що внаслідок ДТП було завдано шкоди потерпілій особі, цивільно-правова відповідальність відповідача на момент вчинення ДТП не була застрахована. Потерпіла особа звернулася до позивача з заявою про виплату страхового відшкодування. Позивачем було виплачено потерпілій особі страхове відшкодування у розмірі 131 637,08 грн. Також позивачем були понесені витрати на аварійного комісара у розмірі 1 036,00 грн. Відповідач у добровільному порядку не сплатив страхове відшкодування.

Відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК України з урахуванням ціни позову, справа може бути віднесена до малозначних.

Позовна заява подана з дотриманням вимог ст.ст.175-177 ЦПК України.

Справа підсудна Печерському районному суду м. Києва, оскільки відповідач за даними Відділу обліку та моніторингу інформації про реєстрацію місця проживання ГУ ДМС України в м. Києві зареєстрований за адресою: м. Київ, вул. Хрещатик, 27-в, кв. 9.

В силу п.1 ч.6 ст.1 9, п. 1 ч. 1 ст. 274 ЦПК України справа може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження.

З викладеного, керуючись ст.ст. 19, 27 175, 274, 277, 278, 353 ЦПК України, суддя,

ПОСТАНОВИВ:

Прийняти позов до розгляду та відкрити спрощене позовне провадження за позовом Моторного (транспортного) страхового бюро України (місцезнаходження – 02154, м. Київ, бульвар Русанівський, 8) до Петренка Олексія Анатолійовича (адреса зареєстрованого місця проживання – м. Київ, вул. Прирічна, 27-в, кв. 9) про стягнення в порядку регресу страхового відшкодування. Відповідач протягом п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття спрощеного позовного провадження у справі має право подати письмовий відзив разом з доказами, що обґрунтовують доводи його за-перечень, який повинен відповідати положенням ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити відповідачу, що копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду. Позивач протягом п'яти днів з дня отримання відзиву має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення, які повинні відповідати ч. 3– 5 ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити, що обґрунтоване клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін, відповідач має подати в строк для подання відзиву, а позивач – не пізніше п'яти днів з дня отримання відзиву. За відсутності клопотань будь-якої зі сторін справа буде розглянута в порядку спрощеного позовного провадження без їх повідомлення, за наявними у справі матеріалами.

Копію ухвали направити позивачу і відповідачу.

Апеляційна скарга на ухвалу суду про відкриття провадження, може бути подана виключно з підстав порушення правил підсудності до Апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її вручення. В іншій частині, ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо руху справи за веб-адресою: <http://pe.ki.court.gov.ua>. Суддя /підпис/ М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Станом на 10.01.2018 ухвала не набрала законної сили.

Суддя _____ Секретар _____

Нормативні акти та література:

Додаткова література:

1. Запара С.І. Спрощене позовне провадження у трудових спорах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. №1. С.23-28.

2. Ізарова І. О. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства: новела українського законодавства. *Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів* : тези доповідей та повідомлень учасників III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2-3 листопада 2017 року) / заг. ред. І. Д. Шутака. Харків: Право, 2017. С. 214-217. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12949/Izarova_Sproshchene_pozovne_provadzhennia_tsyvilnoho_sudochynstva_novela_ukrainskoho_zakonodavstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Ізарова І. О., Притика Ю. Д. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства України: виклики першого року застосування в судовій практиці. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 51–67. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.145.160567>

4. Сакара Н.Ю. Спрощене позовне провадження як новела цивільного процесуального права. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2018. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_05_2018/pdf/62.pdf.

5. Циркуленко О.В. Особливості розгляду цивільних справ у порядку спрощеного позовного провадження. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wcGPEgZf9cAJ:journals.hnpu.edu.ua/index.php/law/article/view/880+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.

6. Угриновська О., Гембара Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №12. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/16.pdf>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №15 (2 ГОД.)

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

 Методичні рекомендації. Наказне провадження є самостійним видом провадження. Наказне провадження – це спрощений вид провадження у справах за вимогами, які мають очевидно достовірний характер. Його ще можна назвати

непротокольним, оскільки хід провадження не фіксується у протоколах чи інших процесуальних документах (журналі судового засідання чи ін.).

Цей вид провадження не свідчить про відсутність спірних правовідносин між сторонами, а про те, що в силу очевидності права вимоги заявника виключають спір про наявність самого права. Справи наказного провадження виділені законом з огляду на вимогу процесуальної економії, тобто, деякі справи дозволено розглядати відмінним від загальної цивільної процесуальної форми шляхом.

Справи, які належать до наказного провадження, порядок їх розгляду, видачі та скасування судового наказу визначені статтями 160-173 ЦПК України.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Поняття та особливості наказного провадження.
2. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ.
3. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Підстави та наслідки для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу.
4. Поняття та зміст судового наказу.
5. Скасування судового наказу.

☑ **Ключові терміни:** боржник; заявник у справах наказного провадження; наказне провадження; судовий наказ

📁 **Індивідуальне завдання**

1. Підготуйте з теми семінарського заняття за останні три роки копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

3. Підготуйте дайджест справ, що розглядалися в порядку наказного провадження, за останній рік міськими судами Івано-Франківської області.

📖 **Методичне завдання** (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Складіть схему, яка містить порівняльно-правовий аналіз понять «судове рішення» та «судовий наказ».

✍ **Практичні завдання**

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. До районного суду м. Суми в інтересах держави звернувся прокурор із заявою про видачу судового наказу про компенсацію витрат на проведення розшуку боржника (він же відповідач у справі) та дитини.

Суддя повернув прокурору заяву та в ухвалі зазначив, що таку заяву має подавати орган, який здійснював розшук, тобто органи Національної поліції, а не прокурор.

Чи правомірні дії судді? Чи може прокурор в інтересах стягувача звертатися до суду із заявою про видачу судового наказу?

Задача 2. Суддею Івано-Франківського міського суду було видано судовий наказ. Копію судового наказу у передбачені ЦПК України строки було надіслано

боржникові рекомендованим листом з повідомленням. Проте повідомлення про отримання боржником копії судового наказу не повернулося до суду. Не надійшла до суду й заява боржника про скасування судового наказу. Пройшло майже 20 днів, тому стягувач наполягав на видачі йому судового наказу для пред'явлення його до виконання.

Суд видав судовий наказ.

Чи правомірні дії суду? Які дії суду, якщо заява про скасування судового наказу надійде з пропуском строку на звернення з такою заявою?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до С

Задача 1. У квітні 2018 року Красницька О.М. звернулася до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів з Красницького П.І. на утримання доньки. Судовим наказом Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 11 травня 2018 року заяву Красницької О. М. задоволено та стягнуто на її користь аліменти на утримання дочки у розмірі 1/4 частини від усіх видів заробітку (доходу), але не менше ніж 50% від прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, починаючи з 20 квітня 2018 року до досягнення дитиною повноліття.

У травні 2018 року адвокат Красницького П.І. звернувся до суду з апеляційною скаргою на судовий наказ, яка вмотивована тим, що ст. 161 ЦПК України не передбачено стягнення аліментів у розмірі на одну дитину - однієї чверті доходів боржника, однак не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а, отже, судом видано судовий наказ щодо вимоги, яка не може бути заявлена у наказному провадженні.

Ухвалою Апеляційного суду Київської області від 06 червня 2018 року апеляційне провадження було відкрите, за результатами розгляду справи в суді апеляційної інстанції судовий наказ було скасовано, роз'яснено стягувачу про можливість пред'явлення зазначених вимог у порядку загального позовного провадження.

Чи правильні дії судів першої та апеляційної інстанції?

Задача 2. Після видачі судового наказу до суду звернувся стягувач з проханням скасувати судовий наказ, який був виданий на підставі вимоги про виплату нарахованої, але не виплаченої зарплати. Своє звернення він мотивував тим, що на роботі його попросили підписати відомість про те, що він отримав зарплату, оскільки діяльність підприємства перевіряється прокуратурою, та пообіцяли, що при покращенні фінансового стану підприємства вони виплатять йому зарплату у подвійному розмірі. Суд відмовив стягувачеві у прийнятті заяви про скасування судового наказу.

Чи правомірні дії суду? Аргументуйте свою відповідь посиланням на норми ЦПК України.

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Т до Я

Задача 1. До судді надійшла заява Порохова О.Д. про видачу судового наказу про стягнення нарахованої, але не виплаченої суми заробітної плати, середнього заробітку за час затримки розрахунку та моральної шкоди, завданої невикплатою заробітної плати. Суддя ухвалою повернув заяву про видачу судового наказу стягувачу у частині несплати стягнення моральної шкоди через ненадання останнім

документів, які підтверджують заявлені вимоги та несплату судового збору, в іншій частині – постановив ухвалу про відкриття наказного провадження.

Чи правильні дії суду? За якими вимогами може бути виданий судовий наказ?

Задача 2. Фізична особа – підприємець Іваненко О. П. звернувся до суду із заявою про стягнення із ТОВ «Світоч» заборгованості за договором перевезення у розмірі 120 тис. грн. Суд розглянув заяву про видачу судового наказу і, керуючись принципом пропорційності та враховуючи завдання цивільного судочинства, особливості предмета спору, ціну позову та складність справи відповідно до ст. 11 ЦПК, вирішив, що справу доцільніше розглядати за правилами спрощеного позовного провадження, тому постановив ухвалу про відкриття провадження, надавши боржнику строк для подачі відзиву.

Чи правильні дії суду? Які справи можуть розглядатися в порядку наказного провадження? Як співвідносяться між собою правила наказного та спрощеного позовного провадження?

Нормативні акти та література:

Судова практика:

1. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №14 від 23.12. 2011 року «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014740-11>

Додаткова література:

1. Великорода О. М. Порівняльно-правовий аналіз інститут наказного провадження в країнах СНД. *Вісник академії адвокатури*. 2011. № 1. С. 34 – 39.
2. Врублевський О. Шляхи удосконалення наказного провадження // Web-портал Інституту громадянського суспільства. URL: <http://www.csi@csi.org.ua>.
3. Грабар Н. Особливості наказного провадження як спрощеної правової процедури. *Право України*. 2011. № 4. С.169-177.
4. Кучерук К.І. Наказне провадження: питання теорії та практики. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_pravo/2012_2/files/LA212_22.pdf
5. Навроцька Ю. Особливості процесу доказування в наказному провадженні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 431-440. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_68
6. Наказне провадження в цивільному процесі : монографія / НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України ; за заг. ред. В. І. Бобрика. Київ, 2011. 202 с.
7. Самілик Л.О. Порівняльно-правова характеристика наказного провадження за законодавством України та ЄС. *Юридичний науковий електронний вісник*. 2017. № 2. С. 38–40. URL: http://lsej.org.ua/2_2017/12.pdf
8. Шабалін А. Виконання судового наказу в цивільному процесі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2014. Вип. 1. С. 113-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2014_1_29
9. Шабалін А. В. Апеляційний перегляд судових рішень у справах наказного провадження. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 79-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2016_15_21
10. Шабалін А. В. Деякі питання доказування у спрощеному цивільному провадженні (наказне провадження). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 1. С. 43-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2018_1_6

11. Шабалін А. В. Процесуальні питання апеляційного перегляду деяких ухвал у спрощеному цивільному судочинстві. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 105-108. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2018_18_25

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №16 (4 ГОД.)

ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ

☞ Методичні рекомендації. *Окреме провадження – вид цивільного судочинства, який відрізняється від позовного відсутністю спору про право і, як наслідок цього, відсутністю сторін з протилежними юридичними інтересами. Окреме провадження характеризується як непозовне, одностороннє провадження.*

В порядку окремого провадження розглядаються цивільні справи, в яких суд підтверджує наявність або відсутність юридичних фактів або обставин, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб.

В порядку окремого провадження розглядаються також цивільні справи, в яких необхідно підтвердити наявність або відсутність безспірного права. В цих категоріях справ судом вирішуються питання не тільки факту, але й права. В таких випадках захист права не може бути здійснений в позовному порядку, оскільки відсутній спір про право і заінтересована особа ні до кого жодних вимог не пред'являє.

В окремому провадженні розглядаються справи, в яких суд встановлює правовий статус фізичної особи.

Справи окремого провадження розглядаються судами за загальними правилами позовного провадження з особливостями, встановленими процесуальним законодавством.

Перелік справ, які розглядаються в порядку окремого провадження, встановлений ч. 2-4 ст.293 ЦПК України.

При вивченні теми необхідно звертати увагу на особливості судового розгляду категорій справ окремого провадження, пов'язаних з поданням заяви, діями судді після прийняття заяви, складом осіб, які беруть участь у справі, особливостями судового доказування, ухваленням судового рішення.

На першу частину заняття з теми студентам слід підготувати питання для обговорення №1, 2, 3; виконати методичні завдання №1 та розв'язати задачі № 1, 2, 3, 4.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та правова природа окремого провадження.
2. Процесуальні особливості розгляду справ, пов'язаних з дієздатністю фізичних осіб.
3. Провадження у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
4. Процесуальні особливості розгляду судом справ щодо майна.
5. Розгляд заяв про надання медичної допомоги у примусовому порядку.
6. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.
7. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

☑ **Ключові терміни:** банківська таємниця, безхазяйна нерухома річ, вексель, відумерла спадщина, заявник у справах окремого провадження; заінтересовані особи у справах окремого провадження; обмежувальний припис; окреме провадження; психіатрична допомога; спір про факти; цивільна дієздатність; усиновлення, цінні папери на пред'явника.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

3. Підготуйте статистичні дані щодо кількості розгляду міськими судами Івано-Франківської області за останні три роки справ в порядку окремого провадження та відобразіть ці дані в схемі, діаграмі, графіку (на вибір студента).

4. Підготуйте дайджест справ про видачу і продовження обмежувального припису за останній рік.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Складіть схему, яка відображає відмінність окремого провадження від позовного та наказного провадження.

Практичні завдання

Задача 1. Прокурор звернувся до суду із заявою про визнання М.Михайленка недієздатним, посилаючись на те, що М.Михайленко страждає психічним розладом. Від М.Михайленка надійшла до суду заява, що він не може з'явитися в судові засідання, тому що перебуває на лікуванні в лікарні спеціального типу.

Суд розглянув заяву та ухвалив рішення, яким заяву прокурора було задоволено. Таке рішення суду обґрунтовувалося ухвалою Коломийського районного суду, відповідно до якої М.Михайленко був звільнений від кримінальної відповідальності і направлений на примусове лікування.

Вкажіть хто має право порушити провадження в такій справі? Який склад осіб, які повинні брати участь у розгляді цієї справи? Які особливості доказування у цій справі? Які помилки були допущені при розгляді справи та ухваленні рішення?

Задача 2. А.Н. Федорова звернулася до суду за місцем свого проживання з заявою про усиновлення дитини. У заяві вона зазначила, що перебуває у шлюбі сім років; після тяжкої травми, незважаючи на тривале лікування, не може мати дітей. Вони з чоловіком мають трикімнатну квартиру, займаються підприємницькою діяльністю і можуть забезпечити всі умови для виховання та утримання дитини.

До заяви були додані: копія свідоцтва про шлюб, копія декларації про доходи та правовстановлюючий документ на квартиру. Суд відкрив провадження у справі, розглянув справу в закритому судовому засіданні та ухвалив рішення про задоволення заявленої вимоги.

Чи є підстави для відкриття провадження у справі? Які дії має здійснити суддя при підготовці справ про усиновлення до судового розгляду? Визначте склад

суб'єктів, предмет доказування та коло необхідних доказів у справі про усиновлення.

Задача 3. Олександрівський районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Кіровоградській області 01.06.2018 р. звернувся до Центрального районного суду Харківської області з заявою, в якій просить встановити факт народження Помазан Д.М. 08.07.2014 року на тимчасово окупованій території України в м. Алушта Автономна Республіка Крим.

В обґрунтування заяви заявник вказав, що мати Помазан Д.М., який народився 08.07.2014 року в Республіка Крим м. Алушта, не має можливості отримати свідоцтво про народження у відділі державної реєстрації актів цивільного стану, оскільки факт народження відбувся на тимчасово окупованій території України, на якій не можливо отримати медичний документ, що може бути прийнято відділом реєстрації актів цивільного стану для здійснення реєстрації народження відповідно до ст.13 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану».

Суд передав справу на розгляд до Олександрівського районного суду Кіровоградської області за місцем проживання мати Помазан Д.М., посилаючись на положення п. 1 ч. 1 ст. 31 ЦПК України.

Чи правомірні дії суду? Визначте коло осіб, які мають право подавати заяву до суду про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України? Визначте предмет доказування та коло необхідних доказів у цієї справи.

Задача 4. Т.В. Турова звернулась до суду з заявою про встановлення факту родинних відносин. Заявниця посилалася на те, що після смерті її рідної сестри Р.В. Овсієнко відкрилася спадщина на частину будинку та на грошовий вклад. Спадкоємців першої черги немає, а вона не може одержати в нотаріальній конторі свідоцтво про право на спадщину, оскільки у свідоцтві про народження сестри та в її свідоцтві про народження різні записи прізвища та по батькові.

У судовому засіданні було встановлено, що майно, на яке претендує заявниця, було визнане відумерлим і перейшло у власність територіальної громади. Заявниця вважає, що це було здійснено з порушенням закону та її інтересів. Розглянувши справу, суд на підставі пояснень заявниці, показань свідків та наданих заявницею письмових доказів задовольнив заяву, визнав Т.В. Турову та Р.В. Овсієнко рідними сестрами.

Чи правомірні дії суду?

Задача 5. Місцева державна адміністрація звернулась до суду з заявою про передачу в комунальну власність земельної ділянки та розташованих на ній споруд. Заява подана до суду за місцем знаходження земельної ділянки. У заяві було вказано, що власник зазначених нерухомих речей невідомий, протягом двох років ця ділянка та споруди за призначенням не використовуються, ніхто там не з'являється, тому є підстави для визнання зазначених нерухомих речей безхазайними та передання їх територіальній громаді.

Суд прийняв заяву до провадження, розглянув справу та задовольнив заявлені вимоги.

Дайте правову оцінку діям суду.

Задача 6. Представник Івано-Франківської обласної психіатричної лікарні звернувся до суду з заявою про примусову госпіталізацію до психіатричного закладу І.Литвина. В заяві зазначалося, що примусова госпіталізація є необхідною на підставі

того, що І.Литвин з огляду на свій психічний стан становить загрозу як для себе, так і для оточуючих. До заяви був доданий висновок головного лікаря психіатричного закладу про необхідність перебування І.Литвина в стаціонарі.

Суддя розглянув заяву в судовому засіданні за участю представника психіатричного закладу та законного представника І.Литвина.

Який строк розгляду встановлений законом для цієї категорії справ? Який склад осіб, які беруть участь у розгляді таких справ? Які помилки допущені у цій справі?

Задача 7. Прокурор звернувся до суду з заявою про розкриття Акціонерним комерційним банком «П» (далі – АКБ «П») інформації щодо відомостей про стан рахунків ТОВ «Р» (клієнта банку) та операцій, які були проведені на користь чи за дорученням цього клієнта. У заяві зазначено, що розкриття інформації необхідно для здійснення перевірки щодо дотримання клієнтом чинного законодавства, оскільки до прокуратури надійшло більше ста звернень працівників товариства про умисну невиплату їм заробітної плати, за що передбачена кримінальна відповідальність для роботодавця.

У судовому засіданні прокурор вимоги заяви підтримав та просив допустити рішення до негайного виконання. Представник АКБ «П» поклався на розсуд суду, зазначив, що ця інформація є банківською таємницею, яка охороняється законом. Представник ТОВ «Р» заперечував проти задоволення заяви, посилаючись на те, що в найближчий час вони виплатять заробітну плату працівникам, тому розкривати стан їх рахунків та проведення операцій недоцільно, оскільки про це може стати відомо їх конкурентам по бізнесу.

Чи є підстави для розгляду зазначеної вимоги в судовому порядку? Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб. Визначте вимоги щодо змісту судового рішення.

Задача 8. Орган місцевого самоврядування звернувся до суду з вимогою про визнання спадщини відумерлою. У заяві було зазначено, що після смерті Первушина П.О. відкрилася спадщина; спадкове майно складається з двокімнатної квартири, грошового вкладу в ощадбанку, меблів та інших речей, належність цього майна спадкодавцю підтверджується відповідними документами; спадкоємців за законом у Первушина П.О. немає, а заповіт не був складений.

Суд, встановивши в судовому засіданні, що Первушин П.О. не має спадкоємців за заповітом і за законом, але з дня відкриття спадщини ще не сплив строк у шість місяців, який надається законом для прийняття спадщини, відмовив у задоволенні заяви.

Чи законні дії суду?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12. 2000 року зі змінами та доповненнями станом на 14.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

2. Закон України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз» від 05.07.2001 року зі змінами та доповненнями станом на 23.12.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2586-14>

3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

4. Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 року зі змінами та доповненнями станом на 19.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 року зі змінами та доповненнями станом на 14.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10. 2008 року № 905 із змінами станом на 10.07.2019 року «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF>

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України №3 від 30.03.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення батьківських прав» із змінами, внесеними Постановою Пленуму Верховного Суду України № 20 від 19.12.2008 року. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. №1 (101).

8. Постанова Пленуму Верховного Суду України №13 від 25.12.1992 року (із змінами, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України №15 від 25.05.1998 року) «Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним». *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 1995. №6.

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 31.03.1995 року (із змінами, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України №15 від 25.05.1998 року) «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення». *Вісник Верховного Суду України*. 1998. №3. С.31.

10. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.09.2011 року № 10 «Про судову практику в цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб». URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2011_rik/postanova_vid_30092011_roku_%E2%84%96_10_pro_sudovu_praktiku_v_civilnih_spravah_pro_rozkrittja_bankami_infor.html

Додаткова література:

1. Окреме провадження в цивільному процесі України: навч. посіб. / за ред. Р. М. Мінченко. Київ: КНТ, 2011. 224 с.

2. Окреме провадження : Монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.

3. Паліюк В.П. Особливості розкриття банківської таємниці судами: монографія. Київ: Юстініан, 2009. 384 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №17 (2 ГОД.)

АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

☞ Методичні рекомендації. *Провадження в суді апеляційної інстанції є комплексним явищем. Суд апеляційної інстанції, розглядаючи справу, здійснює перевірку законності та обґрунтованості рішень і ухвал суду першої інстанції.*

Аналіз норм, що регламентують апеляційне провадження (ст.ст. 251-387 ЦПК України), дає підстави визначити наступні характерні риси цієї стадії: 1) апеляційна скарга подається на рішення, ухвалу суду першої інстанції, що не набрали законної сили; 2) в зв'язку з поданням апеляційної скарги справа направляється на розгляд суду вищого рівня; 3) суд апеляційної інстанції, розглядаючи справу, вирішує не тільки

питання відповідності судового рішення вимогам законності та обґрунтованості, а й торкається суті спірних правовідносин; 4) апеляційний суд здійснює розгляд справи у чітко визначених законом межах.

Суд апеляційної інстанції перевіряє справу в повному обсязі, якщо поза увагою доводів апеляційної скарги залишилась незаконність або необґрунтованість рішення першої інстанції у справах окремого провадження. Апеляційний суд досліджує докази, які судом першої інстанції були досліджені з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких було неправомірно відмовлено, а також нові докази, неподання яких до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами.

Окремої уваги заслуговують повноваження апеляційного суду (ст. 374 ЦПК України). Відповідно до реалізованого повноваження суд апеляційної інстанції може приймати постанову або ухвалу, що набувають законної сили з дня їх прийняття.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Право апеляційного оскарження рішення, ухвали та механізм його реалізації.
2. Форма і зміст апеляційної скарги.
3. Порядок розгляду апеляційної скарги судом апеляційної інстанції.
4. Повноваження суду апеляційної інстанції. Підстави для скасування рішення та ухвали суду першої інстанції.
5. Постанови та ухвали суду апеляційної інстанції.

☑ Ключові терміни: апеляційне провадження; апеляційна скарга; межі розгляду справи апеляційним судом; повноваження суду апеляційної інстанції; постанова суду апеляційної інстанції; строк апеляційного оскарження; суд апеляційної інстанції.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Підготуйте презентацію (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.

Практичні завдання

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. К.Балагура та Р.Ухимич пред'явили позов до С.Васильченка про відшкодування шкоди. Позивачі зазначили, що з вини відповідача трапилася ДТП. Відповідач, керуючи власним автомобілем, виїхав на полосу зустрічного руху, де зіткнувся з автомашиною, якою керував К.Балагура, буксируючи причіп Р.Ухимича, внаслідок чого у одного з них було пошкоджено автомобіль, а у другого – автомобільний причіп. Оскільки добровільно відшкодувати завдані збитки відповідач відмовився, позивачі просили задовольнити їх вимоги.

Рішенням Івано-Франківського міського суду позови задоволено, з відповідача на користь позивачів стягнуто кошти на відшкодування шкоди та судові витрати. При вирішенні спору суд виходив з того, що шкоду позивачам заподіяно джерелом підвищеної небезпеки, оскільки відповідач не довів, що шкода виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого, він зобов'язаний її відшкодувати.

В апеляційній скарзі відповідач просив скасувати рішення суду першої інстанції і ухвалити нове рішення, посилаючись на те, що місцевий суд неправильно застосував норму матеріального права.

Чи підлягає прийняттю та розгляду скарга відповідача? Чи є підстави для скасування рішення і ухвалення нового рішення?

Задача 2. Районний суд прийняв рішення у справі за позовом Іванченка до автопідприємства про надання квартири та відшкодування моральної шкоди. У задоволенні позову було відмовлено.

Іванченко в апеляційному порядку оскаржив зазначене рішення районного суду, посилаючись на його незаконність та необґрунтованість. В апеляційній скарзі він просив рішення суду скасувати та витребувати нові докази, оскільки він вважав, що наданих районному суду доказів достатньо для задоволення його позову.

Суддя районного суду залишив апеляційну скаргу без руху, зазначивши, що: 1) скарга не надрукована, а її рукописний текст неможливо прочитати; 2) не зазначено дати подання апеляційної скарги, 3) не конкретизовано клопотання про скасування рішення суду; 4) відсутні копії скарг та доданих до неї документів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі; 5) скаргу написано не державною мовою; 6) не зазначено поважність причин неподання доказів до районного суду та не обґрунтовано прохання про витребування нових доказів.

Чи правильні дії судді? Чи всі зазначені вище вказівки суду є підставами для залишення апеляційної скарги без руху? В яких випадках нові докази можуть бути витребувані при апеляційному перегляді справи?

Задача 3. Коновалова звернулася до суду з позовом до Марченка про визнання договору довічного утримання недійсним, зазначаючи, що за станом здоров'я потребувала сторонньої допомоги, яку їй запропонував відповідач на тих умовах, що вона передасть йому належну їй на праві власності квартиру. Вона підписала договір, вважаючи, що підписала заповіт. Деякий час відповідач надавав допомогу, а потім припинив виконувати свої обов'язки.

Рішенням районного суду в задоволенні позову відмовлено.

Ухвалою суду апеляційної інстанції за апеляційною скаргою Коновалової рішення суду скасовано і справу направлено на новий судовий розгляд з тих підстав, що суд неповно з'ясував обставини, пов'язані з наявністю чи відсутністю підстав для визнання правочину недійсним, а зазначені порушення перешкоджають апеляційному суду дослідити нові докази чи обставини, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Чи правильно застосовані повноваження апеляційного суду? Чи вправі апеляційний суд дослідити нові докази, обставини, які не були з'ясовані в районному суді, та в яких випадках він це може зробити? Як поступити у разі, якщо нові обставини слід дослідити, однак особа в апеляційній скарзі відповідного клопотання не заявляла?

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до Я

Задача 1. Апеляційний суд скасував рішення районного суду за позовом Копиленка до ТОВ "Лісова ягода" про стягнення суми прибутку і відшкодування моральної шкоди та відмовив у задоволенні позовних вимог через те, що суд не притягнув до участі у справі осіб, щодо яких вирішив питання про їх права та обов'язки. Під час розгляду справи були встановлені порушення норм цивільного

процесуального закону суддею районного суду, внаслідок чого постановлено окрему ухвалу.

В окремій ухвалі зазначено, що суд першої інстанції: 1) не з'ясував усіх учасників процесу та не притягнув заінтересованих осіб до участі у справі; 2) допустив безпідставну тяганину при розгляді справи; 3) після передачі йому справи від іншого судді порушив принцип безпосередності судового розгляду; 4) порушив строки направлення справи до апеляційного суду.

Чи всі порушення районним судом були підставою для постановлення окремої ухвали? Чи має право суддя місцевого суду оскаржити цю ухвалу та який порядок її оскарження, оскільки строк оскарження ухвал та рішення різний?

Задача 2. Бабушкінський районний суд м. Дніпра розглянув справу і задовольнив позовні вимоги Латишевої про розірвання шлюбу і стягнення аліментів на користь дитини. Відповідач, що знаходився в тривалому службовому відрядженні в м. Варшава, довідався про зміст рішення з телеграми своєї матері.

Щоб уникнути пропуску строку апеляційного оскарження Латишев направив до Апеляційного суду Дніпропетровської області телеграму такого змісту: «Рішення Бабушкінського районного суду про розірвань шлюбу і стягненні аліментів не погоджене зі мною. Прошу переглянути справу з моєю участю. Подрообиці листом».

Як повинен діяти апеляційний суд? Чи може телеграма відповідача розглядатися як апеляційна скарга?

Задача 3. Місцевий суд відмовив Шевченко у позові про поновлення на роботі. До апеляційної скарги Шевченко додала довідку з жіночої консультації про вагітність (10-12 тижнів). У засіданні місцевого суду позивачка цю обставину не зазначила.

У судовому засіданні апеляційного суду прокурор вимагав скасувати рішення місцевого суду і винести нове рішення про поновлення позивачки на роботі. Посилаючись на те, що у справі не вимагається збір чи додаткова перевірка доказів, а обставини справи встановлені судом першої інстанції повно і правильно, але допущена помилка у застосуванні норм матеріального права, апеляційний суд постановив нове рішення, яким поновив Шевченко на роботі.

Дайте висновок про правильність рішення апеляційного суду та про процесуальну природу додаткових матеріалів.

Нормативні акти та література:

Судова практика:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду) від 27.01.2010 року №3-рп/2010. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. №2. С.21-26.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Слободянюка Івана Івановича щодо офіційного тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 08.07.2010 року №18-рп/2010. URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=118650>

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення

положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду) від 28.04.2010 року №12-рп/2010. URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=110759>

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України №12 від 24.10. 2008 року «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку». *Вісник Верховного Суду України*. 2008. №11 (99). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>

Додаткова література:

1. Батрин О.В. Приєднання до апеляційної скарги в цивільному судочинстві України. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Випуск 682. Правознавство. С.87-90. URL: lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/682/16

2. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку: монографія. Хрків: Право, 2010. 352 с.

3. Теремецький В. І. Юридичний зміст і структура права апеляційного оскарження рішення. *Право і безпека*. 2014. № 4(55). С. 219-223. URL: pb.univd.edu.ua/?controller=service&action...19280

4. Трач О. М. Ознаки національних моделей апеляційного провадження. *Університетські наукові записки*. 2011. № 1 (37). С. 110–115.

5. Трач О. М. Ознаки апеляційного провадження у цивільному процесі України. *Університетські наукові записки*. 2011. № 2 (38). С. 106–114.

6. Трач О. М. Право апеляційного оскарження судового наказу та особливості його здійснення. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3 (47). С. 165–170.

7. Трач О. М. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками перегляду судового наказу. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4 (48). С. 130-141.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №18 (2 ГОД.)

ПРОВАДЖЕННЯ В КАСАЦІЙНІЙ ІНСТАНЦІЇ

Методичні рекомендації. Касаційне провадження – це сукупність процесуальних дій суду та інших учасників цивільного процесу, спрямованих на перевірку законності судових рішень, які набрали законної сили, з обставин неправильного застосування судами норм матеріального права чи порушення норм процесуального права. Основними рисами касаційного провадження в цивільному судочинстві є: 1) касаційна скарга подається на судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішення і ухвали апеляційного суду, які набрали законної сили; 2) подання касаційної скарги обумовлено неправильним, на думку особи, що оскаржує рішення, застосуванням судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального права чи порушенням норм процесуального права; 3) суд касаційної інстанції, розглядаючи справу, вирішує тільки питання права; 4) під час розгляду справи в касаційному порядку суд не може встановлювати та (або) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в оскаржуваному судовому рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими; 5) за результатом розгляду справи суд касаційної інстанції може направити справу на новий розгляд в суд першої чи апеляційної інстанції, а у певних випадках також вирішити її по суті; 6) розгляд справи в суді касаційної інстанції здійснюється з додержанням загальних засад судочинства.

Для того, щоб мати чітку уяву про право касаційного оскарження та порядок здійснення цього права, треба знати, кому належить право на порушення діяльності

суду касаційної інстанції і з якого моменту воно виникає. Право касаційного оскарження може бути реалізоване визначеними в законі особами при дотриманні вказаного в законі строку та порядку подання касаційної скарги. Строк на касаційне оскарження встановлений ст. 390 ЦПК України.

Студент повинен детально опрацювати питання про межі та порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Право касаційного оскарження: суб'єкти, об'єкти, порядок реалізації.
2. Особливості відкриття касаційного провадження.
3. Процесуальний порядок, межі та строки розгляду скарг судом касаційної інстанції.
4. Повноваження суду касаційної інстанції. Підстави для скасування судових рішень.
5. Постанова та ухвала суду касаційної інстанції: порядок прийняття та зміст.

☑ **Ключові терміни:** касаційна скарга; касаційне провадження; повноваження суду касаційної інстанції; право касаційного оскарження; суд касаційної інстанції

📁 **Індивідуальне завдання**

1. **Підготуйте** з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.
2. **Складіть на прикладі матеріалів** Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.
3. **Підготуйте презентацію** (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.

✍ **Практичні завдання**

Для студентів, початкова літера прізвища яких від А до К

Задача 1. Рішенням Болехівського районного суду з О.Диндин було стягнуто на користь Болехівського торгового дому за нестачу товару 18 тис.грн. В касаційній скарзі відповідачка просила зменшити розмір стягуваної з неї суми до 5 тис.грн., посилаючись на своє скрутне матеріальне положення – має трьох дітей, одержує мінімальну зарплату.

Чи буде розглядатися скарга О.Диндин судом касаційної інстанції? Які дії суду касаційної інстанції?

Задача 2. Підприємство пред'явило до суду позов про виселення подружжя Марченко з неповнолітніми дітьми з належного їм на праві приватної власності будинку у зв'язку з передачею земельної ділянки підприємству. Районний суд позов задовольнив.

На це рішення, після безрезультатного звернення до суду апеляційної інстанції, подала касаційну скаргу мати О.Марченко – Р.Руденко, посилаючись на те, що проживати в наданій у зв'язку із зносом будинку квартирі спільно з дружиною сина не бажає. Крім того, вона зазначала, що суд необґрунтовано не залучив її до участі в справі, не викликав у судові засідання і не вислухав її заперечення по суті спору. Суддя прийняв касаційну скаргу Р.Руденко та за результатами її розгляду направив

справу до суду першої інстанції.

Проаналізуйте дії судді.

Для студентів, початкова літера прізвища яких від Л до Я

Задача 1. Районний суд розглянув позов про розділ майна подружжя Панкратових і ухвалив відповідне рішення. Позивачка Панкратова оскаржила рішення в апеляційному суді із проханням скасувати рішення, тому що справа була розглянута в її відсутності, і вона не була сповіщена про день і час судового засідання. Апеляційний суд відхилив скаргу Панкратової з тих підстав, що рішення районного суду є обґрунтованим і винесено відповідно до норм сімейного законодавства.

Чи вірна ухвала апеляційного суду? Чи можливе касаційне провадження?

Задача 2. Рішенням Суворовського районного суду м. Херсона від 12 листопада 2017 року було частково задоволено позов Ніколенка О.В. до Семенова Р.Г. про скасування свідоцтв про право власності. Скасовано свідоцтва про право власності від 27 серпня 2013 року на S частину квартири у м. Херсоні, видані приватним нотаріусом Херсонського міського нотаріального округу Калініченко С.Г. за реєстрованими № 427, № 428, на ім'я Семенова Р.Г. В задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Постановою апеляційного суду Херсонської області від 17 лютого 2018 року рішення суду першої інстанції було залишено без змін.

Семенов Р.Г. звернувся до Верховного Суду із касаційною скаргою, в якій просив скасувати рішення судів попередніх інстанцій та ухвалити нове рішення про відмову у позові, мотивуючи свої вимоги порушенням норм процесуального права та неправильним застосуванням норм матеріального права.

05 квітня 2018 року суддею-доповідачем другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду було відкрито касаційне провадження за касаційною скаргою Семенова Р.Г. та здійснено підготовчі дії. Під час проведення попереднього розгляду справи одним із суддів, які входили до складу колегії було висловлено думку про необхідність призначення справи до судового розгляду. Двоє інших суддів висловились про відсутність підстав для скасування судових рішень попередніх інстанцій. На підставі голосування більшістю голосів 26 травня 2018 року судом касаційної інстанції було винесено постанову про відхилення касаційної скарги і залишення оскаржуваних рішень без змін.

Який порядок розгляду справ у суді касаційної інстанції? Яке значення має попередній розгляд справи судом касаційної інстанції і яка процедура його проведення встановлена ЦПК України? Чи дотримана така процедура у цій справі?

▣ Нормативні акти та література:

Судова практика:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України від 11.03.2010 року №8-рп/2010. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. №3. С.7-26.

2. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №10 від 14.06.2012 року «Про судову практику

розгляду цивільних справ у касаційному порядку». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-12>

Додаткова література:

1. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядкух: монографія. Харків: Право, 2010. 352 с.
2. Заяць Н.Я. Практика реалізації судом касаційної інстанції повноваження щодо скасування рішення і закриття провадження по справі або залишення заяви без розгляду. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. №15. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaaui/2012-2/12znyzbr.pdf>
3. Навроцька Ю. Розгляд справи судом касаційної інстанції в цивільному судочинстві: удосконалення правового регулювання. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Юридична. 2013. Вип. 57. С. 221-227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2013_57_30
4. Помазанов А.В. Деякі аспекти сутності та змісту касаційного перегляду у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №12(262). С.58-62. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/14.pdf>
5. Помазанов А.В. Здійснення права на касаційне оскарження та відкриття касаційного провадження. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*. 2018. №2 (38). С. 132-136. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/152946>
6. Помазанов А.В. Касаційне провадження у цивільному процесі України в контексті міжнародних стандартів судочинства. *Приватне право і підприємництво*. 2018. №18. С. 84-89.
7. Тимошенко О.А. Межі розглядом судом справи в касаційному провадженні в цивільному судочинстві України. *Часопис Київського університету права*. 2011. №4. С.238-242. URL: http://kul-lib.narod.ru/bibl.files/index-2011_4/238.pdf

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №19 (2 ГОД.)

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

☞ Методичні рекомендації. Процедура перегляду рішень, ухвал суду, судових наказів врегульована гл. 3 розд. V ЦПК України.

При вивченні теми семінарського заняття студент повинен зосередити свою увагу на суті та значенні цього виду перегляду судових рішень у механізмі захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; проаналізувати процесуальний порядок та підстави перегляду, визначити об'єкти та суб'єктів перегляду.

Доречним при підготовці до заняття буде дослідження та аналіз не тільки норм ЦПК України, а й узагальнень судової практики, сформульованих у постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ №4 від 30 березня 2012 року «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами». Не буде зайвим ознайомлення студента з роз'ясненням Міністерства юстиції України від 12 вересня 2012 року «Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному судочинстві».

⇒ Питання для обговорення

1. Значення та особливості провадження у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами. Підстави перегляду.

2. Суб'єкти та об'єкти перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

3. Подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами: строки, вимоги до заяви та порядок її подання.

4. Порядок розгляду заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами.

Індивідуальне завдання

1. **Підготуйте** з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. **Складіть на прикладі матеріалів** Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

3. **Підготуйте презентацію** (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. **Складіть схему**, яка містить порівняльно-правовий аналіз понять «нові докази» та «нововиявлені обставини».

Практичні завдання

Задача 1. 21.03.2015 року шлюб між К.Л.Івановою та О.П.Сидоренком було розірвано у судовому порядку. К.Л.Іванова звернулась із позовом про стягнення аліментів на утримання їх неповнолітнього сина у розмірі 3500 грн. Суд задовольнив позовні вимоги у повному обсязі. 19.04.2017 року у О.П.Сидоренка народилась дівчинка, з якою він перебуває у новому шлюбі. У зв'язку з тим, що він мав намір зменшити розмір аліментів, звернувся до суду із заявою про перегляд рішення у зв'язку із нововиявленими обставинами.

Чи можна вказані обставини вважати нововиявленими? Яким чином має діяти суд?

Задача 2. У 2016 році В.П.Лавренко пред'явив позов до Національного медичного університету про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу. Позивач зазначив, що наказом від 9 липня 2015 року № 424 його було прийнято на посаду завідуючого науково-дослідною лабораторією безстроково. Однак у тому ж році наказом № 1025 від 31 грудня його звільнено з цієї посади у зв'язку із закінченням строку трудового договору. Своє звільнення позивач вважав незаконним і просив задовольнити його вимоги. Рішенням місцевого суду позовні вимоги В.П.Лавренко були задоволені у повному обсязі. Після того, як рішення набрало законної сили, В.П.Лавренко звернувся до суду із заявою, в якій зазначав, що не може виконати рішення, оскільки лабораторія, якою він завідував була ліквідована наказом 31 грудня 2015 року, тому що припинилося фінансування наукових досліджень і просив переглянути рішення суду у зв'язку із нововиявленими обставинами.

Як повинен діяти суд? Чи є у даному випадку підстави для перегляду рішення за нововиявленими або виключними обставинами? Який строк подачі заяви про перегляд рішення за нововиявленими або виключними обставинами в даному випадку?

Задача 3. Рішенням районного суду з Л.Є. Потапенка стягнуто аліменти на користь його сина Івана до повноліття останнього. Через рік судом ухвалене рішення про визнання недійсним запис про батьківство у свідоцтві про народження Івана. На підставі цього прокурор звернувся з заявою про перегляд рішення у зв'язку із нововиявленими обставинами. Розглянувши вказану заяву, суддя відмовив у її задоволенні, вказавши, що в даному випадку необхідно подавати позов про звільнення Л.Є.Потапенка від сплати аліментів.

Яким особам надано право подавати заяву про перегляд рішень за нововиявленими або виключними обставинами? Чи має таке право прокурор у вказаній ситуації? Який порядок розгляду заяви про перегляд рішення за нововиявленими або виключними обставинами? Дайте висновок щодо законності дій судді.

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика:

1. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.09.2012 року «Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному судочинстві». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0030323-12>

2. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ №4 від 30.03.2012 року «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. URL: 1) http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2012_rik.html або 2) http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/Chasopis-n03%286%29_2012.pdf

Додаткова література:

1. Бондар І. Поняття нововиявлених обставин у цивільному процесі. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Юридичні науки.* № 83. 2010. С.80-82. URL:

http://papers.univ.kiev.ua/jurydychni_nauky/articles/A_notion_of_new_matters_of_civil_process_17927.pdf

2. Бородин М.М. Проведення у цивільних справах у зв'язку з нововиявленими обставинами (судова практика). *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО».* Випуск 27. 2017. URL: <http://oaji.net/articles/2017/976-1523533047.pdf>

3. Добош З.А. До питання про поняття нововиявлених обставин у цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* Вип. 47. ТОМ 1. 2017. С.120-124. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.47/part_1/29.pdf

4. Ізарова І.О. Підстави перегляду судових рішень у зв'язку із нововиявленими обставинами. *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України.* 15/05/2012 . Вип.173 Ч.2: Право. С. 187-192.

5. Ізарова І.О. Поняття та ознаки нововиявлених обставин у цивільному процесі. *Вісник Академії адвокатури України.* Число 3 (22). 2011. С.57-61. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..

6. Колобродова О.В. Місце та значення перегляду судових актів у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному процесі. *Вісник Вищої ради юстиції.* № 3 (7). 2011. С.60-71. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik07_05.pdf

7. Сенік С. Проблеми теорії та практики перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 9. С. 22-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2015_9_6

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №20 (2 ГОД.)

ЗВЕРНЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ДО ВИКОНАННЯ

☞ Методичні рекомендації. Виконання рішення – заключний етап юрисдикційної діяльності, без реалізації якого втрачається сенс попередньої діяльності суду та інших органів (осіб), які уповноважені на здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних, юридичних осіб, територіальних громад та держави.

За взаємозв'язком із набранням юрисдикційним рішенням законної сили виконання судових рішень поділяється на: виконання за загальними правилами та негайне виконання.

Виконання за загальними правилами застосовується у разі, якщо не встановлено підстав для застосування негайного виконання.

Негайне виконання – це виконання рішення ще до набрання ним законної сили. Підстави для застосування негайного виконання чітко передбачені у чинному законодавстві, їх поділяють на: 1) підстави для обов'язкового (імперативного) застосування негайного виконання; 2) підстави для факультативного (імперативно-диспозитивного) застосування негайного виконання.

⇒ Питання для обговорення

1. Поняття та значення виконавчого провадження. Органи, що здійснюють примусове виконання судових рішень.
2. Порядок виконання судових рішень. Виконавчий лист та його реквізити.
3. Відстрочка та розстрочка виконання рішення. Зміна способу та порядку виконання рішення суду.
4. Поворот виконання рішення, постанови.
5. Судовий контроль за виконанням судових рішень.

☑ Ключові терміни: виконавче провадження; виконавчі документи; виконавчий лист; відстрочка виконання рішення; розстрочка виконання рішення; поворот виконання.

📄 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

- 1) Складіть заяву про відкриття виконавчого провадження.

✍ Практичні завдання

Задача 1. У цивільній справі за позовом органу опіки та піклування до подружжя Михалкових про позбавлення батьківських прав стосовно сина Сергія суд ухвалив рішення, яким задовольнив позов. По справі було порушено виконавче провадження. На момент виконання судового рішення хлопчик проживав з батьками та був тяжко хворий.

Які процесуальні питання зобов'язаний ініціювати виконавець для вирішення питання про тимчасове влаштування дитини? У якому порядку буде вирішуватись це питання?

Задача 2. По справі за позовом Соколової до Рябшина про визнання батьківства та стягнення аліментів рішення суду було ухвалено на користь позивачки та примусово виконано. Згодом справа надійшла до касаційного суду та судові рішення у справі були скасовані, справа була розглянута судом першої інстанції повторно та у задоволенні позову було відмовлено.

Як відповідачу у справі вирішити питання про повернення коштів стягнутих з нього аліментів на користь позивачки? Визначте учасників, строки та порядок вчинення процесуальних дій у цьому випадку.

Задача 3. Суддя В.В.Петренко Івано-Франківського міського суду видала судовий наказ про стягнення з К.К.Ткаченка 18.000 грн. на користь М.М.Васильченка.

М.М. Васильченко звернувся до державної виконавчої служби за місцем свого проживання з вимогою провести примусове виконання судового наказу.

Державний виконавець О.Л. Матюшев відмовив М.М.Васильченку в прийнятті судового наказу до виконання, пояснивши, що може виконати тільки виконавчий лист.

Які помилки допущені в пред'явленні та в прийнятті виконавчого документа до виконання? Які документи є виконавчими?

Задача 4. Боржник В.О.Ленківський звернувся до суду зі скаргою на дії державного виконавця М.К.Михайленка, який стягнув з нього виконавчий збір.

Скаргу В.О.Ленківський мотивував тим, що виконав виконавчий документ добровільно після спливу 10 днів з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження.

Суд задовольнив скаргу В.О.Ленківського та визнав дії державного виконавця про стягнення виконавчого збору незаконними.

Чи правильне рішення ухвалив суд? Який строк передбачений законодавством для виконання рішення в добровільному порядку?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика:

1. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 року із змінами та доповненнями станом на 19.12.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>

2. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 року із змінами та доповненнями станом на 03.07.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#n506>

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 року № 14 «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-03>

Додаткова література:

1. Майка М.Б. Окремі питання суб'єктного складу правовідносин на стадії виконання ухвал суду у цивільному процесі. Прикарпатський юридичний вісник. Івано-Франківськ, 2016. Вип. 4 (13). С. 32-36.

2. Майка М.Б. Виконання ухвал суду у цивільному процесі України: правовий аналіз законодавчих змін 2017 року. Науковий журнал «Слідча та судова практика в Україні». Київ, 2018. Вип.6. С. 74-79.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №21 (2 ГОД.)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

☞ Методичні рекомендації. На семінарському занятті необхідно розкрити поняття «іноземна особа», «особа без громадянства», «міжнародна організація», «іноземна держава», з'ясувати, в яких випадках іноземні особи звертаються до національних судів загальної юрисдикції. Для цього необхідно опрацювати положення розділу XI ЦПК України та розділу XI Закону України 2005 року «Про міжнародне приватне право».

У більшості випадків провадження у справах за участю іноземних осіб відбувається за загальними правилами ЦПК України. Слід пам'ятати, що відносно іноземних громадян їх право звертатися до судів України та користуватися однаковими процесуальними правами з громадянами України закріплені також у міжнародних актах.

Окремо на семінарському занятті розглядається питання підсудності судам України справ з іноземним елементом.

Важливим є питання про судовий імунітет іноземної держави та її дипломатичних представників, а також міжнародних організацій. Слід проаналізувати норми міжнародних договорів, зокрема, Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року, а також деяких консульських конвенцій.

Визнання рішення іноземного суду – це інститут цивільного процесуального права України, в основі якого лежить акт легітимації судового рішення іноземної держави та поширення на нього законної сили рішень національних судів відповідно до встановлених норм процесуального законодавства.

Рішення іноземного суду визнається та виконується в Україні за умови наявності міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, та за принципом взаємності на підставі разової домовленості з іноземною державою.

⇒ Питання для обговорення

1. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб. Процесуальна правоздатність і дієздатність іноземців та осіб без громадянства, юридичних осіб.

2. Судовий імунітет іноземних держав, її дипломатичних представників та міжнародних організацій.

3. Загальні правила підсудності судам України справ з іноземним елементом.

4. Порядок подання та процесуальні особливості розгляду клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду в Україні.

5. Процесуальний порядок визнання рішень іноземних судів.

☑ Ключові терміни: визнання іноземних судових рішень; виконання іноземних судових рішень; екзекватура; іноземний елемент; конкуренція юрисдикцій;

міжнародний цивільний процес; підсудність цивільних справ з іноземним елементом; судове доручення іноземного суду; судовий імунітет.

Індивідуальне завдання

1. Підготуйте з теми семінарського заняття копії текстів наукових статей, частини монографій, навчальних, навчально-методичних видань за останні три роки. Копії текстів або уривків повинні бути сформовані в єдиний файл у форматі pdf.

2. Складіть на прикладі матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень умови задачі з теми семінарського заняття.

3. Підготуйте презентацію (основні тези, наукові підходи, законодавчі позиції) з теми семінару.

 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Складіть таблицю, яка містила б перелік багатосторонніх міжнародних договорів за участю України, в яких закріплені правила визначення міжнародної підсудності цивільних справ.

Практичні завдання

Задача 1. Громадянин США Джон Ліберман працював у спільному підприємстві в м. Києві. В результаті дорожньо-транспортної пригоди, яка сталася з вини водія (який є громадянином України) почесного консульства Панам в м. Києві, Д. Ліберман отримав травму та пред'явив позов до суду України до консульства про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю.

Чи прийме суд України цю справу до свого провадження? Якщо так, то який вид підсудності має місце?

Задача 2. Громадянка України В.Романко, яка проживає у м. Києві, звернулась до суду за місцем свого проживання з позовом про розірвання шлюбу з громадянином Узбекистану Тединбаєвим та про стягнення аліментів на сина, 2010 року народження. Шлюб було укладено в Україні, потім подружжя переїхало до Узбекистану. Однак В. Романко не змогла пристосуватися до умов життя у цій державі та повернулась разом із сином до України.

Чи має Україна договір про правову допомогу з Узбекистаном? Коли його було укладено? Як відповідно до цього договору вручити копію позовної заяви громадянину Узбекистану і одержати документ, який підтверджує, що судову повістку було вручено відповідачеві?

Задача 3. До Шевченківського районного суду м. Києва надійшло судове доручення Високого суду м. Лондона про вручення судових документів та збір доказів.

У дорученні було зазначено, що Високим судом м. Лондона розглядається позов компанії «Вест експрес» до ТОВ «Українська поштова група» про захист права на торгівельну марку та стягнення збитків. З метою забезпечення розгляду справи Шевченківському районному суду м. Києва було доручено: вручити судові документи ТОВ «Українська поштова група», витребувати в ТОВ «Українська поштова група» копії установчих документів та свідоцтво про реєстрацію торгівельної марки

«Швидкий конверт», а також здійснити допит директора ТОВ щодо предмету позовних вимог.

Який порядок виконання в Україні судових доручень іноземних судів? Чи підлягає виконанню доручення в цьому випадку?

📖 Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика:

1. Конвенція з питань цивільного процесу 1954 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_083
2. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах укладеної 15.11.1965 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_890
3. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_922
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року із змінами та доповненнями станом на 16.10.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 року із змінами та доповненнями станом на 03.10.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
7. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 23.06.2005 року із змінами та доповненнями станом на 06.06.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням платежів на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, що прийняті за наслідками розгляду справ проти України» від 27.12.2005 р. № 1289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2005-%D0%BF>
9. Наказ Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень» від 27.06.2008 року № 1092/5/54 із змінами станом на 11.01.2016 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0573-08>
10. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 р. № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14>

Додаткова література:

1. Бичкова С. Особливості цивільної процесуальної правосуб'єктності іноземних осіб в Україні. *Право України*. 2011. № 2. С. 217–222.
2. Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник. Київ: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2010. 328 с.
3. Пасайлюк І. Особливості участі іноземців та осіб без громадянства як сторін у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 45-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_8_10
4. Пасайлюк І. Цивільно-процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства в цивільному судочинстві України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. №1. С.91-94. // URL: http://www.pap.in.ua/1_2015/27.pdf
5. Черняк Ю.В. Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України: Монографія. Київ: Прецедент, 2008. 276 с.

6. Чучкова Н.О. Участь іноземних осіб у цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Н.О. Чучкова. Київ, 2013. 199 с.
7. Цірат Г.А. Загальні тенденції процесів уніфікації окремих складових міжнародного цивільного процесу в кінці XIX – протягом XX сторіччя у різних регіонах світу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 108(1). С. 189-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_108%281%29__28
8. Цірат Г. А. Досвід уніфікації в сфері міжнародного цивільного процесу, що відбувається під егідою Організації американських держав. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 101, ч. 1. С. 144–151.
9. Цірат Г. А. Міжнародно-правове співробітництво у сфері міжнародного цивільного процесу. *Право України*. 2013. № 7. С. 183–198.
10. Цірат Г. А. Двосторонні договори про правову допомогу як приклад уніфікації норм міжнародного цивільного процесу. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 1. С. 43–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2012_1_16
11. Цірат Г. А. Питання підсудності в Гаазькій Конвенції про виключні договори про вибір суду 2005 року. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 91-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_10_15
12. Цірат Г. А. Правове положення іноземців у міжнародному цивільному процесі: досвід міжнародно-правової уніфікації. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 9. С. 44–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2011_9_11
13. Цірат Г. А. Особливості правового статусу іноземної держави в міжнародному цивільному процесі. Судовий імунітет держави. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 379-382. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/379.pdf

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №22 (2 ГОД.)

ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ. СУДОВІ ДОРУЧЕННЯ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

 Методичні рекомендації. *Визнання рішення іноземного суду – це інститут цивільного процесуального права України, в основі якого лежить акт легітимації судового рішення іноземної держави та поширення на нього законної сили рішень національних судів відповідно до встановлених норм процесуального законодавства.*

При вивченні теми студент повинен пам'ятати, що на сьогодні чинне законодавство України не містить законодавчої дефініції «визнання рішення іноземного суду», що дає простір лише для науково-практичних тлумачень цієї категорії.

Натомість примусове виконання рішення іноземного суду означає процедуру застосування до сторони, проти якої винесено судове рішення, передбачених законодавством країни місця виконання засобів примусового характеру, спрямованих на виконання рішення.

У багатьох країнах визнання і виконання рішення іноземного суду називається екзекватурою, тобто надання рішення іноземного суду сили рішення своєї держави.

Рішення іноземного суду визнається та виконується в Україні за умов: наявності міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; за принципом взаємності на підставі разової домовленості з іноземною державою.

⇒ **Питання для обговорення**

1. Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню.

2. Визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

3. Визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу.

4. Проведення у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів.

5. Загальні правила надіслання та виконання судових доручень українськими та іноземними судами.

☑ Ключові терміни: визнання іноземних судових рішень; виконання іноземних судових рішень; екзекватура.

📖 Методичне завдання (обов'язково відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. **Складіть схему**, яка містить порівняльний аналіз понять «визнання» та «виконання» іноземних судових рішень.

✍ Практичні завдання

Задача 1. До Голосіївського районного суду м. Києва було подано письмове клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення суду Вірменської Республіки. Позивач В.Куриленко зазначила, що рішенням суду Вірменської Республіки її позов щодо розподілу спадщини задоволено у повному обсязі.

Які підстави має з'ясувати суд для надання дозволу на примусове виконання цього рішення на території України?

Задача 2. Громадянин Естонської Республіки вирішив звернутись із проханням до суду про надання дозволу на примусове виконання рішення суду Естонської Республіки, що набрало законної сили 23 лютого 2018 року.

Визначте підсудність цього питання та порядок звернення до суду.

Задача 3. Громадянин республіки Македонія Швец склав заповіт, предметом якого був його жилий будинок, що знаходився на території України, на ім'я свого товариша – громадянина України А.К. Василенка. Оскільки цей будинок був придбаний за час шлюбу, то на нього має право його дружина та його спадкоємцями є також двоє неповнолітніх дітей.

З приводу поділу будинку після смерті заповідача виник спір, який розглядався у Македонії за місцем проживання дружини та неповнолітніх дітей. Рішення для виконання було направлено в Україну.

Чи буде таке рішення виконуватися на території України? Обґрунтуйте свою відповідь посиланням на міжнародні акти.

Задача 4. До Калуського районного суду надійшло судове доручення від трибуналу (французького суду загальної юрисдикції першої інстанції) з проханням допитати громадянина України Р.Петренка, який є свідком ДТП, що мала місце у Парижі, у зв'язку з якою зараз пред'явлений позов у Франції. Доручення було складено французькою мовою та містило прохання провести допит свідка і оформити процесуальні документи у відповідності з французьким процесуальним

законодавством. До доручення додавалися відповідні статті ЦПК Франції.
Як повинен вчинити Калуський районний суд?

Нормативні акти та література:

Законодавство та судова практика:

1. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року. *Офіційний вісник України*. 2004. №45. Ст. 3004.
2. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах укладеної 15.11.1965 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_890
3. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_922
4. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 року із змінами та доповненнями станом на 03.10.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
5. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 року в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>
6. Наказ Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень» від 27.06.2008 року № 1092/5/54 із змінами станом на 11.01.2016 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0573-08>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999 року № 12 «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99>

Додаткова література:

1. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах щодо надання дозволу на виконання рішень міжнародних комерційних арбітражних судів та їх оспорування / Упоряд.: канд. юрид. наук Д. Д. Луспеник, канд. юрид. наук Ю.В.Черняк; відпов. за вип.: д-р юрид. наук М.М.Шумило. Київ, 2019. Вип. 2. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Oglyad_ICAC.pdf
2. Фортуна Т.Я. Джерела правового регулювання визнання та виконання рішень іноземних судів. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2012. Випуск 56. С. 292–300. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_yu/2012_56/292civ56.pdf
3. Фортуна Т.Я. Поняття та правова природа визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. *Адвокат*. №7. 2011. С. 41-44. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&Image_file_name=PDF%2Fadv_2011_7_6.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

